

I

(Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės)

REKOMENDACIJOS

EUROPOS SISTEMINĖS RIZIKOS VALDYBA

EUROPOS SISTEMINĖS RIZIKOS VALDYBOS REKOMENDACIJA

2011 m. rugsėjo 21 d.

dėl skolinimo užsienio valiutomis

(ESRV/2011/1)

(2011/C 342/01)

EUROPOS SISTEMINĖS RIZIKOS VALDYBOS BENDROJI VALDYBA,

atsižvelgdama į 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1092/2010 dėl Europos Sąjungos finansų sistemos makrolygio rizikos ribojimo priežiūros ir Europos sisteminės rizikos valdybos įsteigimo⁽¹⁾, ypač į jo 3 straipsnio 2 dalies b, d ir f punktus ir 16–18 straipsnius,

atsižvelgdama į 2011 m. sausio 20 d. Europos sisteminės rizikos valdybos sprendimą ESRV/2011/1, kuriuo patvirtinamos Europos sisteminės rizikos valdybos darbo tvarkos taisyklės⁽²⁾, ypač į jo 15 straipsnio 3 dalies e punktą ir 18–20 straipsnius,

atsižvelgdama į atitinkamų privačiojo sektoriaus suinteresuotųjų asmenų nuomones,

kadangi:

- (1) daugelyje Sąjungos valstybių narių padidėjo skolinimas užsienio valiuta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta;
- (2) per didelis skolinimas užsienio valiuta gali sukelti toms valstybėms narėms reikšmingą sistemine riziką ir sukurti sąlygas neigiamam poveikiui, kuris gali persikelti ir į kitas valstybes;
- (3) nuo 2000 m. valstybėse narėse buvo imtasi politikos priemonių kovai su rizika, kylančia dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta augimo, bet daugelis jų buvo neveiksmingos, daugiausia dėl galimybės rinktis palankesnes reglamentavimo sąlygas;

- (4) skolinimo užsienio valiuta klausimu tikslinga imtis veiksmų, kad būtų: i) ribojama patiriama kredito ir rinkos rizika, taip didinant finansų sistemos atsparumą; ii) kontroliuojamas per didelis kreditų užsienio valiuta augimas ir vengiama turto kainų burbulų; iii) ribojama finansavimo ir likvidumo rizika, taip kiek įmanoma sumažinant jos plitimą; iv) sukurtos paskatos pagerinti su skolinimu užsienio valiuta susijusios rizikos įkainojimą ir v) išvengta nacionalinių priemonių apėjimo galimybės pasirenkant palankesnes reglamentavimo sąlygas;
- (5) kredito gavėjų ir teikėjų turimos informacijos asimetrijos klausimo sprendimas gali sumažinti rūpesčius dėl finansinio stabilumo, pagerinti kredito gavėjų informavimą apie riziką ir skatinti atsakingąjį skolinimą;
- (6) finansų sistema turėtų tapti atsparesne nepalankiems valiutų kurso pokyčiams, kurie daro poveikį kredito gavėjų gebėjimui sumokėti savo skolas, išreikštas užsienio valiutomis; kredito gavėjų kreditingumas turi būti įvertintas dar prieš suteikiant jiems paskolas užsienio valiuta, be to, šis kreditingumas turi būti tikrinamas per visą paskolos laiką;
- (7) reikėtų imtis priemonių, kurios pakilimo metu veiktų kaip priešciklinės priemonės, ypač kai skolinimo užsienio valiuta augimas sudaro reikšmingą bendro kreditų augimo dalį, kad būtų sumažinta turto kainų burbulų susidarymo ir vėlesnio jo sprogo rizika;
- (8) finansų įstaigoms turėtų būti sukurtos paskatos geriau identifikuoti su skolinimu užsienio valiuta susijusią paslėptą ir mažai tikėtiną įvykių riziką ir internalizuoti atitinkamas išlaidas;

⁽¹⁾ OL L 331, 2010 12 15, p. 1.

⁽²⁾ OL C 58, 2011 2 24, p. 4.

- (9) nacionalinės priežiūros institucijos turėtų siūlyti finansų įstaigoms iš naujo apibrėžti paskolų užsienio valiuta įkainojimą, per laikomą atitinkamą kapitalą internalizuojant susijusių riziką; tai taip pat padidintų finansų sistemos atsparumą neigiamiems sukrėtimams, nes padidintų galimybę mažinti nuostolius;
- (10) su likvidumo palaikymu susiję lūkesčiai dėl moralinės rizikos reiškinio įtvirtina netvarias finansavimo struktūras, kurias reikia kontroliuoti ir prireikus nustatyti su finansavimu ir likvidumu susijusios rizikos, kurių įstaigos gali patirti dėl skolinimo užsienio valiuta, ribas;
- (11) sprendžiant rizikos dėl nacionalinių priemonių dėl skolinimo užsienio valiuta apėjimo problemą turėtų būti užtikrinta, kad kai finansų įstaiga teikia paskolas užsienio valiuta priimančiose valstybėse narėse reziduojantiems kredito gavėjams kaip tarptautines paslaugas arba per įsteigtą filialą, tokioms paskoloms taikomos bent tokio griežtumo priemonės, kokias skolinimui užsienio valiuta yra patvirtinusios priimančiosios valstybės narės;
- (12) šios rekomendacijos priede nagrinėjama reikšminga sisteminė rizika finansų stabilumui Sąjungoje, kurią sukelia per didelį skolinimo užsienio valiuta lygis;
- (13) ši rekomendacija neturėtų daryti poveikio Sąjungos centrinių bankų įgaliojimams vykdyti pinigų politiką ir Europos sisteminės rizikos valdybai (ESRV) pavestoms užduotims;
- (14) ESRV rekomendacijos skelbiamos po to, kai Europos Sąjungos Tarybai pranešama apie Bendrosios valdybos ketinimą tai padaryti ir Tarybai suteikiama galimybė reaguoti,

PRIĖMĖ ŠIĄ REKOMENDACIJĄ:

1 SKIRSNIS

REKOMENDACIJOS

Rekomendacija A – Kredito gavėjų informavimas apie riziką

Nacionalinėms priežiūros institucijoms ir valstybėms narėms rekomenduojama:

1. reikalauti, kad finansų įstaigos suteiktų kredito gavėjams tinkamą informaciją apie riziką, susijusią su skolinimu užsienio valiuta. Tokia informacija turi būti pakankama, kad kredito gavėjai galėtų priimti informaciją pagrįstus ir atsargius sprendimus, ir turi apimti bent informaciją apie valstybės narės, kurioje reziduoja kredito gavėjas, ženklus teisėtos mokėjimo priemonės nuvertėjimo ir užsienio palūkanų normos padidėjimo poveikį dalinėms įmokoms;

2. skatinti finansų įstaigas siūlyti vartotojams paskolas nacionaline valiuta tokiais pat tikslais kaip ir paskolas užsienio valiuta, taip pat finansines priemones, skirtas apsidrausti nuo valiutų kurso rizikos.

Rekomendacija B – Kredito gavėjų kreditingumas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama:

1. stebėti skolinimo užsienio valiuta ir privačiojo nefinansinio sektoriaus valiutų neatitikimų lygį ir imtis reikiamų priemonių skolinimui užsienio valiuta apriboti;
2. leisti, kad paskolos užsienio valiuta būtų teikiamos tik savo kreditingumą įrodžiusiems kredito gavėjams, atsižvelgiant į paskolos išmokėjimo struktūrą ir kredito gavėjų gebėjimą atlaikyti nepalankų valiutų kurso ir užsienio palūkanų normos pokyčių poveikį;
3. apsvarstyti galimybę nustatyti griežtesnius reikalavimų standartus, pavyzdžiui, riboti skolinių įsipareigojimų vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio (angl. *debt service-to-income*) ir maksimalios leistinos kredito sumos ir įkeisto turto vertės santykio (angl. *loan-to-value*) rodiklius.

Rekomendacija C – Skolinimo užsienio valiuta sukeliamas kreditų augimas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama stebėti, ar skolinimas užsienio valiuta sukelia per didelį bendrą kreditų augimą ir, jei taip yra, priimti naujas ar griežtesnes taisykles nei išdėstytosios Rekomendacijoje B.

Rekomendacija D – Vidinis rizikos valdymas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama nustatyti finansų įstaigoms gaires, kaip geriau įtraukti skolinimo užsienio valiuta riziką į jų vidines rizikos valdymo sistemas. Tokios gairės turėtų apimti bent vidinį rizikos įkainojimą ir vidinį kapitalo paskirstymą. Iš finansų įstaigų turėtų būti reikalaujama įgyvendinti gaires proporcingai atsižvelgiant į jų dydį ir sudėtingumą.

Rekomendacija E – Reikalavimai kapitalui

1. Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama įgyvendinti konkrečias priemones pagal peržiūrėtos sistemos „Bazelis II“ antrąjį ramstį⁽¹⁾, ypač reikalauti, kad finansų įstaigos turėtų pakankamą kapitalą su skolinimu užsienio valiuta susijusiai rizikai, ypač rizikai, kylančiai iš netiesinio santykio tarp kredito ir rinkos rizikos, padengti. Vertinimas šiuo aspektu turėtų būti atliekamas kaip priežiūros ir įvertinimo procesas, apibrėžtas 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo⁽²⁾ 124 straipsnyje,

⁽¹⁾ Ramsčiai yra apibrėžti vadovaujantis sistema „Bazelis II“; žr. Bazelio bankininkystės priežiūros komitetas, Tarptautinė kapitalo matų ir kapitalo standartų konvergencija, 2006 m. birželis. Galima rasti Tarptautinių atsiskaitymų banko interneto svetainėje www.bis.org.

⁽²⁾ OL L 177, 2006 6 30, p. 1.

arba pagal lygiaverčius būsimus Sąjungos teisės aktus, nustatančius reikalavimus kredito įstaigų kapitalui. Šiuo aspektu rekomenduojama, kad už atitinkamą kredito įstaigą atsakinga institucija pirmiausia imtųsi reglamentavimo veiklos. Jei konsoliduotos priežiūros institucija mano, kad tokios veiklos nepakanka siekiant tinkamai išspręsti su skolinimu užsienio valiuta susijusių riziką, ji gali imtis stebimai rizikai sumažinti tinkamų priemonių, pirmiausia nustatydama papildomus reikalavimus Sąjungoje reziduojančios patronuojančiosios kredito įstaigos kapitalui.

2. Europos bankininkystės institucijai (EBI) rekomenduojama nustatyti gaires nacionalinėms priežiūros institucijoms dėl 1 dalyje nurodytų reikalavimų kapitalui.

Rekomendacija F – Likvidumas ir finansavimas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama atidžiai stebėti finansavimo ir likvidumo riziką, kurią finansų įstaigos prisiima skolinamos užsienio valiuta, taip pat bendras jų likvidumo pozicijas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas rizikai, susijusiai su:

- a) bet kokių terminų ir valiutos neatitikimų susidarymu turto ir įsipareigojimų srityse,
- b) užsienio rinkų naudojimu valiutų apsikeitimo sandoriams (įskaitant valiutų palūkanų normų apsikeitimo sandorius),
- c) finansavimo šaltinių koncentracija.

Prieš tokiai patiriamai rizikai pasiekiant per aukštą lygį, nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama apsvarstyti galimybę apriboti patiriamą riziką, kartu vengiant nevaldomo esamų finansavimo struktūrų suardymo.

Rekomendacija G – Abipusiškumas

1. Rekomenduojama, kad atitinkamų finansų įstaigų kilmės valstybių narių nacionalinės priežiūros institucijos skolinimui užsienio valiuta nustatytų bent tokio griežtumo priemones, kokios yra taikomos priimančiojoje valstybėje narėje, kurioje jos veikia teikdamos tarptautines paslaugas arba per filialus. Ši rekomendacija taikoma tik priimančiosiose valstybėse narėse reziduojantiems kredito gavėjams suteiktoms paskoloms užsienio valiuta. Kai tinkama, priemonės turėtų būti taikomos individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygmeniu.
2. Rekomenduojama, kad atitinkamų finansų įstaigų kilmės valstybių narių nacionalinės priežiūros institucijos savo interneto svetainėse paskelbtų priemones, kurių ėmėsi priimančiosios šalies priežiūros institucijos. Rekomenduojama, kad priimančiosios šalies priežiūros institucijos praneštų visoms

susijusioms kilmės šalies priežiūros institucijoms, ESRV bei EBI apie visas esamas ir naujas skolinimui užsienio valiuta taikomas priemones.

2 SKIRSNIS

ĮGYVENDINIMAS

1. Aiškinimas

1. Šioje rekomendacijoje:

finansų įstaigos– finansų įstaigos, kaip apibrėžta Reglamente (ES) Nr. 1092/2010;

užsienio valiuta– bet kuri valiuta, išskyrus valstybės narės, kurioje reziduoja kredito gavėjas, teisėtą mokėjimo priemonę;

nacionalinė priežiūros institucija– kompetentinga ar priežiūros institucija, kaip apibrėžta Reglamento (ES) Nr. 1092/2010 1 straipsnio 3 dalies f punkte;

kredito gavėjai, kurių rizika neapdrausta– kredito gavėjai, kurių rizika neapdrausta nei natūraliu, nei finansiniu rizikos draudimu. Natūralus rizikos draudimas pirmiausia apima atvejus, kai kredito gavėjai gauna pajamų užsienio valiuta (pvz., piniginių perlaidų ar eksporto pajamų). Finansinis rizikos draudimas paprastai reiškia, kad yra sudaryta sutartis su finansų įstaiga.

2. Priedas yra sudedamoji šios rekomendacijos dalis. Esant prieštaravimų tarp pagrindinio teksto ir priedo, vadovaujama pagrindiniu tekstu.

2. Įgyvendinimo kriterijai

1. Šios rekomendacijos įgyvendinimui taikomi tokie kriterijai:

a) rekomendacijos A–G taikomos tik skolinimui užsienio valiuta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, išskyrus rekomendaciją F, kuri taip pat taikoma kredito gavėjams, kurių rizika yra apdrausta;

b) turėtų būti vengiama galimybės rinktis palankesnes reglamentavimo sąlygas;

c) įgyvendinant rekomendacijas B–F turi būti tinkamai atsižvelgiama į proporcingumo principą, kadangi skolinimo užsienio valiuta sisteminė reikšmė skirtingose valstybėse narėse yra skirtinga; kartu turi būti atsižvelgiama į kiekvienos rekomendacijos tikslą ir turinį;

d) konkretūs rekomendacijų A–G įgyvendinimo kriterijai yra išdėstyti priede.

2. Adresatai turi pranešti ESRV ir Tarybai apie veiksmus, kurių buvo imtasi laikantis šios rekomendacijos, arba tinkamai pateisinti neveikimą. Ataskaitose turi būti pateikiama bent:

- a) informacija apie veiksmų, kurių imtasi, esmę ir grafiką;
- b) veiksmų, kurių imtasi, poveikio šios rekomendacijos tikslų požiūriu vertinimas;
- c) išsamus bet kokio neveikimo ar nukrypimo nuo šios rekomendacijos, įskaitant bet kokią uždelimą, pateisinimas.

3. Tolesnių veiksmų grafikas

1. Adresatai turi pranešti ESRV ir Tarybai apie veiksmus, kurių buvo imtasi laikantis šios Rekomendacijos, o neveikimo atveju – tinkamą pateisinimą, iki 2012 m. gruodžio 31 d., jei tolesnėse dalyse nenurodyta kitaip.
2. Konkretūs terminai tolesniems veiksams atlikti taikomi šiais atvejais:

Rekomendacija A – nacionalinės priežiūros institucijos ir valstybės narės turi teikti ataskaitas dviem etapais:

- a) iki 2012 m. birželio 30 d. nacionalinės priežiūros institucijos ir valstybės narės praneša, ar jos iki šios rekomendacijos priėmimo išleido gaires, kuriose aptariami rekomendacijoje nurodyti klausimai. Be to, jos praneša savo įvertinimą, ar tokias gaires reikia peržiūrėti;
- b) iki 2012 m. gruodžio 31 d. nacionalinės priežiūros institucijos ir valstybės narės praneša apie visas papildomas gaires pagal rekomendaciją A ir savo vertinimą, ar finansų įstaigos teikia paskolas nacionaline valiuta ir ar jos lygiavertės paskoloms užsienio valiuta.

Valstybės narės gali teikti pranešimus ir ataskaitas per nacionalines priežiūros institucijas.

Rekomendacija D – nacionalinės priežiūros institucijos turi teikti ataskaitas dviem etapais:

- a) pirmoji pažangos ataskaita turi būti pateikta iki 2012 m. birželio 30 d., ir
- b) antroji pažangos ataskaita turi būti pateikta iki 2012 m. gruodžio 31 d.

Rekomendacijos E 2 dalis – EBI turi teikti ataskaitas dviem etapais:

- a) iki 2012 m. gruodžio 31 d. EBI praneša apie veiksmus, kurių imtasi siekiant priimti toje rekomendacijoje nurodytas gaires;
- b) iki 2013 m. gruodžio 31 d. EBI priima tas gaires.

3. Bendroji valdyba gali pratęsti 1 ir 2 dalyse numatytus terminus, jei vienai ar daugiau rekomendacijų įgyvendinti valstybėse narėse reikia imtis teisėkūros iniciatyvų.

4. Stebėseną ir vertinimas

1. ESRV sekretoriatas:

- a) padeda adresatams, įskaitant pagalbą organizuojant koordinuotą ataskaitų teikimą, teikia reikiamus ataskaitų modelius, o prireikus – išsamiau apibūdina tolesnių veiksmų ypatumus ir grafiką;
- b) tikrina adresatų tolesnius veiksmus, įskaitant ir tuos atvejus, kai jie to prašo, ir per du mėnesius nuo terminų tolesniems veiksams atlikti pasibaigimo per Valdymo komitetą teikia Bendrajai valdybai ataskaitą apie tuos tolesnius veiksmus.

2. Bendroji valdyba įvertina adresatų pateiktas ataskaitas apie veiksmus ir pateisinimus dėl neveikimo ir, kai tinkama, sprendžia, ar šios rekomendacijos buvo laikomasi ir adresatai tinkamai pateisino savo neveikimą.

Priimta Frankfurte prie Maino 2011 m. rugsėjo 21 d.

ESRV pirmininkas
Jean-Claude TRICHET

PRIEDAS

ESRV REKOMENDACIJOS DĖL SKOLINIMO UŽSIENIO VALIUTA

TURINYS

	<i>Puslapis</i>
Santrauka	8
I. Skolinimo užsienio valiuta Europos Sąjungoje apžvalga	8
I.1. Skolinimas užsienio valiuta Europos Sąjungoje	8
I.2. Skolinimo užsienio valiuta augimą skatinantys veiksniai	11
I.2.1. Su pasiūla susiję veiksniai	11
I.2.1.1. Finansavimas iš užsienio ir vidaus ištekliai	11
I.2.1.2. Didėjantis užsienio bankų grupių skaičius VRE šalyse	12
I.2.1.3. Konkurencinis spaudimas	13
I.2.2. Su paklausa susiję veiksniai	13
I.2.2.1. Palūkanų normų skirtumai	13
I.2.2.2. Valiutų kurso rizikos suvokimas ir euro įvedimo lūkesčiai	15
II. Rizika dėl skolinimo užsienio valiuta	15
II.1. Valiutos kurso ir paskolų užsienio valiuta palūkanų normų pokyčių veikiama kredito rizika	16
II.2. Finansavimo ir likvidumo rizika	17
II.3. Per didelis kredito augimas, neteisingas rizikos įvertinimas ir potencialūs turto kainų burbulai	17
II.4. Koncentracija ir išplitimas iš buveinės šalies į priimančiąją šalį kaip rizikos finansiniam stabilumui Europos Sąjungoje veiksniai	20
II.4.1. Išplitimas į kitas šalis. Austrijos ir Švedijos atvejų analizė	23
II.5. Didesni kapitalo pakankamumo rodiklio svyravimai dėl valiutos keitimo kurso pokyčių	24
II.6. Sutrikdyti pinigų politikos perdavimo kanalai	24
II.7. Rizikos materializavimosi tikimybė ir sąlygos	27
III. Politikos veiksmai nacionaliniu lygiu	28
III.1. Skirtingose šalyse priimtos politikos priemonės	28
III.2. Politikos priemonių veiksmingumo įvertinimas	30
IV. ESRV rekomendacijos	31
Politikos tikslai	31
Rekomendacijų įgyvendinimo principai	31
Su visų rekomendacijų vykdymu susiję veiksmai	32
Kredito ir rinkos rizikos	32
IV.1. A rekomendacija – kredito gavėjų informavimas apie riziką	32
IV.1.1. Ekonominės priežastys	33
IV.1.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	33
IV.1.3. Rekomendacijų vykdymas	33
IV.1.3.1. Laikas	33
IV.1.3.2. Atitikties kriterijai	33
IV.1.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	34
IV.1.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	35

	<i>Puslapis</i>
IV.2. B rekomendacija – kredito gavėjų kreditingumas	35
IV.2.1. Ekonominės priežastys	35
IV.2.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	35
IV.2.3. Rekomendacijų vykdymas	36
IV.2.3.1. Laikas	36
IV.2.3.2. Atitikties kriterijai	36
IV.2.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	37
IV.2.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	38
Kredito augimas	38
IV.3. C rekomendacija – skolinimo užsienio valiuta skatinamas kredito augimas	38
IV.3.1. Ekonominės priežastys	38
IV.3.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	38
IV.3.3. Rekomendacijų vykdymas	38
IV.3.3.1. Laikas	38
IV.3.3.2. Atitikties kriterijai	38
IV.3.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	39
IV.3.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	39
Neteisingai įvertinta rizika ir atsparumas	39
IV.4. D rekomendacija – vidaus rizikos valdymas	39
IV.4.1. Ekonominės priežastys	39
IV.4.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	39
IV.4.3. Rekomendacijų vykdymas	40
IV.4.3.1. Laikas	40
IV.4.3.2. Atitikties kriterijai	40
IV.4.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	40
IV.4.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	41
IV.5. E rekomendacija – reikalavimai kapitalui	41
IV.5.1. Ekonominės priežastys	42
IV.5.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	42
IV.5.3. Rekomendacijų vykdymas	42
IV.5.3.1. Laikas	42
IV.5.3.2. Atitikties kriterijai	42
IV.5.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	43
IV.5.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	43
Likvidumo ir finansavimo rizika	43
IV.6. F rekomendacija – likvidumas ir finansavimas	43
IV.6.1. Ekonominės priežastys	44
IV.6.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	44
IV.6.3. Rekomendacijų vykdymas	45
IV.6.3.1. Laikas	45

	<i>Puslapis</i>
IV.6.3.2. Atitikties kriterijai	45
IV.6.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	45
IV.6.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu	45
Koordinavimas ir aprėptis Europos Sąjungos lygmeniu	46
IV.7. G rekomendacija – abipusiškumas	46
IV.7.1. Ekonominės priežastys	46
IV.7.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus	46
IV.7.3. Rekomendacijų vykdymas	47
IV.7.3.1. Laikas	47
IV.7.3.2. Atitikties kriterijai	47
IV.7.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo	47
Bendras politikos priemonių įvertinimas	47

SANTRAUKA

Finansinio stabilumo problemos, atsiradusios kai kuriose valstybėse narėse dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta, pastaraisiais metais buvo svarstomos keliuose forumuose.

Skolinimas užsienio valiuta nefinansiniam privačiam sektoriui Europos Sąjungoje būdingiausias Vidurio ir Rytų Europos (VRE) šalims. Dėl to šių šalių nefinansinio privatačio sektoriaus balansuose susidarė didelis valiutos neatitikimas. Dažną skolinimą užsienio valiuta lemia tiek pasiūlos, tiek paklausos veiksniai, pavyzdžiui, palankūs palūkanų normų skirtumai ir galimybė gauti užsienio valiutos iš patronuojančių bankų.

Toks aukštas skolinimo užsienio valiuta lygis šiose šalyse gali turėti sisteminių pasekmių, kurių neigiamas poveikis persiduotų į kitas šalis. Kai kuriais atvejais pasiekęs itin aukštą lygį, skolinimas užsienio valiuta prisidėjo prie kredito ciklų stiprinimo ir tikriausiai paveikė turto kainas. Suteikiant paskolas užsienio valiuta, kredito rizika apima visų kredito gavėjų, kurių rizika neapdrausta, rinkos riziką, nes įmokų dydis priklauso nuo valiutos kurso. Nepalankiai kintant valiutos keitimo kursui, šie kredito gavėjai bus linkę elgtis panašiai ir tuo pačiu metu. Be to, priklausomybė nuo patronuojančių bankų ir kai kuriais atvejais priklausomybė nuo valiutos apskaitos sandorių rinkų krizės laikotarpiu sukuria papildomą likvidumo ir refinansavimo riziką. Galiausiai, kilus rizikai dėl skolinimo užsienio valiuta, didelė finansinių grupių integracija gali dar labiau paskatinti rizikos išplitimą į kitas šalis.

Atsižvelgdama į galimą rizikos išplitimą į kitas šalis ir galimą nacionalinių priemonių nepaisymą, jei jos bus taikomos tik vienoje šalyje, o ne visose valstybėse narėse, ESRV parengė rekomendacijas.

ESRV rekomendacijų tikslai išskirti atsižvelgiant į nustatytas rizikas: i) riboti patiriamą kredito ir rinkos riziką, taip didinant finansų sistemos atsparumą, ii) kontroliuoti per didelį kreditų (užsienio valiuta) augimą ir vengti turto kainų burbulų, iii) riboti finansavimo ir likvidumo riziką ir iv) pagerinti rizikos vertinimą. Šios rekomendacijos taikomos skolinimui užsienio valiuta, kuris apibrėžiamas kaip visų rūšių skolinimas visomis valiutomis, išskyrus atitinkamos šalies teisėtą mokėjimo priemonę. Tam tikrais atvejais rekomendacijos taikomos tik kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, t. y. kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta nei natūraliu, nei finansiniu rizikos draudimu, kitaip tariant, tiems, kurie patiria valiutų neatitikimo riziką.

Rekomendacijose siūlomos tokios kovos su kredito rizika priemonės: i) didinti kredito gavėjų supratimą apie riziką, susijusią su skolinimu užsienio valiuta, užtikrinant, kad jiems suteikiama pakankamai informacijos, ir ii) užtikrinti, kad naujos paskolos užsienio valiuta būtų suteikiamos tik kreditingiems kredito gavėjams, galintiems atlaikyti valiutos kurso šuolius. Rekomenduojama naudoti skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio bei paskolos ir igyto turto vertės santykio rodiklius. Kai tik skolinimas užsienio valiuta pradeda skatinti per didelį bendrą kredito augimą, reikėtų apsvarstyti galimybę taikyti griežtesnes ar visai naujas priemones skolinimui užsienio valiuta.

Siekdamos, kad su skolinimu užsienio valiuta susijusi rizika būtų tinkamai įvertinta, priežiūros institucijos turėtų reikauti, kad įstaigos i) geriau įtrauktų šios rizikos veiksnius vertindamos savo vidaus riziką ir vidaus kapitalo paskirstymą ir, ii) kaip numatyta pagal antrąją ramstį, turėtų pakankamai kapitalo su skolinimu užsienio valiuta susijusiai rizikai padengti, jei rizika kyla iš nelineinio santykio tarp kredito ir rinkos rizikos.

Priežiūros institucijos turėtų atidžiai stebėti finansavimo ir likvidumo riziką, susijusią su skolinimu užsienio valiuta, ir, jei reikia, svarstyti jų apribojimų taikymą, atkreipdamos ypatingą dėmesį į finansavimo šaltinių koncentraciją, valiutos ir paskolų grąžinimo terminų neatitikimus turto ir įsipareigojimų straipsniuose bei dėl to atsirandančią priklausomybę nuo valiutos apskaitos sandorių rinkos.

Kai tinkama, rekomendacijos turėtų būti taikomos individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygiu. Siekdamos užkirsti kelią galimybei pasirinkti palankesnes reglamentavimo sąlygas, valstybės narės turėtų laikytis abipusiškumo principo kitų valstybių narių, kurios jau įgyvendino dėl skolinimo užsienio valiuta kylančios rizikos ribojimo priemones, atžvilgiu. Be to, veiksmus priežiūros srityje galėtų aptarti ir priežiūros institucijų kolegijos.

I. SKOLINIMO UŽSIENIO VALIUTA EUROPOS SĄJUNGOJE APŽVALGA

I.1. Skolinimas užsienio valiuta Europos Sąjungoje

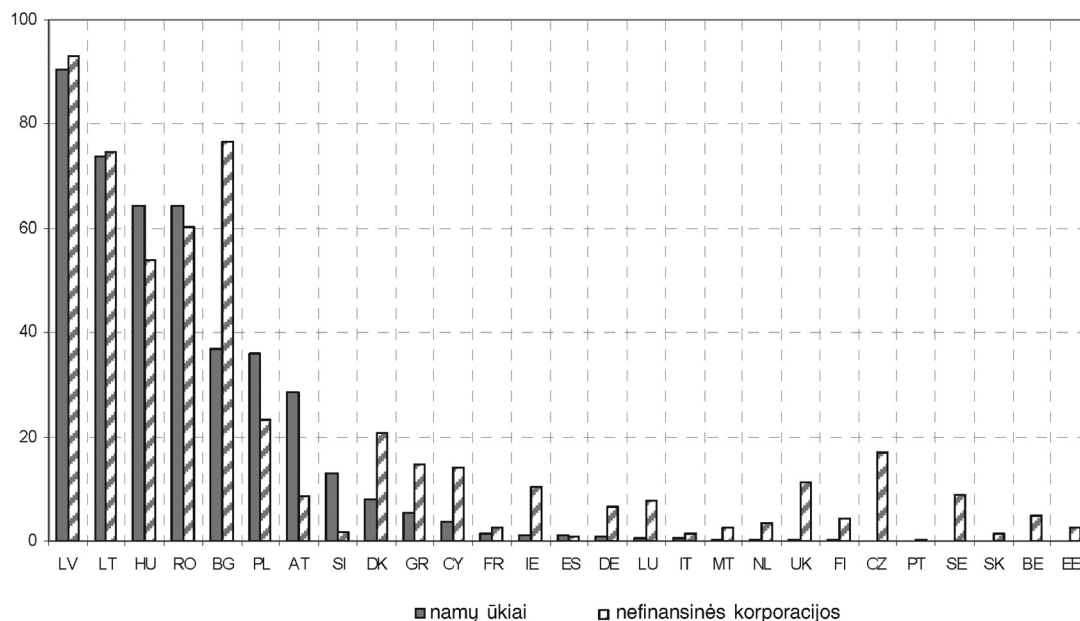
Skolinimas užsienio valiuta Europos Sąjungoje labai skiriasi. Daugelyje Vakarų Europos šalių paskolos užsienio valiuta sudaro labai nedidelę visų paskolų dalį, o Vidurio ir Rytų Europos (VRE) šalyse⁽¹⁾ bei Austrijoje jų dalis gana didelė (žr. **I pav.**).

⁽¹⁾ VRE šalys yra Bulgarija, Čekija, Vengrija, Lenkija, Rumunija, Slovėnija, Slovakija, Estija, Latvija ir Lietuva bei tokios trečiosios šalys kaip Kroatija ir Serbija.

1 pav.

Skolinimas užsienio valiuta namų ūkiams ir nefinansinėms korporacijoms Europos Sąjungoje

Šaltinis: Europos Centrinio Banko (ECB) balanso straipsnių statistika (BSS) ir vidaus skaičiavimai.

Pastabas: šiame paveiksle pinigų finansinių institucijų (PFI) skolinimas užsienio valiuta kredito gavėjams rezidentams parodytas kaip visų suteiktų paskolų procentinė dalis. 2011 m. balandžio mėn. duomenys. Namų ūkių sektorius apima namų ūkius ir ne pelno institucijas, teikiančias paslaugas namų ūkiams.

Tose šalyse, kuriose skolinimo užsienio valiuta dalis yra didelė, tokias paskolas ima tiek namų ūkiai, tiek nefinansinės korporacijos. Kita vertus, šalyse, kuriose skolinimo užsienio valiuta dalis, palyginti su visomis paskolomis, yra maža, nefinansinės korporacijos paskolas užsienio valiuta ima dažniau nei namų ūkiai. Tai gali būti susiję su tuo, kad yra eksportuojančių įmonių, ir su prekybos atvirumu apskritai.

Rizika finansų stabilumui labiau būdinga šalims, kuriose daug paskolų užsienio valiuta suteikta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta. Namų ūkiai ir kai kurios nefinansinės korporacijos (pavyzdžiui, aktyviai vidaus rinkoje veikiančios mažosios ir vidutinės įmonės (MVĮ) ypač dažnai būna neapsidraudusios, t. y. jas ypač veikia valiutų neatitiktis, nes paprastai jos gauna pajamas vietoje valiuta.

Eksportuojančios nefinansinės korporacijos, priešingai, gali būti mažiau jautrios valiutos kurso svyravimams, nes jos turi daugiau galimybių apdrausti savo valiutos kurso riziką⁽²⁾. Todėl toliau analizuojamos tik tos šalys, kuriose didelė dalis paskolų užsienio valiuta suteikiama namų ūkiams⁽³⁾.

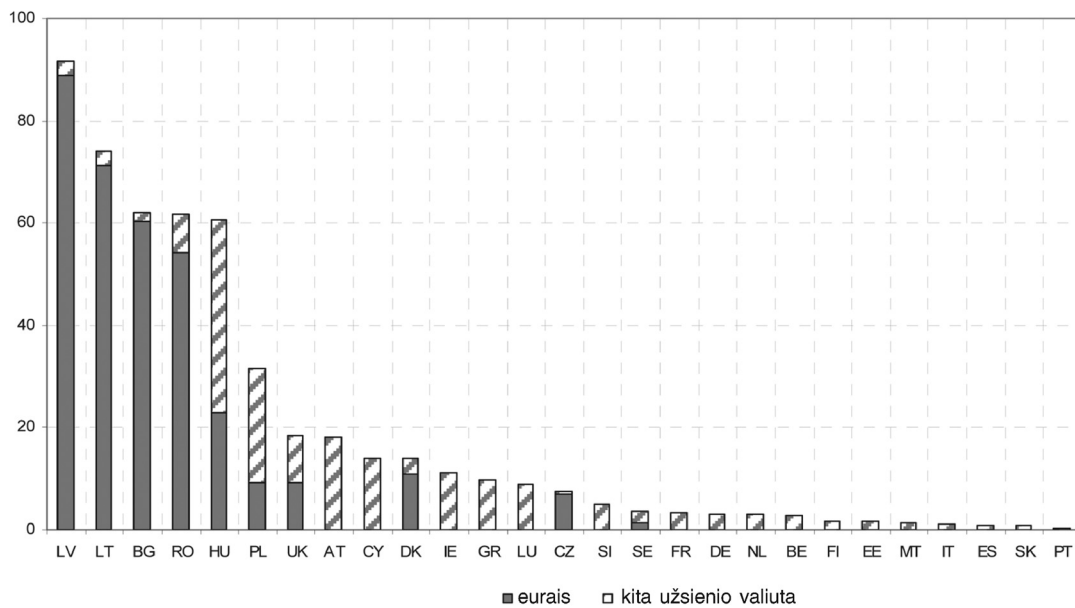
Skolinamos užsienio valiutos struktūra valstybėse narėse taip pat skiriasi (žr. 2 pav.). Daugelyje analizuojamų šalių (Bulgarijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Rumunijoje) paskolos užsienio valiuta buvo suteikiamos daugiausia eurais – visiškai logiška, atsižvelgiant į tai, kad šios šalys yra Europos Sąjungos narės ir kad jų valiutos susietos su euru. Kita vertus, kai kuriose šalyse daugiausia paskolų suteikta kitomis valiutomis, ypač Šveicarijos frankais (pavyzdžiui, Vengrijoje, Austrijoje ir Lenkijoje).

⁽²⁾ Yra įvairių apsidraudimo nuo valiutos kurso rizikos būdų, pavyzdžiui, natūralus rizikos draudimas, kuris apima atvejus, kai namų ūkis ar nefinansinė įmonė gauna pajamas užsienio valiuta (pavyzdžiui, pinigines perlaidos ar eksporto pajamos), ir finansinis rizikos draudimas, kuris reiškia, kad yra sudaryta sutartis su finansų įstaiga. Dažnai daroma prielaida, kad pastarąja forma namų ūkiai ir kai kurios MVĮ negali pasinaudoti, daugiausia dėl gana didelių kaštų. Jei į šį pavyzdį įtrauktume ir nuo rizikos neapsidraudusias nefinansines įmones (apie jas neturime duomenų), šiame priede aptariamos šalys greičiausiai nepasikeistų.

⁽³⁾ Bulgarija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Austrija, Lenkija ir Rumunija.

2 pav.

**Skolinimas užsienio valiuta ne pinigų finansinių institucijų privačiam sektoriui (išskyrus valdžios sektorių) ⁽⁴⁾
Europos Sąjungoje**

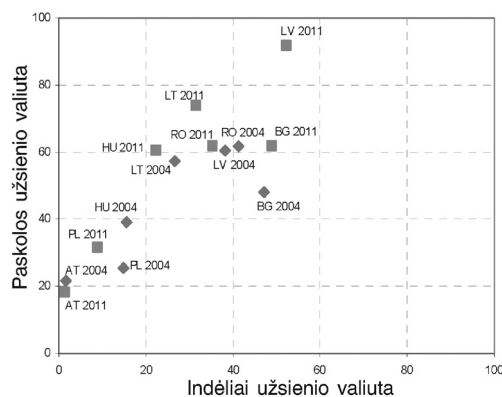
Šaltinis: ECB BSS statistika ir vidaus skaičiavimai.

Pastabos: šiame paveiksle pinigų nefinansinių institucijų skolinimas užsienio valiuta kredito gavėjams rezidentams (išskaidytas pagal valiutas) parodytas kaip visų suteiktų paskolų procentinė dalis. 2011 m. balandžio mėn. duomenys.

Kalbant apie tas šalis, kuriose skolinimo užsienio valiuta dalis kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta (t. y. skolinimas namų ūkiams), yra didelė, galima išskirti keletą bendrų ypatybių. Pirmą, **nuo 2004 m. gruodžio mėn. skolinimo užsienio valiuta dalis** labai išaugo beveik visose šalyse (žr. **3 pav.**), išskyrus Austriją. Tuo pačiu metu nefinansinio privačiojo sektoriaus užsienio valiuta laikomų indėlių dalis šiose šalyse padidėjo nedaug, o kai kuriais atvejais net sumažėjo (išskyrus Latviją, kur indėliai užsienio valiuta gerokai padidėjo). Tokia asimetriška kaita, vis dažniau pasirenkant skolinimą užsienio valiuta, gali būti pirmas ženklas, kad nefinansinio privačiojo sektoriaus balansuose didėja valiutos neatitikimas. Be to, tai netiesiogiai rodo, kad valstybėse narėse yra skolinimą užsienio valiuta skatinančių veiksmų. Kai kuriose šalyse skolinimo užsienio valiuta nefinansiniam privačiam sektoriui dalis dar labiau padidėjo dėl pasaulinės finansų ir ekonominės krizės, sudavusios smūgį valstybėms narėms, nors kitose šalyse ši dalis beveik nepasikeitė. Keliose šalyse šių paskolų dalis didėjo, nors kreditų paklausa mažėjo.

3 pav.

Paskolų ir indėlių užsienio valiuta dalys pasirinktose valstybėse narėse

Šaltinis: ECB BSS statistika ir vidaus skaičiavimai.

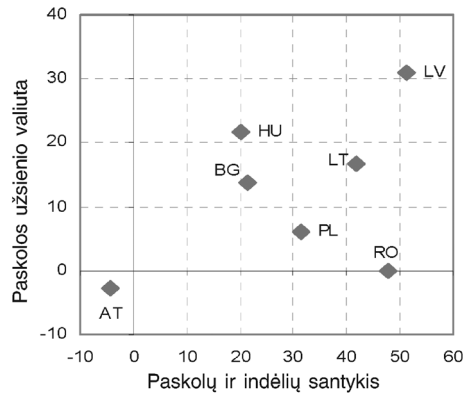
Pastaba: šiame paveiksle ne PFI rezidentų paskolos ir indėliai užsienio valiuta (išskyrus valdžios sektorių) parodyti kaip visų suteiktų paskolų ir indėlių procentinė dalis. 2004 m. gruodžio mėn.–2011 m. balandžio mėn. pokyčiai.

⁽⁴⁾ Ne pinigų finansinių institucijų privatusis sektorius (išskyrus valdžios sektorių) apima nefinansines korporacijas, finansines pagalbines įmones, kitus finansinius tarpininkus, draudimo įmones ir pensijų fondus, namų ūkius ir ne pelno institucijas, teikiančias paslaugas namų ūkiams.

Ieškant kreditų augimo finansavimo šaltinių šiose šalyse galima pasinaudoti paskolų ir indėlių santykio rodikliu, kuris apytikriai parodo šalyje turimų finansavimo šaltinių dydį. Jei šis rodiklis labai padidėja, tai rodo didelę priklausomybę nuo užsienio kapitalo, finansuojant paskolas šiose šalyse (žr. **4 pav.**). Kai kuriose VRE šalyse pagrindinis užsienio kapitalo šaltinis buvo patrunuojančiosios įmonės, skolinančios šiose šalyse veikiančioms savo patrunuojamosioms finansų įstaigoms ⁽⁵⁾, kurios ir teikė kreditus, ir didmeninės pinigų rinkos užsienyje.

4 pav.

Paskolų užsienio valiuta ir paskolų / indėlių santykis pasirinktose valstybėse narėse

Šaltinis: ECB BSS statistika ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: šiame paveiksle pateikti dalių skirtumai procentiniais punktais (p. p.) Paskolų / indėlių santykis apima visas valiutas. Paskolų ir indėlių gavėjai – ne PFI rezidentės, išskyrus valdžios sektorių. 2004 m. gruodžio mėn.–2011 m. balandžio mėn. pokyčiai.

1.2. Skolinimo užsienio valiuta augimą skatinantys veiksniai

Skolinimą užsienio valiuta skatina keli veiksniai, susiję tiek su paklausa, tiek su pasiūla. Žvelgiant iš pasiūlos perspektyvos, greitas skolinimo užsienio valiuta augimas VRE regionuose daugiausia buvo lengvai prieinamo didmeninio finansavimo pasekmė (jį skatino palankios likvidumo sąlygos pasaulyje ir finansavimas iš užsienio patrunuojančiųjų įstaigų). Žiūrint iš paklausos perspektyvos, panašu, kad svarbiausią vaidmenį suvaidino palūkanų normų skirtumai. Ir nors galima nustatyti bendras priežastis, jų svarba kiekvienoje šalyje gali skirtis.

Neaptariant įvairių kiekvienai šaliai būdingų paklausos ir pasiūlos veiksnių, galima pasakyti, kad skolinimo užsienio valiuta didėjimas kai kuriose VRE šalyse buvo platesnio reiškinio – finansavimo užsienio valiuta paklausos ir (arba) turto kainų bumo – dalis. Be to, dauguma valstybių narių, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, yra augančios ekonomikos šalys, dažnai turinčios reikšmingą potencialą įveikti atotrūkį. Tikrasis konvergencijos procesas šiose šalyse daugiausia buvo grindžiamas užsienio kapitalo srautais, nes vidaus santaupų nepakako.

1.2.1. Su pasiūla susiję veiksniai

1.2.1.1. Finansavimas iš užsienio ir vidaus ištekliai

Aptariamose VRE šalyse paskolos užsienio valiuta daugiausia buvo finansuojamos pasinaudojant kitose Europos Sąjungos valstybėse įsteigtų patrunuojančiųjų įstaigų suteikiamomis kredito linijomis. Kitos kredito įstaigos, turinčios gausius nacionalinės valiutos išteklius, finansavo užsienio valiutos apsikaitimo sandorių rinkas.

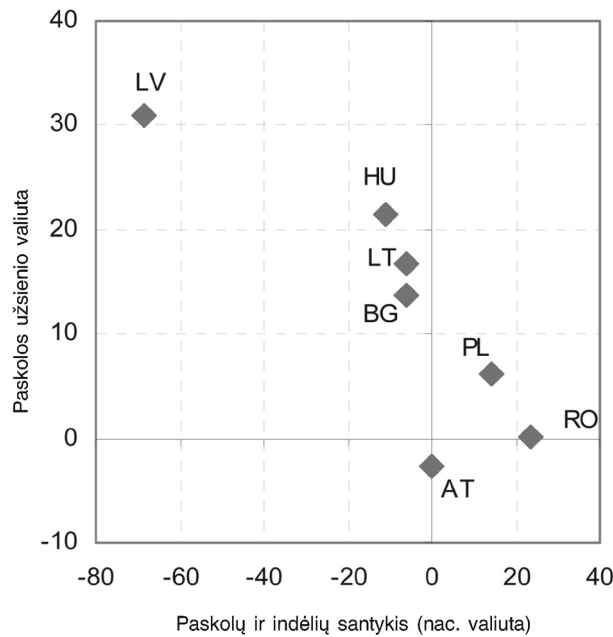
Pritrūkusios nacionalinių finansavimo šaltinių, įstaigos galėjo pasinaudoti finansavimu iš užsienio ⁽⁶⁾ (žr. **5 pav.**). Tai, kad nacionalinės kapitalo rinkos VRE šalyse yra mažiau išsivysčiusios (palyginti su seniai euro zonoje esančiomis valstybėmis), taip pat galėjo suvaidinti tam tikrą vaidmenį. Konkrečiau, įstaigų nenoro teikti ilgalaikius kreditus nacionaline valiuta priežastimi galėjo būti palyginti mažai ilgesnio išpirkimo termino skolos priemonių nacionaline valiuta, kurias būtų buvę galima laikyti kainos nustatymo standartu arba panaudoti ilgalaikiam finansavimui didinti. Kitas veiksnys, prisidėjęs prie to, kad bankai ieškojo finansavimo būsto paskoloms užsienio valiuta, buvo didelės nacionalinės valiutos priemonių pavertimo vertybiniais popieriais sąnaudos.

⁽⁵⁾ Toliau tekste terminai „įstaigos“, „kreditus teikiančios finansų įstaigos“ ir „finansų įstaigos“ bus vartojami sinonimiškai ir reikš visus finansų įstaigas, galinčias suteikti kreditą. Dažniausiai tai bankai, bet gali būti ir kitos kreditus teikiančios įstaigos, kurios nėra bankai.

⁽⁶⁾ Vengrijoje ir Rumunijoje finansavimas iš patrunuojančiųjų įstaigų sudarė apie 50–70 % visų bankų sektoriaus užsienio įsipareigojimų. Išsamiau žr. Walko, Z., *The refinancing structure of banks in selected CESEE countries*, *Financial Stability Report*, Nr. 16, *Oesterreichische Nationalbank*, 2008 m. lapkritis.

5 pav.

Paskolos užsienio valiuta ir paskolų / indėlių nacionaline valiuta santykis pasirinktose valstybėse narėse

Šaltinis: ECB BSS statistika ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: šiame paveiksle pateikti dalių skirtumai (p. p). 2004 m. gruodžio mėn.–2011 m. balandžio mėn. duomenys.

Be to, tarptautinėje finansinėje grupėje vykdomas finansavimas buvo palyginti pigesnis finansavimo šaltinis nei finansavimas, kurį galėjo gauti tokioms grupėms nepriklausantys vietos bankai. Tai dar labiau sustiprino kitus skolinimą užsienio valiuta skatinančius veiksnius, tokius kaip palūkanų normų skirtumai ir gaunama pelno marža.

Gaudamos finansavimą iš užsienio ir perkeldamos valiutos kurso riziką kredito gavėjams, įstaigos galėjo siūlyti paskolų produktus už gerokai mažesnes palūkanas nei palūkanos už paskolas nacionalinėmis valiutomis. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Bulgarijoje, Latvijoje), kuriose indėlių užsienio valiuta dalis yra didelė, įstaigų motyvaciją teikti paskolas užsienio valiuta galėjo sustiprinti prieiga prie didelės stabilios vidaus finansavimo bazės užsienio valiuta (daugiausia eurais). Be to, dėl fiksuoto ar susieto valiutos kurso įstaigos nepatirdavo išlaidų, susijusių su apsidraudimu nuo valiutos kurso rizikos (?).

I.2.1.2. Didėjantis užsienio bankų grupių skaičius VRE šalyse

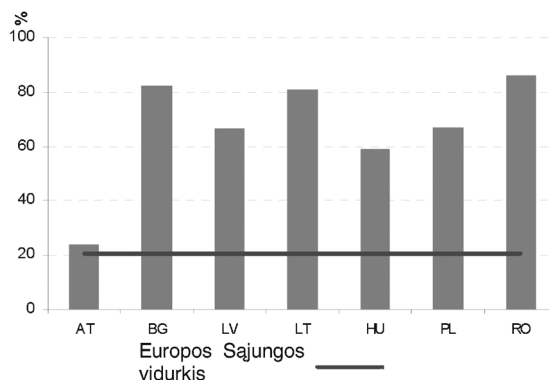
Kredito plėtrą skatino ir Europos finansų rinkų integracija – vis daugiau atidaromų užsienio finansų įstaigų filialų ar aktyvesnė anksčiau įsisteigusiuoju veikla šių šalių finansų sistemose.

Šio Priedo analitinėje dalyje aptariamose septyniose šalyse, išskyrus Austriją, užsienio bankų turto dalis sudaro beveik 60 % ar net daugiau viso bankų sektoriaus turto (žr. 6 pav.). Atotrūkį įveikti siekiančiose valstybėse patronuojančiųjų įstaigų dalyvavimas jų patronuojamosioms įstaigoms skolinant užsienio valiutą daugiausia buvo motyvuotas didesniu kreditavimo pelningumu ir noru užimti didesnę rinkos dalį šiose šalyse. Didelė užsienio bankų dalis VRE šalių finansų sektoriuose sukūrė papildomų kapitalo srautų šaltinį, nukreiptą daugiausia į kredito rinkas.

(?) Taip buvo Bulgarijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, kuriose taikomas valiutų valdybos modelis arba nacionalinė valiuta yra susieta su euru.

6 pav.

Užsienio bankų patrunuojamųjų įstaigų ir filialų turto dalis visame bankų sektoriuje (%)

Šaltinis: konsoliduoti bankų duomenys (ECB), 2010 m. birželio mėn.

1.2.1.3. Konkurencinis spaudimas

Anksčiau minėta didelė užsienio bankų turimo turto dalis VRE šalių finansų sektoriuose ir reikšmingas jų augimo potencialas didino konkurencinį spaudimą kredito rinkose, kuris didžiausią poveikį darė būsto paskolų rinkai⁽⁸⁾. Dėl didesnės konkurencijos įstaigos išplėtė savo produktų įvairovę, pasiūlydamos būsto paskolas užsienio valiuta, o tai leido joms teikti pigesnę kreditą namų ūkiams. Pastangos siūlyti produktus už mažesnes palūkanas buvo dar vienas veiksnys, lėmęs paskolų Šveicarijos frankais plėtrą kai kuriose VRE šalyse ir Austrijoje. Bankai, teikiantys paskolas Šveicarijos frankais ir Japonijos jenomis, galėjo konkuruoti dėl rinkos dalies, nustatydami mažesnius paskolos aptarnavimo mokesčius nei bankai, teikiantys paskolas eurai.

Konkurencinio spaudimo poveikis buvo dvejopas. Viena vertus, konkurencingoje aplinkoje konservatyvesnės įstaigos buvo „priverstos“ pradėti teikti paskolas užsienio valiuta, kad neprarastų savo rinkos dalies, o tai galėjo sutapti su kreditavimo sąlygų palengvinimu. Kita vertus, dėl reikšmingų palūkanų normų skirtumų įstaigos galėjo nusistatyti didesnes pelno maržas ir aptarnavimo mokesčius, palyginti su paskolomis nacionaline valiuta, ir tokiu būdu gerinti savo finansinius rezultatus (tai taip pat didino konkurencinį spaudimą bankams, neteikusiems paskolų užsienio valiuta). Tais atvejais, kai įstaigos teikdavo pagal užsienio valiutos kursą indeksuotas paskolas, jos gaudavo papildomą pelną iš valiutos kursų skirtumo konvertuodamos paskolų įmokas į nacionalinę valiutą ir iš jos.

1.2.2. Su paklausa susiję veiksniai

1.2.2.1. Palūkanų normų skirtumai

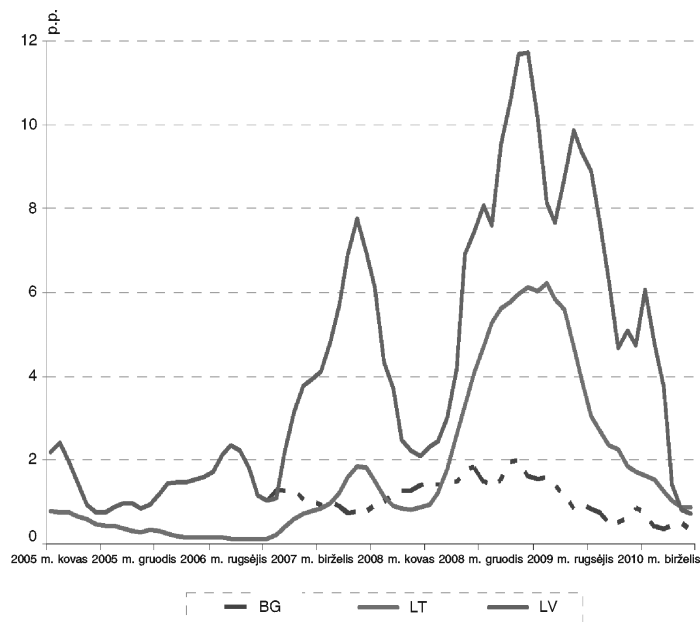
Palūkanų normų skirtumai analizuojamose šalyse ir labiausiai išsivysčiusios ekonomikos šalyse Europoje buvo svarbiausias veiksnys, skatinęs tokią didelę skolinimo užsienio valiuta paklausą VRE regione ir Austrijoje (žr. 7, 8 ir 9 pav.). Paskolos užsienio valiuta ypač išpopuliarėjo ilgalaikių paskolų segmente (pavyzdžiui, būsto paskolos), nes palūkanų normų skirtumai mokant pradines mėnesio įmokas už ilgalaikę paskolą yra didesni nei už trumpo išpirkimo termino paskolą. Jei yra nustatytas fiksuotas keitimo kursas, skolinimas užsienio valiuta yra pigesnis dėl įvairių veiksnių, įskaitant mažesnes rizikos premijas (pavyzdžiui, kredito, likvidumo).

⁽⁸⁾ Šį pasirinkimą lėmė palyginti nedidelės paskolos teikimo sąnaudos sandorio pradžioje, sukuriama ilgalaikis ryšys su klientais (kryžminio pardavimo galimybės) ir tai, kad paskolos paprastai būna didelės, o jų išpirkimo terminas ilgas, todėl bankų turtas labai greitai auga. Be to, įstaigos teikė pirmenybę būsto paskoloms, nes dėl turto įkeitimo jos buvo laikomos saugesnėmis nei kitų rūšių paskolos.

Palūkanų normų skirtumai už paskolas namų ūkiams nacionaline valiuta ir eurais (p. p.)

7 pav.

Šalys, kuriose valiutos susietos fiksuotu kursu

Šaltinis: ECB ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: šie duomenys grindžiami kasmet patvirtinamomis palūkanų normomis teikiant naujas paskolas būstui įsigyti, išskyrus atsinaujinančias paskolas ir poreikio kreditus ir išplėstinį kredito kortelių kreditą. Turimos galvoje kintančios palūkanų normos, kurios įvertinamos bent kartą per metus.

8 pav.

Šalys, kuriose valiutų kursai kintami

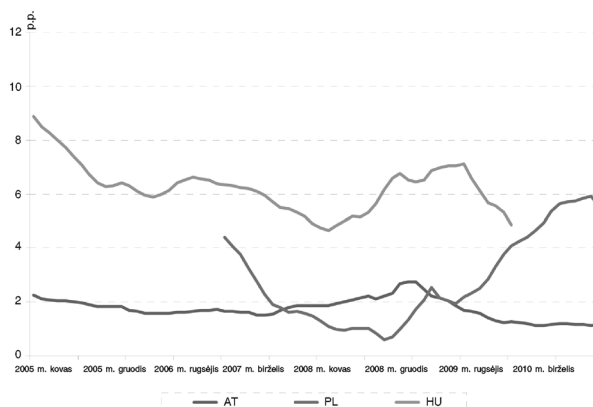

Šaltinis: ECB ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: šie duomenys grindžiami kasmet patvirtinamomis palūkanų normomis teikiant naujas paskolas būstui įsigyti, išskyrus atsinaujinančias paskolas ir poreikio kreditus ir išplėstinį kredito kortelių kreditą. Turimos galvoje kintančios palūkanų normos, kurios įvertinamos bent kartą per metus.

9 pav.

Palūkanų normų skirtumai, teikiant paskolas nacionaline valiuta ir Šveicarijos frankais Vengrijoje, Austrijoje ir Lenkijoje (p. p.)

Šaltinis: ECB ir nacionaliniai centriniai bankai bei vidaus skaičiavimai.

Pastaba: Vengrijos duomenys apima laikotarpį tik iki 2010 m. kovo mėn., nes po šios datos produktai Šveicarijos frankais nebebuvo siūlomi. Lenkijos duomenys apima laikotarpį tik nuo 2007 m. sausio mėn.

Vengrijos atveju tai yra sutartų palūkanų už paskolas Šveicarijos frankais ir už būsto paskolas namų ūkiams mėnesio vidurkis, atsižvelgiant į naujų paskolų skaičių. Tai yra kintama norma, koreguojama bent kartą per metus. Austrijos atveju tai yra metams nustatyta palūkanų norma visoms namų ūkiams ir nefinansinėms įmonėms naujai išduodamoms paskoloms Šveicarijos frankais. Lenkijos atveju tai yra vidutinė palūkanų norma naujai išduodamoms būsto paskoloms.

I.2.2.2. Valiutų kurso rizikos suvokimas ir euro įvedimo lūkesčiai

Tai, kad skolinimas euro valiuta fiksuoto valiutos kurso modelį taikančiose šalyse pasiekė aukščiausią lygį, galėjo lemti kelios priežastys, pavyzdžiui, mažesnės skolos priemonių eurais likvidumo premijos ir, skolintojų nuomone, nedidelė valiutų kurso rizika, galėjusi skatinti didesnę paskolų eurais paklausą šiose šalyse. Kai kurie kredito gavėjai galėjo nežinoti, kokią riziką jie prisiima, paimdami paskolą užsienio valiuta. Net tie, kurie buvo informuoti, galėjo paimti nuo rizikos neapdraustas užsienio valiutos pozicijas, nes jie manė, kad jas savaime užtikrina taikomas valiutos kursų modelis. Tokios prielaidos iš dalies pasitvirtino neseniai per neseniai įvykusią krizę, ypač VRE šalyse, taikančiose valiutų valdybos ar susieto valiutos kurso modelį, nes jų valiutos nebuvo devaluotos, nors Latvijoje, siekiant išlaikyti susietą kursą, prirėkė Europos Sąjungos ir Tarptautinio valiutos fondo (TVF) remiamos programos, daugiausia dėl procikliškos fiskalinės politikos ir spaudimo likvidumui pasaulio finansų rinkose.

Be to, valiutų kursų pokyčiai galėjo prisidėti prie to, kad kai kuriose šalyse, taikančiose kintamo valiutos kurso modelį, didėjo skolinimo užsienio valiuta paklausa⁽⁹⁾. Austrijoje istoriškai maži euro ir Šveicarijos franko svyravimai padėjo susiformuoti nuomonei, kad šių valiutų kurso rizika maža. VRE šalyse, taikančiose kintamo valiutos kurso modelį, kredito gavėjams paskolos užsienio valiuta pasirodė patrauklios dėl jau ilgą laiką didėjusio nominaliojo keitimo kurso ir lūkesčių, kad jis ir toliau didės. Kredito gavėjų lūkesčiai, kad nominalusis keitimo kursas didės, kažkuria prasme pasiteisino⁽¹⁰⁾. Šis kurso didėjimas sukėlė išorinį disbalansą, kuris dar padidėjo dėl didelio vidaus paklausos augimo.

Skolinimo ir skolinimosi eurais rizikos suvokimą kai kuriose iš šių šalių galėjo paveikti ir tai, kad buvo tikimasi greit įvesiant eurus. Šalyse, kuriose taikomas fiksuotas ar susietas kursas, tokie lūkesčiai palaikė nuomonę, kad keitimo kurso rizika beveik „nulinė“, o šalyse, kuriose taikomas kintamas valiutos kursas – kad ilgalaikis nominalusis keitimo kursas nenustos didėti.

II. RIZIKA DĖL SKOLINIMO UŽSIENIO VALIUTA

Nors šiame skyriuje daugiausia dėmesio skiriama pagrindinėms rizikoms, atsirandančioms dėl skolinimo užsienio valiuta, pripažįstama, kad finansinė integracija ir tvarus skolinimo užsienio valiuta lygis turi ir teigiamų pusių.

II.1. Valiutos kurso ir paskolų užsienio valiuta palūkanų normų pokyčių veikiamą kredito riziką

Bankai, teikiantys paskolas užsienio valiuta, susiduria su netiesiogine valiutos kurso rizika (kaip su kredito rizikos dalimi) dėl valiutos neatitikimų savo klientų balansuose. Smarkiai nuvertėjus nacionalinei valiutai, padidėja negrąžintos skolos nacionaline valiuta vertė (tai taikoma ir užstato vertei) bei paskolos aptarnavimo mokesčiai. Esant tokiai situacijai,

⁽⁹⁾ Įvairių paskolų užsienio valiuta tyrimų apžvalga parodė, kad be užsienio valiutos indėlių ir realiojo valiutos kurso bei infliacijos svyravimų, labiausiai skolinimą užsienio valiuta skatina užsienio valiutos kursų svyravimai: Žr. Hake, M., *Determinants of foreign currency loans in CEE countries: a meta-analysis, presentation at the 69th East Jour Fixe of the Oesterreichische Nationalbank*, 2011 m. birželio mėn.

⁽¹⁰⁾ Dažniausiai paskolos buvo denominuotos, indeksuotos ir finansuojamos užsienio valiuta (arba konvertuojamos į užsienio valiutą), bet kredito gavėjai gaudavo paskolas nacionaline valiuta. Tai reiškia, kad įstaigos pardavinėjo užsienio valiutą, gautą iš patronuojančiųjų įmonių arba didmeninės rinkos, arba gautą pagal apskaitimo sandorius neatidėliotinų sandorių rinkoje, sukurdamas papildomą spaudimą nacionalinėms valiutomis.

šalyje sutrinka kredito gavėjų, kurių rizika neapdrausta, pajėgumas vykdyti savo skolinius įsipareigojimus, o tai labai pablogina privačiojo sektoriaus finansų būklę. Sumažėjusios kredito gavėjų galimybės vykdyti savo skolinius įsipareigojimus⁽¹¹⁾ ir mažesnis paskolų grąžinimo rodiklis veikia paskolų portfelio kokybę, didina bankų paskolų nuostolius ir mažina pajamas bei kapitalo atsargas. Nors Europos bankininkystės institucija (EBI) neįtraukė keitimo kurso rizikos į Europos Sąjungoje vykdomo veiklos testavimo nepalankiausiomis aplinkybėmis scenarijų, savo ataskaitoje EBI pabrėžė, kad kai kuriose valstybėse narėse didžiausią riziką gali kelti dėl paskolų užsienio valiuta poveikio neigiamai pakitęs keitimo kursas⁽¹²⁾.

Apskaičiuoti tikrąjį paskolų užsienio valiuta valiutos kurso (ir palūkanų normos) kitimo rizikos lygį sunku. Taikant įprastinius rizikos skaičiavimo metodus, neatsižvelgiama į tai, kad rinkos ir kredito rizika labai nevienodai veikia bankų paskolas užsienio valiuta, suteiktas kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta⁽¹³⁾. Akademinėje literatūroje nurodoma, kaip taikant standartinius rizikos vadybos modelius, kai skirtingos rizikos rūšys vertinamos atskirai, gali būti smarkiai neįvertinta bendra rizika. Tikrasis rizikos lygis, palyginti su rodikliu, gaunamu tiesiog sudedant atskirai įvertintas keitimo kurso ir įsipareigojimų nevykdymo rizikas, yra bent kelis kartus didesnis.

Be to, paskolų užsienio valiuta palūkanų normos rizika skiriasi nuo nacionaline valiuta denominuotų paskolų palūkanų normos rizikos. Jei paskolų užsienio valiuta palūkanų normos ciklai nukrypsta nuo paskolų nacionaline valiuta palūkanų normų ciklą, tai gali pakenkti ir paskolų užsienio valiuta kokybei. Tačiau keitimo kurso rizikos ir paskolų užsienio valiuta palūkanų normų rizikos lygis labai skiriasi, kai lyginamos skirtingų valiutų poros, arba dėl kiekvienoje šalyje taikomos vertinimo metodikos.

Šalyse, kuriose valiutos kursas fiksuotas arba susietas su užsienio valiuta, krizės metu paskolų užsienio valiuta keitimo kurso rizika nesimaterializavo, nes nacionalinės valiutos nebuvo devaluotos ir toliau liko susietos su euru. Todėl paskolas užsienio valiuta paėmę kredito gavėjai nenukentėjo nuo valiutos devaluavimo, bet priešingai, turėjo naudos iš sumažintos eurų palūkanų normos.

Šalyse, kuriose valiutos keitimo kursas kintamas, nacionalinės valiutos nuvertėjimo poveikis labai priklausė nuo vertinimo metodikos, kurios bankai laikėsi teikdami įvairių rūšių paskolas. Kadangi kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Austrijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje) būsto paskolų užsienio valiuta palūkanų normos yra aiškiai susietos su rinkos palūkanų normomis, neigiamą nacionalinės valiutos nuvertėjimo poveikį daugiausia kompensavo mažėjančios palūkanos skolinant eurai ir Šveicarijos frankais. Tačiau reikia pabrėžti, kad aprašyta nacionalinės valiutos keitimo kurso ir paskolų užsienio valiuta palūkanų normos sąveika buvo atsiradusi dėl specifinės situacijos išsivysčiusios ekonomikos šalyse ir pasaulio finansų rinkose krizės metu. Jei nacionalinės valiutos būtų nuvertėjusios tuo pačiu metu kylant paskolų užsienio valiuta palūkanų normoms, kintamą kursą taikančios šalys būtų susidūrusios su didesne kredito gavėjų įsipareigojimų nevykdymo rizika, kad ir kokia būtų kreditų vertinimo metodika.

Kita vertus, Vengrijoje pasireikšusią keitimo kurso riziką dar labiau sustiprino didėjančios paskolų užsienio valiuta palūkanų normos (tuo pačiu metu vykęs keitimo kurso ir palūkanų normos šokas). Vengrijos bankai taiko vertinimo metodiką, kuri jiems leidžia vienašališkai nustatyti mažmeninių kredito gavėjų palūkanų normą ir nepaisyti paskolų užsienio valiuta palūkanų normų pokyčių. Todėl palūkanų normos našta mažmeniniams kredito užsienio valiuta gavėjams Vengrijoje per pastaruosius 2–3 metus pasunkėjo, dar labiau sustiprindama Vengrijos forinto reikšmingo nuvertėjimo Šveicarijos franko atžvilgiu neigiamą poveikį.

Kai kuriose šalyse paskolų užsienio valiuta negrąžinimo rodiklis (neveiksnių paskolų dalis) yra didesnis, o paskolų restruktūrizavimo lygis – aukštesnis (pavyzdžiui, Vengrijoje ir Rumunijoje). Tokia išvada padaryta atsižvelgiant į paskolų išdavimo datą, t. y. paprastai įsipareigojimų nevykdymo rizikos atvejų daugiau tarp kredito gavėjų, paėmusių būsto paskolas užsienio valiuta už didesnes palūkanas. Tai taip pat rodo, kad labai tikėtina, jog imdami paskolą užsienio valiuta kai kurie kredito gavėjai nežino, kokią riziką prisiima.

Duomenys rodo, kad kitose šalyse, pavyzdžiui, Lenkijoje, paskolų užsienio valiuta grąžinimo rezultatai geresni nei paskolų nacionaline valiuta. Vis dėlto to negalima paaiškinti vien tik geresne paskolas užsienio valiuta imančių klientų finansine padėtimi. Iš tikrųjų taip yra dėl bankų praktikos konvertuoti paskolas užsienio valiuta į nacionalinę valiutą, jei yra tikimybė, kad jos bus negrąžintos ar jas reikės restruktūrizuoti, ir dėl institucijų įsikišimo, apribojusio geriausių kredito gavėjų galimybes imti paskolas užsienio valiuta.

Galiausiai kredito kokybė priklauso ir nuo paskolos rūšies: paprastai vartojamosios paskolos yra rizikingesnės nei būsto ar kitos su užstatu išduodamos paskolos.

⁽¹¹⁾ Šalies valiutos nuvertėjimas netgi gali mažinti kredito gavėjų norą mokėti paskolą apskritai, nes, pavyzdžiui, paskolos vertė viršija užstato vertę. Tačiau toks mechanizmas labiau būdingas rinkoms, kuriose bankų išieškojimams apsiriboja užstatu ir nenukreipia bankų į kitą kredito gavėjo turtą ir pajamas (pavyzdžiui, tai būdinga didelei daliai JAV gyventojų būsto paskolų rinkos).

⁽¹²⁾ Žr. 2011 *EU-wide stress test aggregate report*, Europos bankininkystės institucija, 2011 m. liepos 15 d., p. 28.

⁽¹³⁾ Šis klausimas nagrinėtas *Österreichische Nationalbank* atliktame tyrime, kuriam vadovavo Bazelio komiteto mokslinių tyrimų specialios paskirties darbo grupė. Žr. Breuer, T., Jandacka, M., Rheinberger, K. ir Summer, M., *Does adding up of economic capital for market- and credit risk amount to conservative risk assessment?*, *Journal of Banking and Finance*, Volume 34(4), 2010, p. 703–712.

Apskritai duomenys rodo, kad, nors ir nevienodai, analizuojamose šalyse kredito rizika tikrai pasireiškė, ypač per pastaruosius dvejus metus. Tačiau sunku išskirti, kokį poveikį kredito kokybei turėjo valiutos keitimo kursas ir paskolų užsienio valiuta palūkanos atskirai. Taip yra dėl kelių veiksnių, pirmiausia todėl, kad i) kredito kokybė priklauso ir nuo kitų ekonominių sąlygų, tokių kaip nedarbo lygis ir portfelio senumas, ii) dauguma poveikį patyrusių šalių igyvendino politikos priemones šio reiškinio problemoms, dariusioms poveikį paskolų užsienio valiuta portfelio kokybei, spręsti ir iii) nėra pakankamai duomenų.

II.2. Finansavimo ir likvidumo rizika

Kai kuriose VRE šalyse su bankų skolinimo veikla paprastai siejama finansavimo ir likvidumo rizika yra didesnė dėl to, kad vyrauja skolinimas užsienio valiuta. Šiose šalyse finansavimo rizika padidėjo dėl to, kad patys bankai vis daugiau skolinosi didmeninėse rinkose ir iš savo patronuojančiųjų bankų, o ne rėmėsi mažmeniniais indėliais. Tai gerokai padidino vietos bankų priklausomybę nuo užsienio fondų ir kai kurių šalių jautrumą pokyčiams užsienio rinkose. Ypač kai kurių VRE bankų priklausomybė nuo finansavimo grupės viduje gali kelti didelę riziką tais atvejais, kai patronuojantieji bankai steigiami nuolat fiskalinių problemų turinčiose šalyse. Dėl patronuojamųjų įstaigų ir filialų galimybės gauti lėšų iš patronuojančiosios įstaigos ir su tuo susijusių sąnaudų valstybės skolos rizika buveinės šalyje gali persimesti ir į tas VRE šalis, kuriose jie įsteigti. Todėl būtina finansavimą atsargiai planuoti (pavyzdžiui, parengiant finansavimo planus), kad išplitimo į priimančiąsias šalis rizika būtų kaip galima mažesnė.

Tačiau per pastaruosius 2–3 metus ši finansavimo rizika nepasireiškė, o patronuojančiosios įstaigos vykdė savo išpareigojimus patronuojamosioms, teikdamos reikalingas lėšas. Europos priežiūros institucijų ir patronuojančiųjų įstaigų bendradarbiavimas taip pat prisidėjo prie to, kad būtų išvengta tokios finansavimo rizikos (pavyzdžiui, Vienos iniciatyva, žr. **3 intarpą**). Vis dėlto šios rūšies rizika tebėra; be kita ko, ji rodo finansavimo šaltinių koncentraciją. Be to, dėl pasikeitusio požiūrio į riziką finansavimo kaštai gali skirtis. Tais atvejais, kai kredito įstaigos neturi patronuojančiosios įmonės, koncentracijos rizika gali ir nebūti tokia svarbi, tačiau gali kelti didesnė kitokia didmeninio finansavimo rizika.

Kita vertus, kai kuriose šalyse atsirado naujas finansavimo likvidumo rizikos šaltinis (ypač Vengrijoje ir Lenkijoje), kai bankai pradėjo naudoti indėlius nacionaline valiuta paskoloms užsienio valiuta finansuoti, pasinaudodami apsikaitimo sandorių rinka. Vengdami atviros užsienio valiutos pozicijos, vietos bankai vykdė indėlių nacionaline valiuta ir užsienio valiutos lėšų apsikaitimo sandorius, daugeliu atvejų pasirinkdami trumpo laikotarpio reinvestavimo riziką. Kai obligacijų ir apsikaitimo sandorių rinkose prasidėjo finansinė sumaištis ir jos išseko, bankams buvo sunku reinvestuoti savo trumpalaikius užsienio valiutos apsikaitimo sandorius. Be to, nuvertėjant nacionalinėms valiutomis, šalies bankams teko prisiimti didesnius užstato vertės išlaikymo reikalavimus (depozito reikalavimus) vykdant apsikaitimo sandorius, todėl didėjo jų užsienio valiutos poreikis. Šios finansavimo likvidumo rizikos, atsirandančios dėl dalyvavimo apsikaitimo sandorių rinkose, pasekmės švelnino centriniai bankai, kurie įvedė apsikaitimo sandorių finansavimo linijas ir kitas skolinimo galimybes, kad kritiniais atvejais vietos bankai galėtų gauti užsienio valiutos, ir patronuojantieji bankai, kurie finansavo patronuojamųjų bankų užsienio valiutos apsikaitimo sandorius. Kai kuriais atvejais centrinių bankų priemonių nepakako ir teko pasinaudoti TVF, ECB ir Šveicarijos nacionalinio banko paskolomis, kredito ir apsikaitimo sandorių finansavimo linijomis.

Tačiau verta dar kartą pabrėžti šalių skirtumus, nes jų finansavimo šaltiniai skyrėsi. Tose šalyse, kuriose indėliai užsienio valiuta sudaro didelę dalį, todėl atitinkamai mažesnis paskolų užsienio valiuta ir indėlių užsienio valiuta santykio rodiklis, prieiga prie didelės ir stabilios užsienio valiutos bazės šalyje galėjo reikšti, kad finansavimo rizika buvo gerokai mažesnė.

II.3. Per didelis kredito augimas, neteisingas rizikos įvertinimas ir potencialūs turto kainų burbulai

Skolinimas užsienio valiuta gali sukelti rimtų finansinių problemų, nes skatina pernelyg didelį kredito augimą⁽¹⁴⁾.

Toks išpūstas kredito augimas dažnai virsta turto kainų burbulais, kurie gali neigiamai paveikti finansų stabilumą ir ekonomikos rezultatus apskritai. Balansų neatitikimai dėl pernelyg didelio nefinansinio privačiojo sektoriaus kredito gavėjų, kurių rizika neapdrausta, skolinimosi užsienio valiuta gali dar labiau padidinti pažeidžiamumą, kilus išorės finansų ir realiosios ekonomikos sukrėtimams. Šis pažeidžiamumas gali būti ypač didelis, jei kredito augimas susitelkia nekilnojamojo turto sektoriuje. Per didelė bankų skolinimo koncentracija nekilnojamojo turto rinkoje gali paskatinti burbulų susidarymą, nes didėjanti nekilnojamojo turto paklausa stimuliuoja kainų augimą, kuris savo ruožtu skatina teikti daugiau kreditų, nes didėja užstatų vertė ir auga paklausa, tikintis, kad turto kainos ir toliau didės. Jei skolinimas finansuojamas iš kapitalo įplaukų, šalies išskolinimas užsienio valiuta didėja, o veiklos potencialas – beveik ne. Ankstesnė Airijos,

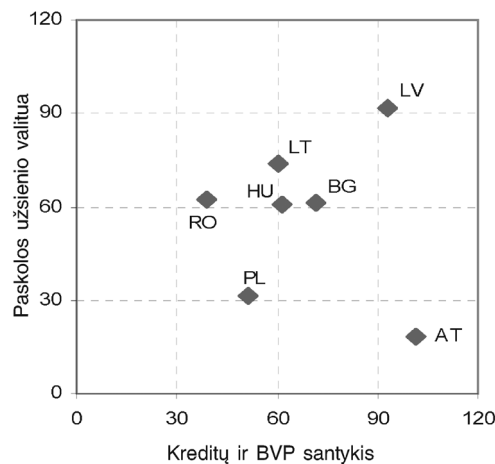
⁽¹⁴⁾ TVF duomenimis, kredito bumo laikoma situacija, kai kredito augimas 1,75 karto viršija standartinį nuokrypį nuo atitinkamoje šalyje įprasto kredito svyravimo vidurkio. Žr. TVF, *Are credit booms in emerging markets a concern?*, *World Economic Outlook*, April 2004, p. 151. Ši nuomonė grindžiama prielaida, kad jei kredito augimas būtų vertinamas normalaus paskirstymo sąlygomis, tikimybė, kad kredito augimas viršys standartinį nuokrypį nuo atitinkamoje šalyje įprasto kredito nuokrypio vidurkio daugiau kaip 1,75 kartų, būtų tik 5 %. Taip pat žr. Boissay et al., *Is lending in central and eastern Europe developing too fast?*, preliminarus ataskaitos projektas, 2005 m. spalio 31 d. Didelio kredito augimo laikotarpiu pagal TVF apibrėžti laikytinas laikotarpis, per kurį vidutinis realus kredito augimas trejus metus iš eilės yra didesnis nei 17 %.

Ispanijos ir Baltijos šalių patirtis neseniai buvusios finansų krizės metu rodo, kad šio savaime stiprėjančio grįžtamojo ryšio ciklo pasisukimas priešinga kryptimi gali turėti rimtų pasekmių makroekonomikos ir finansų stabilumui.

Anot C. Rosenberg ir M. Tirpak⁽¹⁵⁾, panašu, kad greitas kredito augimas ir skolinimasis užsienio valiuta naujosiose valstybėse narėse⁽¹⁶⁾ yra glaudžiai susiję, ypač tose šalyse, kuriose nefinansinio privačiojo sektoriaus skola pastaraisiais metais augo labai greitai. Tyrime daroma išvada, kad net darant prielaidą, jog kredito ir BVP santykio rodiklis dėl finansinių paslaugų plėtros didėjo, kai kuriose naujose valstybėse narėse kreditas augo per daug greitai, nes nustatytas kredito augimas yra didesnis nei būtų buvę galima numanyti pagal makroekonominčius rodiklius. Šalyse, kuriose prieš pasaulinę finansų krizę kredito bumai buvo itin dideli, paskolų užsienio valiuta dalis taip pat paprastai buvo didesnė (žr. **10 pav.**). Istoriniai duomenys rodo, kad skolinimo užsienio valiuta didėjimą galima susieti su kredito bumais naujosiose valstybėse narėse, kurių įstaigos finansuojamos iš užsienio kapitalo srautų. Greitai didėjantis kreditas nefinansiniam privačiam sektoriui galėtų būti siejamas su didėjančia skolinimo užsienio valiuta dalimi (žr. **11 pav.**). Nors ši sąsaja nereikia priežastinio ryšio tarp skolinimo užsienio valiuta ir kredito bumų, reikia atkreipti dėmesį į jų istorinį panašumą.

10 pav.

Paskolos užsienio valiuta ir kreditų / BVP santykis pasirinktose valstybėse narėse

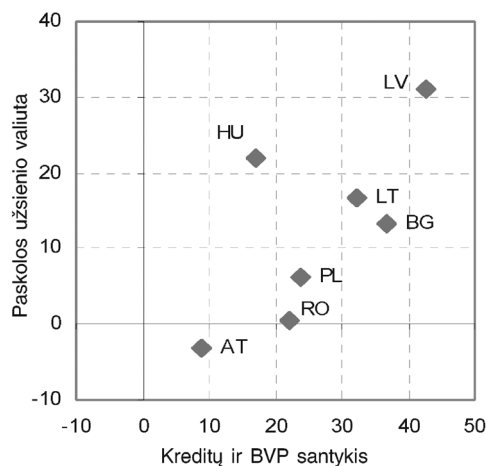

Šaltinis: Nacionaliniai centriniai bankai ir nacionalinės statistikos tarnybos.

Pastaba: paskolų ir kredito užsienio valiuta gavėjai – ne PFI rezidentės (išskyrus valdžios sektorių). 2011 m. kovo mėn. duomenys.

11 pav.

Paskolų užsienio valiuta ir kreditų / BVP santykio dalies skirtumai pasirinktose valstybėse narėse (p. p.)

Šaltinis: ECB BSS statistika ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: paskolų ir kredito užsienio valiuta gavėjai – ne PFI rezidentės (išskyrus valdžios sektorių). 2004 m. gruodžio mėn.–2011 m. kovo mėn. dalių skirtumai.

⁽¹⁵⁾ Rosenberg, C. ir Tirpak, M. *Determinants of foreign currency borrowing in the new Member States of the EU*, IMF Working paper No. 8/173, July 2008.

⁽¹⁶⁾ Bulgarija, Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lietuva, Vengrija, Malta, Lenkija, Rumunija, Slovėnija ir Slovakija.

Skolinimo užsienio valiuta plėtrai įtakos galėjo turėti ir tai, kad iki krizės valiutos pervedimo kaina finansinės grupės viduje (t. y. tarp patronuojančiosios ir patronuojamųjų įmonių ar filialų) neatitiko skolinimui užsienio valiuta būdingos rizikos, kurią sudaro keitimo kurso rizika, šalies rizikos priemoka ir finansavimo rizika. Kai kurias iš šių rizikų tinkamai įvertinti sunku, todėl sunku ir tinkamai įvertinti ir patį skolinimą užsienio valiuta. Iš esmės, skolinimo užsienio valiuta lygis tuo metu galėjo būti prisiimamos padidėjusios rizikos požymis.

Apskritai neteisingai nustatyta su pasiūla susijusi rizikos priemoka taip pat yra pakilimo laikotarpiams būdingas bruožas. Rizikos priemokos mažėjimas dėl per didelio pasitikėjimo augimo perspektyvomis ir šalies rizika gali būti mažesnių nominaliųjų palūkanų už paskolas užsienio valiuta priežastis. Mažesnės palūkanos ir lengvesnės kreditavimo sąlygos labai veikia turto kainas, svarbiausia, būsto kainas. Todėl kyla iškreipto išteklių paskirstymo ir turto kainų burbulų pavojus. Kylančios nekilnojamojo turto kainos ir lengviau gaunami kreditai skatino spekuliaciją ir išiskolinimą, dėl kurių kai kuriose šalyse labai išaugo būsto kaina.

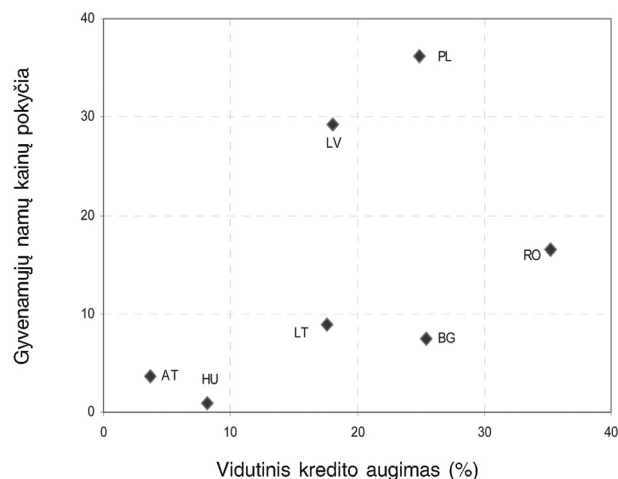
Kadangi paprastai skolinantis užsienio valiuta palūkanų norma mažesnė nei skolinantis nacionaline valiuta, tai daro įtaką tam, kaip realiąją palūkanų normą supranta kredito gavėjai. Įmdami paskolą užsienio valiuta žmonės dažnai vadovaujasi tikėtina vartotojų kainų infliacija arba atlyginimų augimu šalyje, dėl kurių sumažėja nominalioji užsienio valiutos palūkanų norma, ypač jei manoma, kad valiutos kurso rizikos praktiškai nėra. Fiksuotas arba griežtai kontroliuojamas keitimo kursas ir ilgalaikio nacionalinės valiutos stiprinimo tarpiniai gali prisidėti prie to, kad su užsienio valiuta denominuotų paskolų išdavimu susijusi valiutos keitimo kurso rizika yra įvertinama nepakankamai.

Todėl gali būti nustatomos ypač mažos, o daugeliu atveju netgi neigiamos realiosios palūkanos, o tai smarkiai skatina bendrą kreditų paklausą, dėl kurios gali susidaryti turto kainų burbulai.

Visi šie veiksniai prieš krizę užtikrino kapitalo srautus į daugelį VRE šalių, kuriose buvo didelis kredito, daugiausia denominuoto užsienio valiuta, augimas. Lėšos buvo daugiausia nukreiptos į nekilnojamąjį turtą ir statybas. Tai skatino vartojimą ir turto kainų burbulų susidarymą. Be to, šiose šalyse gerokai išaugo naujų namų ūkių skaičius ir gyvenimo standartai apskritai. Šie pokyčiai labai skatino bendrą kreditų paklausą ir turto kainų burbulus. Todėl nekilnojamojo turto kainos staigiai didėjo (žr. 12 pav.). Reikėtų pabrėžti, kad didelė dalis paskolų užsienio valiuta nuo rizikos neapsidraudusiam privačiajam sektoriui ir turto kainų burbulai sustiprina šalies pažeidžiamumą išorės neramumų atveju.

12 pav.

Būsto kainos ir kredito augimas pasirinktose valstybėse narėse (%)

Šaltinis: Eurostatas, ECB ir vidaus skaičiavimai.

Pastaba: vidutinis metinis kredito augimas ir vidutinis metinis gyvenamųjų namų kainų augimas 2006–2010 m. laikotarpiu. Nesant duomenų, Lenkijos ir Rumunijos atveju remiamasi 2009 m. duomenimis.

Kadangi dėl skolinimo užsienio valiuta ilgainiui dar labiau didėja bendra valstybės užsienio skola, šalis gali tapti dar labiau pažeidžiama, jei staiga prarastų pasitikėjimą ar jei į ją persimestų kitų šalių krizių padariniai, ypač jei šalis turi panašių silpnųjų pusių. Tokiu atveju rinkos abejonės dėl didelių užsienio šipareigojimų tvarumo ar sukretimas iš išorės, dėl kurio reikėtų nuvertinti valiutos keitimo kursą, gali sukelti neplanuotą susikaupusio disbalanso protrūkį.

Kaip buvo aptarta II.1 dalyje, nefinansinio privačiojo sektoriaus balansas patiria riziką, kuri gali materializuotis, jei būtų labai nuvertintas realusis keitimo kursas. Taip gali atsitikti tuo atveju, jei tuo pačiu metu būtų smarkiai koreguojamos turto kainos. Juo labiau, kad negalima atmesti tikimybės, jog susidūrus su didelėmis balanso problemomis, turto kainų burbulą sukkeliantis sukrėtimas šalyje gali paskatinti pasitikėjimo krizę.

Atrodo, kad trumpuoju laikotarpiu nėra rizikos, kad pasikartos skolinimo užsienio valiuta pakurstytas kredito ir turto bumai, nes išskolinimo mažinimo procesas daugelyje naujų valstybių narių dar nebaigtas. Tačiau vidutiniu laikotarpiu, kai ekonominė aplinka visiškai normalizuosis ir sumažės tarptautinė rizika, negalima atmesti tikimybės, kad toks bumai gali pasikartoti. Nors kreditai užsienio valiuta šiuo metu yra padidėję nedaug, pasiūlos ir paklausos veiksniai bei rinkos struktūros, atrodo, beveik nepasikeitė. Iš tikrųjų, panašu, kad pasaulio finansų krizės patirtis neprivertė vartotojų naujai iš pagrindų įvertinti paskolų užsienio valiuta rizikos. Kai kuriais atvejais palūkanų normų skirtumų skatinamas noras imti paskolą užsienio valiuta dėl ypač mažų palūkanų euro zonoje ir Šveicarijoje tik padidėjo. Galiausiai, neatrodo, kad finansinių paslaugų plėtros procesai naujosiose valstybėse narėse jau būtų pasibaigę, nors kredito ir BVP lygio santykis per laikotarpį iki krizės labai išaugo. Be to, nors bankai jau ėmėsi priemonių sustiprinti savo indėlių nacionaline valiuta bazę, finansavimas nacionaline valiuta vis dar suvaržytas, nes nėra pakankamai stiprių ir likvidžių vietos rinkų.

Dar reikia paminėti, kad Bazelio III sistemoje nacionalinėms valdžios institucijoms siūlomos papildomos priemonės, kurios galėtų padėti sušvelninti atsinaujinusių kredito bumą. Ir nors pagrindinis anticiklinių kapitalo apsaugos priemonių ⁽¹⁷⁾ tikslas yra reikalauti, kad ekonominio pakilimo laikotarpiu bankų sistema sukurtų pakankamą apsaugą, padėsiančią lengviau kompensuoti nuostolius po kredito bumų, kredito augimo mažinimas keliant didesnius kapitalo pakankamumo reikalavimus taip pat netiesiogiai labai padėtų. Tačiau pernelyg didelio kredito augimo vertinimas, kurio pagrindu atliekamas kiekybinis ciklinės apsaugos vertinimas naujose valstybėse narėse, nėra toks paprastas dėl neilgos duomenų istorijos ir konvergencijos proceso ⁽¹⁸⁾.

II.4. Koncentracija ir išplitimas iš buveinės šalies į priimančiąją šalį kaip rizikos finansiniam stabilumui Europos Sąjungoje veiksniai

Valiutos kurso pokyčiai tuo pačiu metu veikia ir visos kredito užsienio valiuta gavėjų, kurių rizika neapdrausta, grupės kreditingumą. Šios rūšies koncentracijos rizika gali atsirasti ir vienoje šalyje (įstaigoje), ir keliuose valstybėse narėse. Šį reiškinį apsunkina tai, kad jam būdingos mažai tikėtino įvykio ypatybės, t. y. gerokai didesnis poveikis esant dideliems užsienio valiutos pokyčiams. Skolinimo užsienio valiuta atveju gali būti ir kitokių koncentracijos rizikos formų susijusių tiek su finansavimu, tiek su užstatu. Dėl finansavimo šaltinių koncentracijos šios rūšies verslas labai jautrus sukrėtimams patronuojančioje įmonėje ir (arba) užsienio valiutos apsikeitimo sandorių rinkoje. Galiausiai, atsižvelgiant į tai, kad dauguma šių paskolų yra būsto paskolos, susidaro ir užstatų koncentracija, nes dažniausiai tai yra būsto ar komercinės paskirties nekilnojamas turtas, kurio vertė dėl neigiamų valiutos kurso pokyčių mažės ir taip bus daromas poveikis paskolos ir įgyto turto vertės santykiui bei paskolų grąžinimo rodikliui.

Dėl aukšto skolinimo užsienio valiuta lygio išplitimo kanalų gali atsirasti dar daugiau.

Viena vertus, yra glaudus ryšys tarp kreditų teikiančių patronuojamųjų ir jų patronuojančiųjų įmonių, tačiau kita vertus, jei neigiami sukrėtimai paveikia patronuojamąsias įstaigas, gali būti, kad kapitalo ir (arba) likvidumo poreikiai keliuose šalyse bus tokie patys dėl panašaus pažeidžiamumo, o tai savo ruožtu gali labai padidinti spaudimą patronuojančiosios grupės ištekliais. Bendra grupės rizika dar glaudžiau susieja patronuojančiąją įmonę su jos patronuojamąja įstaiga, ir kuo didesnė pozicija, tuo didesnė tikimybė, kad kilus sumaiščiui reikės patronuojančiojo banko paramos. Ir nors priimančiosios šalies pozitūriai patronuojančiojo banko parama gali atrodyti teigiamas dalykas, tai taip pat rodo, kad yra tikimybė, jog rizika persimes iš priimančiosios šalies į buveinės šalies finansų sistemą ar atvirkščiai, ir kad su skolinimu užsienio valiuta susijusi rizika gali turėti poveikį ir buveinės šalyje (žr. 2 intarpą apie Švedijos patirtį).

⁽¹⁷⁾ Bazelio bankų priežiūros komitetas, *Guidance for national authorities operating the countercyclical buffer*, December 2010. Apie anticiklinę apsaugą intensyvaus kredito ir turto burbulų augimo sąlygomis Šiaurės šalyse žr. *Financial Stability Report No 1/2011*, Sveriges Riksbank, 2011, p. 52.

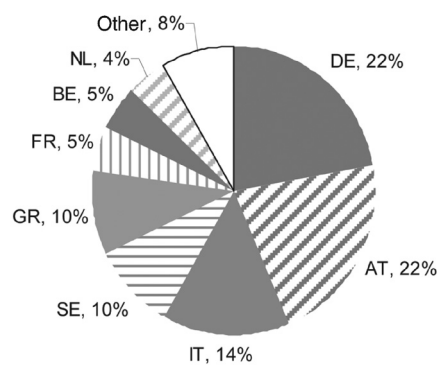
⁽¹⁸⁾ Apie per didelio kredito augimo vertinimo naudojant Hodricko ir Prescottto filtrą VRE šalyse problemas ir alternatyvius metodus žr. Geršl, A. ir Seidler, J., *Excessive credit growth as an indicator of financial (in)stability and its use in macroprudential policy*, *Financial Stability Report 2010/2011*, Česká národní banka, p. 112.

Kai kuriais tipiniais atvejais patrunuojantieji bankai veikia kaip finansavimo tarpininkai tarp užsienio investuotojų ir savo patrunuojamųjų įstaigų. Išleisdami trumpesnio nei patrunuojamųjų įstaigų paskolų portfelio išpirkimo termino skolos vertybinius popierius tarptautinėse kapitalo rinkose ir iš karto išplatindami juos savo patrunuojamosiose įstaigose, patrunuojantieji bankai ne tik susiduria su sandorio šalių rizika savo patrunuojamųjų įstaigų atžvilgiu, bet ir su refinansavimo rizika. Dėl tokios finansavimo strategijos atsirandanti rizika gali priversti buveinės šalių centrinius bankus turėti didesnius rezervus nei jiems būtų reikėję kaip skolintojams „blogiausiu atveju“, ir galų gale užsienio valiutos skolinimo patrunuojamosioms įstaigoms našta tektų buveinės šalies mokesčių mokėtojams.

Tarptautinių atsiskaitymų banko (TAB) duomenys apie tarptautines tarpbankines pretenzijas gali būti panaudoti kaip buveinės šalių bankų skolinimo jų užsienio patrunuojamosioms įstaigoms rodiklis⁽¹⁹⁾. Remiantis apie tiesioginius kredito gavėjus gautais duomenimis⁽²⁰⁾, 2010 m. pabaigoje tokios pretenzijos sudarė beveik 339 mlrd. JAV dolerių arba apie 0,7 % bankų turto buveinės šalyje. Tačiau, kaip parodyta **13 pav.**, daugiau kaip 75 % pretenzijų tenka tik penkioms šalims – Vokietijai, Graikijai, Italijai, Austrijai ir Švedijai. Todėl kai kuriais atvejais atskiros pozicijos priimančiųjų šalių bankų sistemose gali būti laikomos reikšmingomis (pavyzdžiui, apie 6 % bankų sektoriaus turto Austrijoje).

13 pav.

Buveinės šalių bankų pretenzijų dalis priimančiųjų šalių bankams (2010 m. pab. duomenys)

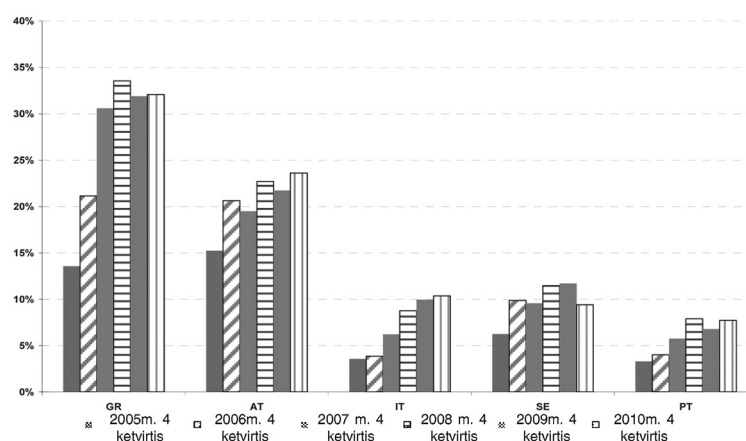

Šaltinis: Tarptautinių atsiskaitymų bankas, vidaus skaičiavimai.

Tokia didelė koncentracija matoma ir **14 pav.**, kuriame parodyta pasirinktų buveinės šalių bankų tarptautinių pretenzijų struktūra. Pirmą, matyti, kad priimančiųjų šalių bankų sistemoms pervedamos lėšos sudaro didžiąją dalį tarptautinių bankų pretenzijų pasirinktose buveinės šalyse.

14 pav.

Bankų pretenzijų dalis priimančiųjų šalių bankams visų tarptautinių bankų pretenzijų atžvilgiu

Šaltinis: Tarptautinių atsiskaitymų bankas, vidaus skaičiavimai.

Pastaba: šiame paveiksle parodyta bankų pretenzijų priimančiosioms šalims dalis iš buveinės šalių, kurioms tenka didžiausia bankų pretenzijų dalis, visų tarptautinių bankų pretenzijų atžvilgiu.

⁽¹⁹⁾ Buveinės šalys: Austrija, Belgija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Nyderlandai, Portugalija, Ispanija, Švedija, Šveicarija ir Jungtinė Karalystė. Priimančiosios šalys: Bulgarija, Čekija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija ir Rumunija.

⁽²⁰⁾ Tarptautinės bankų pretenzijos – konsoliduotos ir tiesioginės. A šalies bankų tarptautinės pretenzijos B šalies bankams susideda iš užsienio bankų pretenzijų, denominuotų visomis valiutomis, B šalies bankams, kurias užsakė bet kuris A šalies banko skyrius pasaulyje, ir pretenzijų, denominuotų ne nacionaline valiuta, B šalyje veikiantiems nesusijusiems bankams, kurias užsakė B šalyje veikiantys A šalies bankų užsienio filialai.

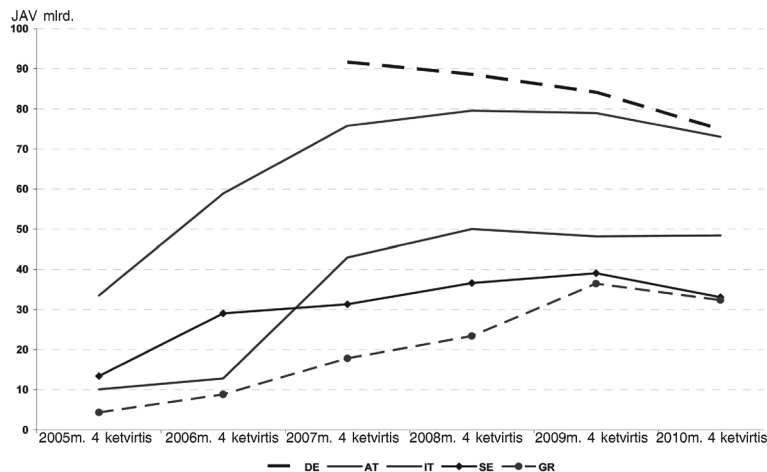

Antra, santykinė pozicija VRE šalyse ypač didėjo 2005–2010 m., todėl buveinės šalių bankų sistemos tapo jautresnės savo užsienio patrunuojamųjų įstaigų patiriamams sukrėtimams.

Tai, kad ši suma didėja, patvirtina ir tarptautinių bankų pretenzijų suma grupei priimančiųjų šalių, kaip parodyta 15 pav.

15 pav.

Grupės buveinės šalių, turinčių didžiausias pozicijas priimančiose šalyse, bankų pretenzijos 2010 m. pabaigoje (mlrd. JAV dolerių)

Šaltinis: Tarptautinių atsiskaitymų bankas.

Rizikos perdavimas tarp buveinės šalies ir priimančiosios šalies bankų sistemų nėra vienkryptis reiškinys. Riziką galima perduoti ir iš buveinės šalies į priimančiąją šalį. Įtampa dėl kapitalo ir (arba) likvidumo patrunuojančiajame banke gali daryti poveikį priimančiosioms šalims, kuriose įsteigtos šių bankų patrunuojamosios įstaigos ar jų filialai.

Be to, patrunuojančiųjų bankų grupių strategijos pakeitimai gali turėti ir makroekonominį poveikį, jei, pavyzdžiui, būtų mažinamas išskolinimas, griežtinami kreditų išdavimo kriterijai ar skubiai parduodamas turtas.

Jei kredito ir finansavimo rizika materializuotųsi šalyse, kuriose aukštas skolinimo užsienio valiuta lygis, yra rimtas pavojus, kad ji persimestų ir į kitas valstybes nares. Net jei skolinimas užsienio valiuta labiausiai būdingas VRE šalims, išplitimo rizika per vadinamąjį bendrą paskolų kanalą⁽²¹⁾ gali daryti tam tikrą spaudimą finansų stabilumui visoje Europos Sąjungos teritorijoje.

Analizuojant išplitimo riziką iš bendro paskolų kanalo, viena vertus, akivaizdu, kad kiekvienos šalies jautrumas tokiems regioniniams sukrėtimams yra daugiau ar mažiau vienodas. Tai rodo, kad VRE regiono bankų sektoriuje dominuoja užsienio bankų grupės tik iš kelių Europos Sąjungos valstybių. Kita vertus, jei rizika materializuotųsi tokių šalių, kaip, pavyzdžiui, Čekija ir Lenkija bankų sektoriuje, poveikis visoms VRE šalims būtų didžiausias. Be to, ir atskirų šalių jautrumas regioniniams sukrėtimams, ir vienos šalies svarba regionui šiek tiek sumažėjo (palyginti 2009 m. IV ketvirtį ir 2010 m. IV ketvirtį).

Papildomas rizikos išplitimo kanalas galėtų būti rinkos, nes investuotojams būdingas „bandos jausmas“ gali labai prisidėti prie tokios rizikos plitimo. Jį galėtų sukelti ar pabloginti panašus šalių pažeidžiamumas dėl skolinimo užsienio valiuta, net jei kredito gavėjų pajėgumas ir finansų įstaigos visose šalyse skiriasi. Jei su skolinimu užsienio valiuta susijusi rizika materializuotųsi vienoje šalyje, tai gali paveikti kitas šalis, kuriose vyrauja skolinimas užsienio valiuta, ir investuotojų nuotaikos taptų tuo kanalu, kuriuo užsienio valiutos kurso svyravimas ir spaudimas likvidumui persimestų į vietos rinkas.

⁽²¹⁾ Žr. Fratzscher, M., *On currency crises and contagion*, ECB Working Paper No 139, April 2002. Šiame straipsnyje pristatoma metodika, kaip įvertinti perdavimo kanalo tarp dviejų šalių, turinčių bendrą kredito tiekėją, svarbą, atsižvelgiant tik į banko skolinimo kanalą ir darant prielaidą, kad būtų sukrėtimas perduodamas vienodai į abi šalis.

II.4.1. Išplitimas į kitas šalis. Austrijos ir Švedijos atvejų analizė

1 INTARPAS. Austrijos patirtis: Austrijos bankų skolinimas užsienio valiuta Vidurio ir Rytų Europos ir Nepriklausomų valstybių sandraugos šalyse

Nors Austrijos bankų pozicijos Vidurio ir Rytų Europos (VRE) ir Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalyse per neseniai buvusią krizę iš esmės atsilaiškė ir padėjo šioms šalims mažinti atotrūkį, išplitimo į Austrijos finansų ir Austrijos valstybės skolos sektorius rizika tebėra. Skolinimas užsienio valiuta šiuo požiūriu yra dar vienas galimo rizikos išplitimo šaltinis. Nuo 2010 m. vidurio pagrindinių šešių Austrijos bankų ⁽²²⁾ patronuojamųjų įstaigų VRE ir NVS šalyse išduodamos paskolos užsienio valiuta šiek tiek sumažėjo dėl pakoreguoto valiutos kurso ir 2010 m. pabaigoje sudarė apie 80 mlrd. eurų. Paskolų užsienio valiuta dalis vidutiniškai sudarė 47,5 % visų patronuojamųjų įstaigų išduotų paskolų VRE ir NVS šalyse. Kaip ir ankstesnį ataskaitinį laikotarpį, paskolų užsienio valiuta kredito kokybė buvo vidutiniškai blogesnė nei paskolų nacionalinėmis valiutomis. Neveiksnių paskolų vidurkis paskolų užsienio valiuta atžvilgiu (15,9 %) VRE ir NVS šalyse buvo 2,5 procentinio punkto didesnis nei visų paskolų atžvilgiu. Nepaisant turimų reikšmingų užstato sumų, jos buvo padengtos ir atidėjimais rizikai, tik šiek tiek mažiau.

Kitas su skolinimu užsienio valiuta susijusios rizikos veiksnys yra tas, kad tokiam skolinimui reikia gauti užsienio valiutos. Kadangi eurais denominuotų paskolų finansavimas yra palyginti stabilus, nes jos finansuojamos arba iš eurų indėlių atitinkamame bankų sektoriuje, arba pervedant lėšas iš vieno banko į kitą grupės viduje, o paskolos, denominuotos ne eurais (svarbiausios yra Šveicarijos frankais denominuotos paskolos), finansuojamos iš mažiau stabilų finansavimo šaltinių, pavyzdžiui, iš pinigų rinkų ir valiutos apskaitimo sandorių. Todėl, krizei pasiekus aukščiausią tašką, Austrijos bankų grupės turėjo pasikliauti Šveicarijos nacionalinio banko eurų ir Šveicarijos frankų apskaitimo sandoriais. Lėšų pervedimas į Austrijos bankų patronuojamuosius bankus VRE ir NVS šalyse grupės viduje (44 mlrd. eurų 2010 m. pabaigoje) taip pat labai svarbus – tai rodo ir vidutinis 108,1 % paskolų ir indėlių rodiklis VRE ir NVS šalyse, nors regioniniai skirtumai yra dideli. Todėl krizės atveju lėšų pervedimai grupės viduje taip pat gali būti išplitimo kanalu, jei centriniai bankai negalėtų užtikrinti papildomos paramos likvidumui, kaip paskutinės krizės metu.

Taigi skolinimas užsienio valiuta VRE ir NVS šalyse gali būti krizės išplitimo kanalu dėl padidintos kredito rizikos ir dėl poreikio gauti pakankamą finansavimą užsienio valiuta. Tačiau išplitimo rizika plinta ne tik tiesioginiais kanalais, bet ir „informacijos“ kanalais. Pavyzdžiui, 2009 m. pirmoje pusėje dėl informacijos apie Austrijos bankų pozicijas VRE ir NVS šalyse rizikingumą neapibrėžtumo Austrijos bankų 5 metų kredito įsipareigojimų neįvykdymo apskaitimo sandorių maržą ir Austrijos 5 metų valstybės skolos įsipareigojimų neįvykdymo apskaitimo sandorių maržą Vokietijos vyriausybės obligacijų atžvilgiu teko gerokai didinti (atitinkamai daugiau kaip 450 bazinių punktų ir daugiau kaip 250 bazinių punktų). Kai investuotojai gavo daugiau informacijos, o Vienos iniciatyva, siekiant išvengti nekoordinuoto VRE ir NVS šalių pozicijų išėmimo iš Europos Sąjungos bankų, pasiteisino, Austrijos įsipareigojimų neįvykdymo apskaitimo sandorių maržą vėl greitai sumažėjo.

Siekdamos apriboti išplitimo riziką, 2010 m. pavasarį Austrijos valdžios institucijos parengė pagrindinius skolinimo užsienio valiuta principus, taikomus Austrijos bankų patronuojamiesiems bankams, vykdančioms verslo operacijas VRE ir NVS šalyse. Visų pirma, bankams rekomenduota nebeteikti ypač rizikingų paskolų užsienio valiuta. Be to, tarptautiniu lygiu buvo pristatytos iniciatyvos, kuriomis siekiama stiprinti nacionalinių valiutų rinkas ir riboti skolinimą užsienio valiuta VRE šalyse.

Kitas riziką mažinantis veiksnys susijęs su tuo, kad ilgai patronuojamųjų bankų kapitalo būklė nuolat gerėjo ir visose šalyse bei regionuose jau viršija minimalius priežiūros institucijų nustatytus reikalavimus, kai kur net labai daug.

2 INTARPAS. Švedijos patirtis: bankų skolinimas užsienio valiuta Baltijos šalyse

Kai 2008 m. Baltijos šalis ištiko finansų krizę, du didžiausias pozicijas Baltijos šalyse turintys Švedijos bankai, SEB ir *Swedbank*, greitai virto grėsme sisteminiam stabilumui Švedijoje. Pagrindinė priežastis buvo ta, kad šiose šalyse didžioji dalis paskolų buvo išduota eurais, o daug rinkos dalyvių buvo įsitikinę, kad Baltijos šalys bus priverstos devaluoti savo nacionalines valiutas. Devaluacija, ypač nekontroliuojama devaluacija, Baltijos šalyse veikiančioms bankams tuo metu būtų turėjusi žlugdančių padarinių. Vertindamas šią situaciją, *Sveriges Riksbank* teigė, kad bankų paskolų nuostoliai būtų milžiniški, bet su jais dar galima susidoroti, tačiau tai paveiktų bankų galimybes skolintis rinkoje.

⁽²²⁾ Pagrindiniai šeši bankai – tai šešios Austrijos bankų grupės, turinčios didžiausias pozicijas (išorės turto atžvilgiu) VRE ir NVS šalyse.

Kai 2008 m. gruodžio mėn. krizė Latvijoje pasiekė itin dramatišką lygį ir didžiulės kapitalo sumos buvo išvežtos iš šalies, labai skubiai buvo pasirašyta apsigėrimo sandorio sutartis tarp *Sveriges Riksbank* ir *Danmarks Nationalbank* iš vienos pusės ir *Latvijas Banka* iš kitos. Sutartyje buvo numatyta 500 mln. eurų suma, bet iš tikrųjų panaudota tik dalis šios sumos. Pagrindinis sutarties tikslas buvo papildyti Latvijos užsienio valiutos atsargas, kol bus galima pasinaudoti iš TVF ir Europos Sąjungos gautomis lėšomis.

Riksbank padėjo ir Estijai. 2009 m. vasario mėn. jis sudarė prevencinę sutartį su *Eesti Pank* dėl trumpalaikės pagalbos teikiant valiutą. Tačiau šia sutartimi niekada nebuvo pasinaudota. Jos tikslas buvo suteikti *Eesti Pank* galimybę užtikrinti likvidumą pagal valiutų valdybos modelį.

Šalys, dalydavusios skolinant užsienio valiutą Baltijos šalyse, aiškiai nepakankamai įvertino valiutos kurso riziką. Krizės metu visos trys Baltijos šalys dalyvavo VKM II, siekdamos išvesti eurą, ir visos trys šalys buvo susiejusios savo nacionalines valiutas su euru nekintamu kursu (Latvija) arba taikydamos valiutų valdybos modelį (Estija ir Lietuva). Be to, valdžios institucijų paskelbti planai šiose šalyse išvesti eurą ir jų tvirti išpareigojimai išlaikyti centrinio pariteto kursą padėjo įsitvirtinti nuomonei, kad tokios paskolos neturi valiutos kurso rizikos.

Ir nors valiutos pririšimas nekintamu kursu arba pagal valiutų valdybos modelį padėjo išsilaikyti, devalvacijos rizika Baltijos šalyse turėjo reikšmingą poveikį Švedijai kaip patronuojančiųjų bankų buveinės šaliai. Švedijos bankų valiutos skolinimas Baltijos šalyse buvo iš esmės grindžiamas patronuojančiųjų bankų finansavimu. Išleisdami trumpesnio išpirkimo termino nei patronuojamųjų bankų paskolų portfelio išpirkimo terminas skolos vertybinius popierius tarp-tautinėse kapitalo rinkose ir iš karto pervesdami juos į savo patronuojamuosius bankus, patronuojantieji bankai ne tik susidūrė su sandorio šalių rizika dėl savo patronuojamųjų įstaigų Baltijos šalyse, bet ir su refinansavimo bei finansavimo rizika.

Privačių investuotojų baimė dėl potencialių paskolų nuostolių, kilusi dėl Švedijos bankų operacijų Baltijos šalyse ir poveikio Švedijos bankų sistemai, buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios Švedijos bankų grupių didmeninis finansavimas, ne tik finansavimas Baltijos šalyse, krizės metu patyrė didžiulį spaudimą. Tai ypač paveikė bankų didmeninį finansavimą užsienio valiuta. Bankų finansavimo problema, savo ruožtu, prisidėjo prie to, kad didėjo Švedijos viešojo sektoriaus neapibrėžtieji išpareigojimai. Net tais atvejais, kai bankai turėjo mokėti mokesčius, norėdami išleisti skolos vertybinius popierius su vyriausybės garantija, kurią suteikdavo Švedijos nacionalinis paskolų biuras (angl. *Swedish National Debt Office*), Švedijos vyriausybei greitai teko teikti garantijas už didelę *Swedbank*, turinčio didžiausias kapitalo pozicijas Baltijos šalyse, skolų dalį. Be to, paskolos JAV doleriais iš *Riksbank* ir kitų centrinių bankų taip pat buvo panaudotos vietoj dalies Švedijos bankų grupėms įprasto didmeninio finansavimo užsienio valiuta. Šių išskirtinių *Riksbank* paskolų tikslas buvo paremti bankų skolinimą kitomis valiutomis nei krona. Užsienio valiuta denominuotų skolos vertybinių popierių emisijos pagal valstybės garantijų programą ir *Riksbank* paskolos JAV doleriais kitiems bankams, daugiausia bankams, vykdančioms veiklą Švedijoje, pasiekė aukščiausią tašką 2009 m. pradžioje ir sudarė 430 mlrd. Švedijos kronų arba atitinkamai apie 15 % Švedijos BVP. Tokiu būdu kredito rizika dėl skolinimo užsienio valiuta Baltijos šalyse virto finansavimo rizika ir galiausiai rizika Švedijos mokesčių mokėtojams.

II.5. Didesni kapitalo pakankamumo rodiklio svyravimai dėl valiutos keitimo kurso pokyčių

Valiutos kurso pokyčiai sukelia turto užsienio valiuta vertės svyravimus, taigi ir pagal riziką įvertinto turto, naudojamo kapitalo pakankamumo reikalavimams nustatyti, vertės svyravimus. Bankų kapitalas laikomas nacionaline valiuta, net jei kapitalas iš patronuojančiojo banko buvo gautas užsienio valiuta. Todėl galimi valiutos kurso svyravimai keičia bankų kapitalo poreikius, nors ir nepaveikia paties kapitalo dydžio, iškreipdami kapitalo pakankamumo rodiklį, jei nacionalinė valiuta nuvertėja ir atvirkščiai.

Tokia rizika nebūdinga šalims, kuriose keitimo kursas fiksuotas (jei tik jis tvarus). Šalyse, kuriose valiutos kursas kintamas, bankams taip pat pavyko suvaldyti šią riziką. Tai buvo įmanoma ir dėl didelių kapitalo rezervų, ir todėl, kad didžiausias valiutų nuvertėjimas buvo Šveicarijos franko atžvilgiu, kuriuo denominuotų mažmeninių (būsto) paskolų išduota daugiausia. Kadangi jos sudaro tik nedidelę kapitalo reikalavimų dalį dėl šioms paskoloms taikomų mažų rizikos koeficientų, bankai galėjo padengti papildomo kapitalo poreikius iš turimų kapitalo atsargų.

II.6. Sutrikdyti pinigų politikos perdavimo kanalai

Skolinimas užsienio valiuta gali daryti neigiamą įtaką pinigų politikos perdavimo mechanizmui bent keturiais aspektais, kurie aptariami toliau: užsienio valiutos skolinimo srautų ir sukauptų užsienio valiutos skolinimo atsargų poveikis palūkanų normoms, taip pat užsienio valiutos skolinimo srautų ir sukauptų užsienio valiutos skolinimo atsargų poveikis valiutos kursui.

Palūkanų normų politikos tyrimai parodė, kad paskolų nacionaline ir užsienio valiuta pakeičiamumas gali sutrikdyti pinigų politikos perdavimą⁽²³⁾. Pinigų politikos griežtinimas keliant nacionalinės valiutos palūkanų normas brangina

⁽²³⁾ Žr. Brzoza-Brzezina, M., Chmielewski, T. ir Niedźwiedzińska, J., *Substitution between domestic and foreign currency loans in central Europe. Do central banks matter?*, ECB Working Paper No 1187, April 2010.

paskolas nacionaline valiuta. Tačiau esant galimybei skolintis užsienio valiuta mažesnėmis palūkanomis, sumažėjusį paskolų nacionaline valiuta augimą gali kompensuoti augančios šalies kredito gavėjams patrauklesnės paskolos užsienio valiuta. Dėl to pinigų politikos perdavimas per palūkanų normas susilpnėja.

Sukauptos užsienio valiutos skolinimo atsargos taip pat daro poveikį palūkanų normoms. Jei šalyje paskolos išduodamos nacionaline valiuta su kintama palūkanų norma, griežtinant pinigų politiką mažėja paskolų gavėjų disponuojamosios pajamos ir vidaus paklausa. Jei didelė paskolų dalis yra užsienio valiuta, šis poveikis bus atitinkamai mažesnis.

Skolinimo užsienio valiuta srutai daro poveikį ir pinigų politikos perdavimui per valiutos kursą. Tačiau šis pinigų politikos perdavimo kanalas gali būti mažiau veiksmingas, nes valiutos kurso pokyčius labai veikia nuotaikos pasaulio finansų rinkose. Gautą užsienio valiutą bankai paverčia užsienio valiuta denominuotomis paskolomis, kurios dažnai išmokamos nacionaline valiuta⁽²⁴⁾. Todėl greitai augant skolinimui užsienio valiuta, „spaudžiamas“ nacionalinės valiutos kursas, kuris dėl tokio spaudimo gali didėti. Savo ruožtu skolinimo užsienio valiuta augimas sustiprins pinigų politikos perdavimą per valiutos kurso kanalą palūkanų normų ciklo griežtėjimo etape, dar labiau didindamas nacionalinės valiutos vertę, kurios augimą paskatino kapitalo srautų reakcija į palūkanų normų didėjimą. Be to, kurso didėjimo tendencija gali sukurti savaime stiprėjantį grįžtamojo ryšio ciklą, jei galimi kredito gavėjai tikėtusi, kad tokia didėjimo tendencija nesikeis. Tai gali būti dar viena priežastis, skatinanti imti paskolas užsienio valiuta.

Priešingai, jei šalies pinigų politika sušvelninama, nauji kredito gavėjai bus linkę imti paskolas nacionaline valiuta. Spaudimas didinti nacionalinės valiutos vertę sumažės, bet neturėtų atsirasti spaudimo mažinti vertę, nes nacionalinės valiutos paskolų srutai nepriklauso nuo užsienio valiutų rinkos. Taigi, skolinimo užsienio valiuta srutai sutrikdo (galimas dalykas, asimetriškai) pinigų politikos perdavimo mechanizmą ir daro jį sudėtingesnę.

Didelės paskolų užsienio valiuta atsargos yra dar vienas pinigų politikos perdavimo mechanizmo trikdžių šaltinis dėl vadinamųjų „valiutos kursų trūkumų“, t. y. valiutos nuvertėjimo naudą dėl didesnio konkurencingumo iš dalies panaikina neigiamas balansų poveikis. Kraštutiniu atveju, nuvertėjimai dėl aukšto skolinimosi užsienio valiuta lygio, ypač besiformuojančios rinkos šalyse, gali būti sulėtėjusio ekonomikos augimo priežastis⁽²⁵⁾. Todėl daug valdžios institucijų šalyse, kuriose didelė paskolų dalis išduodama užsienio valiuta, taiko ribojančias priemones, norėdamos stabilizuoti valiutos kursą krizės metu, kad išvengtų neigiamo balansų poveikio finansiniam stabilumui. Akademiniame literatūroje toks atsakas į spaudimą mažinti kursą dažnai vadinamas „kintamo kurso baime“⁽²⁶⁾. Reikia pažymėti, kad tokia politika gali netgi būti optimali *ex post*, nes gamybos mažėjimas dėl pinigų politikos griežtinimo gali būti didesnis už kompensaciją, gaunamą, išvengus neigiamo poveikio balansui padarinių. Tačiau *ex ante* skatinamas valiutų neatitikimo (disbalanso) kaupimasis, jei ūkio subjektai tikisi tokio politinio atsako⁽²⁷⁾.

Informacija, gauta analizuojant 22 Europos Sąjungos ir kai kurias besiformuojančios rinkos šalis⁽²⁸⁾, kurių duomenys apie skolinimą užsienio valiuta yra prieinami, krizės metu šiuos teiginius patvirtina. Atrodo, kad apskritai šalis, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, savo pinigų ir valiutos kursu kaip atsaku į krizę beveik nepasinaudojo. Pirma, šalyse, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, nacionalinės valiutos nominalusis keitimo kursas sumažėjo mažiau; tai atitinka ir jų valiutos kurso modelį (žr. **16 pav.**). Kadangi šiuo laikotarpiu daugelis šalių patyrė spaudimą mažinti valiutos kursą, norėdami apsaugoti savo valiutą centriniai bankai neteko atsargų. Apskritai, šalis, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, prarado daugiau atsargų nei šalis, kuriose tokio valiutų neatitikimo nėra (žr. **17 pav.**). Tačiau verta paminėti, kad šalis, taikančios valiutų valdybos modelį, nevykdo savarankiškos pinigų politikos, t. y. palūkanų normos, atsargos ir pinigų kiekis nepriklauso nuo politinio sprendimo. Vis dėlto reikia pabrėžti ir tai, kad valiutos vertės mažėjimo bei atsargų nuostolių ir balanso neatitikimų sąsaja galėtų būti dar didesnė, jei atliekant analizę būtų įtrauktos ir pozicijos užsienio valstybėse⁽²⁹⁾.

⁽²⁴⁾ Net jei paskolos išmokamos užsienio valiuta, pinigai galiausiai turi būti konvertuojami į nacionalinę valiutą, kai galutinis gavėjas (pavyzdžiui, nekilnojamojo turto pardavėjas) nori įsigyti prekių arba paslaugų.

⁽²⁵⁾ Žr. Galindo, A., Panizza, U. ir Schiantarelli, F., *Debt composition and balance sheet effects of currency depreciation: a summary of the micro evidence*, *Emerging Markets Review*, Volume 4, No 4, 2010, p. 330–339.

⁽²⁶⁾ Žr., pavyzdžiui, Hausmann, R., Panizza, U. ir Stein, E., *Why do countries float the way they float?*, *Journal of Development Economics*, Volume 66, No 2, 2001, p. 387–414.

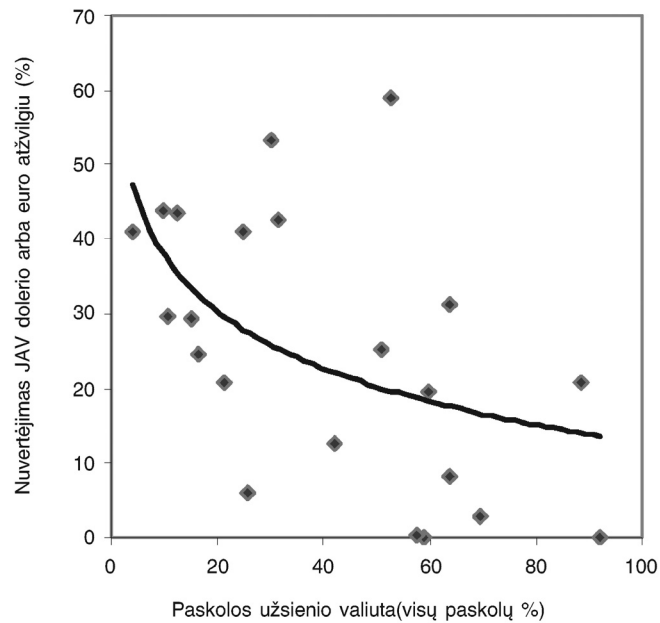
⁽²⁷⁾ Žr. Caballero, R. ir Krishnamurthy, A., *Inflation targeting and sudden stops*, publikuotas Bernanke, B., ir Woodford, M., (ed.), *The Inflation Targeting Debate*, National Bureau of Economic Research, Chicago, 2005.

⁽²⁸⁾ Šios šalys yra Albanija, Bulgarija, Čilė, Kolumbija, Kroatija, Čekija, Egiptas, Vengrija, Indonezija, Izraelis, Kazachstanas, Latvija, Makedonija, Meksika, Lenkija, Rumunija, Rusija, Serbija, Singapūras, Pietų Korėja, Turkija ir Ukraina.

⁽²⁹⁾ Pavyzdžiui, Rusijoje, kuri krizės metu neteko apie 40 % savo užsienio valiutos atsargų, didžiausią susirūpinimą kėlė bankų skolinimasis užsienio valiuta kitose šalyse, o skolinimo užsienio valiuta dalis šalyje buvo nedidelė.

16 pav.

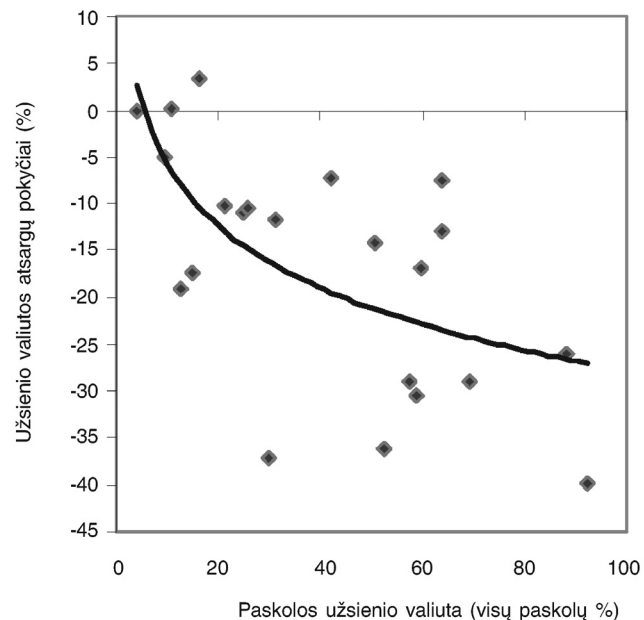
Paskolos užsienio valiuta ir valiutos kurso koregavimas (maksimalus pokytis (%) nuo 2008 m. liepos mėn. iki 2009 m. birželio mėn.)

Šaltinis: ECB skaičiavimai, Haver Analytics, TVF ir nacionaliniai šaltiniai.

17 pav.

Paskolos užsienio valiuta ir atsargų nuostoliai (minimalus pokytis (%) nuo 2008 m. liepos mėn. iki 2009 m. birželio mėn.)

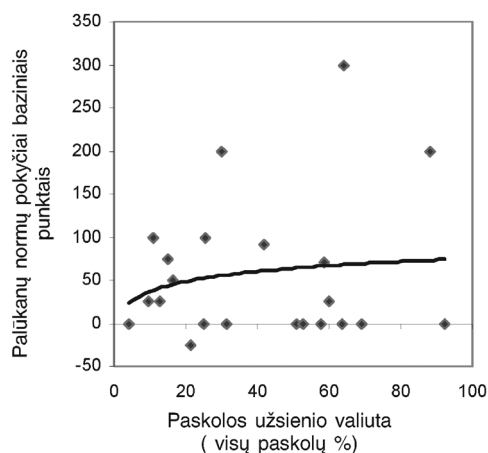

Šaltinis: ECB skaičiavimai, Haver Analytics, TVF ir nacionaliniai šaltiniai.

Be intervencijų į užsienio valiutų rinkas kai kurioms šalims, ypač toms, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, krizės metu teko didinti palūkanų normas, kad apsaugotų valiutos kursą (žr. 18 pav.). Ir palūkanų normos didinimas, ir užsienio valiutos atsargų pardavimas mažina pinigų pasiūlos augimą. Todėl šalyse, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro didelę dalį, jis lėtėjo ir netgi buvo neigiamas (žr. 19 pav.).

18 pav.

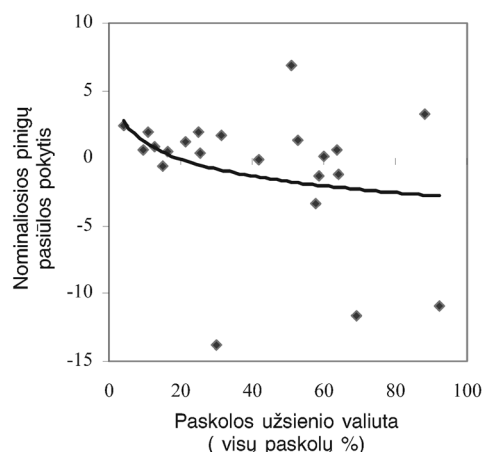
Paskolos užsienio valiuta ir palūkanų normos (maksimalus pokytis baziniais punktais nuo 2008 m. liepos mėn. iki 2009 m. birželio mėn.)

Šaltinis: ECB skaičiavimai, Haver Analytics, TVF ir nacionaliniai šaltiniai.

19 pav.

Paskolos užsienio valiuta ir pinigų kiekis (minimalus pokytis (%) nuo 2008 m. liepos mėn. iki 2009 m. birželio mėn.)

Šaltinis: ECB skaičiavimai, Haver Analytics, TVF ir nacionaliniai šaltiniai.

II.7. Rizikos materializavimosi tikimybė ir sąlygos

Bet kokia rizika, atsirandanti dėl skolinimo užsienio valiuta, gali materializuotis, jei, pavyzdžiui, staiga šis procesas nutrūktų, sukeldamas kapitalo pasitraukimą iš besiformuojančios ekonomikos šalių ir kai kurių valstybių narių, kuriose skolinimas užsienio valiuta vaidina svarbų vaidmenį, valiutų nuvertėjimą. Pasireikštų paskoloms užsienio valiuta būdinga kredito rizika ir galbūt bankų finansavimo rizika. Tokio staigaus stabdymo scenarijaus priežastis gali būti, pavyzdžiui, turto kainų griūtis ar sisteminė bankų krizė vienoje iš svarbiausių besiformuojančios ekonomikos šalių, pasikeitusios augimo perspektyvos, netikėtas vienos iš svarbiausių išsivysčiusios ekonomikos šalių valiutos palūkanų normų padidėjimas ir padidėjęs investuotojų nenoras rizikuoti.

Kalbant apie galimą laiką, per kurį išryškėja rizika, skolinimo rizika užsienio valiuta yra reikšmingesnė **vidutiniu laikotarpiu**, nors pastaruoju metu valiutoms, ypač Šveicarijos frankui, ir toliau brangstant kai kuriose šalyse, kur vyrauja skolinimas Šveicarijos frankais, kredito rizika padidėjo.

Vertinant ateities perspektyvą, su skolinimu užsienio valiuta susijusi rizika gali didėti, jei dėl atsigaujančios ekonomikos ir teigiamų ekonomikos vystymosi lūkesčių ateityje VRE šalyse atsinaujintų kredito augimas. M. Bijsterbosch ir T. Dahlhaus⁽³⁰⁾ tyrime nustatyti veiksniai, padedantys atgaivinti ekonomiką nedidinant kreditavimo, t. y. ekonominis pakilimas be kredito augimo dėl paklausos ar pasiūlos priežasčių. Apskaičiavus tikimybę dėl VRE šalių grupės ekonomikos atsigavimo nedidinant kreditavimo nustatyta, kad regione atsigaujančiai ekonomikai atsinaujina ir kredito augimas, ir berods

⁽³⁰⁾ Bijsterbosch, M. ir Dahlhaus, T., *Determinants of credit-less recoveries*, ECB Working Paper No 1358, June 2011.

tik Baltijos šalyse ekonomika atsigauja neaugant kreditui. Todėl šiuo metu sumenkęs kredito augimas daugelyje VRE šalių negali būti laikomas ilgalaikė situacija, kaip ir negalima manyti, kad artimiausioje ateityje nekils rizika dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta.

Reikėtų pabrėžti, kad šis veiksmų, galinčių sukelti situaciją, kurioje materializuotųsi skolinimo užsienio valiuta rizika, sąrašas neturėtų būti laikomas baigtiniu, nes per ateinančius ketvirčius šis vertinimas gali pasikeisti, pavyzdžiui, dėl pasaulio ekonomikos atsigavimo tempo pokyčių. Nors tikimybė, kad vėl kils rizika dėl skolinimo užsienio valiuta, kiekvienoje šalyje skiriasi, yra daug veiksmų, dėl kurių tokia rizika galėtų materializuotis. Nepaisant pastarosios krizės, bankų taikomi verslo modeliai ir pagrindinės besiformuojančios ekonomikos šalių ypatybės iš esmės nepasikeitė, todėl ateityje kreditai užsienio valiuta gali vėl pradėti kauptis.

Galiausiai rizika materializuojasi nevienodai – tai priklauso nuo valiutos kurso modelio, kurį taiko kiekviena šalis. Ten, kur taikomas kintamo kurso modelis, valiutos kursų svyravimai rinkoje iš karto veikia kredito gavėjų kreditingumą. Ir jei kintamo kurso modelį taikančiose šalyse ši rizika yra visą laiką, valiutų valdybos modelį ar susieto kurso modelį taikančiose šalyse, jei skolinamasi ta valiuta, prie kurios nacionalinė valiuta pririšta ar su ja susieta, devalvacijos rizika yra vienkartinė, bet jei ji materializuotųsi, tai turėtų didelį poveikį. Tie, kurie laikosi nuomonės, kad rizika yra ir tada, kai taikomas fiksuoto keitimo kurso modelis, pabrėžia, kad apdairiai vertinant riziką reikėtų atsižvelgti į galimybę, kad nustatytas kursas neišilaikys arba valiuta labai nuvertės, ir prisimena situacijas praityje, kai taip atsitiko ir buvo rimtai paveiktas finansinis stabilumas. Vis dėlto tikimybė, kad rizika materializuosis, valiutų valdybos ar susieto kurso modelį taikančiose šalyse priklauso ir nuo valiutos kurso mechanizmo stabilumo, fiskalinės politikos nuoseklumo ir jų vykdomos priežiūros politikos griežtumo.

III. POLITIKOS VEIKSMAI NACIONALINIŲ LYGIU

III.1. Skirtingose šalyse priimtose politikos priemonės

Valstybių narių valdžios institucijos jau nuo 2000 m. pradžios ėmėsi politikos priemonių rizikai, kylančiai dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta augimo, suvaldyti, nors daugiausia priemonių imtasi nuo 2007–2008 m. Nuo 2010 m. kelios šalys pradėjo taikyti daugiau priemonių ir (arba) jas sugriežtino. Šios priemonės buvo riziką ribojančio, administracinio ir pinigų politiką nustatančio pobūdžio įspėjimai, privalomos taisyklės ir rekomendacijos. Dažniausiai buvo priimamas visas priemonių paketas, o ne atskiros priemonės.

Priimtų priemonių analizė parodė, kad yra keletas šios politikos modelių. Pirma, šalys, kuriose valiutos kursas fiksuotas, arba visiškai nesiėmė priemonių dėl skolinimo užsienio valiuta, arba ėmėsi priemonių dėl per didelio skolinimo apskritai. Šiose šalyse paskolos buvo dažniausiai išduodamos užsienio valiuta, su kuria susieta nacionalinė valiuta. Tokiu atveju priemonių dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta įvedimą rinkos galėjo suprasti kaip susirūpinimą šalies gebėjimu išlaikyti nustatytą kursą, todėl tokios pastangos galėjo duoti ir priešingą rezultatą. Šalys, kuriose taikomas kintamas valiutos kursas, priėmė keletą priemonių, neleidžiančių pernelyg išaugti skolinimo užsienio valiuta lygiui.

Antra, šios priemonės buvo taikomos ir skolinimo užsienio valiuta paklausai, ir pasiūlai. Dažniausiai taikytos su paklausa susijusios priemonės buvo paskolos ir įgyto turto vertės santykio arba skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio rodiklių apribojimai bei kredito gavėjų tinkamumo kriterijai. Šių priemonių tikslas – užtikrinti kredito gavėjų kreditingumą, kai kuriais atvejais jas taikant tik nuo rizikos neapsidraudusiems kredito gavėjams. Pasiūlos atveju, daugiausia dėmesio skirta kredito įstaigų pajėgumui padengti nuostolius, jei jų atsirastų, t. y. siekiama užtikrinti, kad įstaigos turėtų papildomo kapitalo tokiam tikslui. Nors daugeliu atvejų bankų valiutos neatitikimai dėl skolinimo užsienio valiuta nebuvo dideli, kadangi finansavimą jie taip pat gavo užsienio valiuta arba buvo apdraudę savo pozicijas apskaitimo sandoriais, dvi šalys nustatė apribojimus ir (arba) kapitalo pakankamumo reikalavimus atvirosioms pozicijoms užsienio valiuta. 2010 m. Vengrija uždraudė skolinimą užsienio valiuta ⁽³¹⁾. 1 lentelėje pateikiama šių priemonių apžvalga.

1 lentelė

Priemonės, įgyvendintos per dideliu skolinimui užsienio valiuta valdyti

Priemonės, kurių imtasi	Šalys (metai) ⁽¹⁾
Įspėjimai apie riziką, susijusią su paskolomis užsienio valiuta	Latvija (2007), Vengrija (2004–2008), Austrija (2001)
Skaidrumo ir informacijos suteikimo reikalavimai	Latvija (2007 ir 2011), Austrija (2006), Lenkija (2006)
Su paklausa susijusios priemonės	
Kredito gavėjų tinkamumo kriterijai: apsidraudimas nuo rizikos arba kreditingumas ⁽²⁾	Austrija (2008 ir 2010), Lenkija (2006)
Griežtesni paskolos ir įgyto turto vertės santykio ar skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio rodiklių reikalavimai paskoloms užsienio valiuta (palyginus su paskoloms nacionaline valiuta) ⁽²⁾	Vengrija (2010), Lenkija (2010 ir 2012), Rumunija (2008)

⁽³¹⁾ Komisaras M. Barnier, 2010 m. gruodžio 3 d. atsakydamas į Europos Parlamento klausimą (E-8389/2010), teigė, kad „neatrodė, jog sprendimas įstatymu visiškai uždrausti paskolas užsienio valiuta atitinka proporcingumo kriterijų“.

Priemonės, kurių imtasi	Šalys (metai) ⁽¹⁾
Su pasiūla susijusios priemonės	
Aukštesni rizikos koeficientai arba kapitalo reikalavimai	Latvija (2009), Vengrija (2008) ⁽³⁾ , Lenkija (2008 ir 2012), Rumunija (2010) ⁽⁴⁾
Minimalūs užsienio valiutos standartai ir vienkartinė įmoka gražinamos paskolos – bankų rizikos valdymo sistemoms taikomos priemonės	Austrija (2003)
Aukštesni atidėjinių koeficientai kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta	Rumunija (2008)
Kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, paskolų užsienio valiuta ribojimas iki 300 % kredito įstaigos nuosavų lėšų atžvilgiu	Rumunija (2005–2007)
Apribojimai atidaryti užsienio valiutos pozicijas ar kapitalo reikalavimai atvirosioms užsienio valiutos pozicijoms	Latvija (1995), Lietuva (2007), Rumunija (2001)
Diferencijuoti minimalių atsargų reikalavimai	Rumunija (2004)
Visos priemonės apriboti greitą kredito augimą, taikomos ir nebankinėms finansų įstaigoms	Rumunija (2006)
Kita	
Draudimas išduoti būsto paskolas užsienio valiuta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta ⁽⁵⁾	Vengrija (2010)
Buveinės šalies priežiūros institucijų priemonės, siekiant išvengti galimybės pasirinkti palankesnes reglamentavimo sąlygas	Italija (2007 ir 2010), Austrija (2010)

Šaltinis: nacionaliniai centriniai bankai ir nacionalinės priežiūros institucijos.

⁽¹⁾ Metai rodo, kada priemonę pradėta taikyti. Jei priemonė buvo sugriežtinta, nurodoma daugiau kaip vieni metai.

⁽²⁾ Priemonės paminimos net tais atvejais, kai jos yra tik rekomendacinio pobūdžio, o ne įtvirtintos įstatymu.

⁽³⁾ Vengrijoje ši priemonė buvo paskelbta, bet niekada netaikyta; ji buvo numatyta tik paskoloms Japonijos jenomis.

⁽⁴⁾ Rumunijoje aukštesni kapitalo pakankamumo reikalavimai buvo taikomi tik toms kredito įstaigoms, kurių skolinimo užsienio valiuta pozicijos, palyginti su visu sektoriumi, buvo išskirtinai didelės.

⁽⁵⁾ 2011 m. liepos mėn. Vengrijos vyriausybė panaikino įstatymą, draudžiantį teikti paskolas užsienio valiuta ⁽⁶⁾, bet tuo pačiu metu priėmė nutarimą ⁽⁷⁾, pagal kurį būsto paskolas užsienio valiuta galima išduoti tik kredito gavėjams, kurie gali įrodyti kas mėnesį gaunantys pajamas paskolos valiuta ir jei šios pajamos viršija minimalią algą 15 kartų. Nors šios priemonės panaikino draudimą teikti būsto paskolas užsienio valiuta, kriterijai yra tokie griežti, kad daugiau kaip 99 % vengrų negalės gauti tokios paskolos.

⁽⁶⁾ 2010 m. įstatymas XC dėl tam tikrų įstatymų ekonomikos ir finansų klausimais rengimo ir keitimo.

⁽⁷⁾ Vyriausybės nutarimas Nr. 110/2011, iš dalies keičiantis Vyriausybės nutarimą Nr. 361/2009, dėl apdairaus mažmeninio skolinimo sąlygų ir kreditingumo patikrinimo.

3 INTARPAS. Vienos iniciatyva ir buveinės šalies ir priimančiosios šalies veiksmų derinimo atvejai

Europos bankų veiksmų derinimo Vienos iniciatyva (EBVDI) yra viešųjų ir privačiųjų įstaigų forumas, sukurtas 2009 m. sausio mėn., reaguojant į finansų krizę ir siekiant padėti Europos besiformuojančios ekonomikos šalims atlaikyti finansinę sumaištį. Į šią grupę įeina tarptautinės finansų įstaigos (TVF, Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas, Europos investicijų bankas, Pasaulio bankas), Europos Sąjungos institucijos (Europos Komisija, ECB kaip stebėtojas), buveinės ir priimančiųjų šalių centriniai bankai bei priežiūros institucijos ir Europos besiformuojančios ekonomikos šalyse veikiančios didžiausios Vakarų bankų grupės.

Svarbiausias šios grupės pasiekimas per pastaruosius dvejus metus buvo tas, kad jos padėjo užtikrinti, jog užsienio patronuojantieji bankai ir toliau finansuotų savo patronuojamuosius bankus Rytų Europoje, ir kad Vakarų šalių vyriausybės suteikė paramos paketus patronuojamiesiems bankams Rytų Europoje.

EBVDI tikslas vidutiniu laikotarpiu – spręsti skolinimo užsienio valiuta problemą Rytų Europoje, skatinant nacionalinės valiutos taupymą ir stiprinant rinkas. Šiuo tikslu 2010 m. kovo mėn. EBVDI sukūrė Viešojo ir privačiojo sektoriaus darbo grupę nacionalinei valiutai ir kapitalo rinkoms vystyti. Neseniai ši darbo grupė parengė rekomendacijų rinkinį ir padarė išvadą, kad nesvarbu, kokia politika būtų pasirinkta, **visada reikia atsižvelgti į šalies savitumą**, <HT

TYPE="BOLD">ir tokiai politikai įgyvendinti būtinas glaudus buveinės ir priimančiosios šalies priežiūros institucijų bendradarbiavimas, kad būtų užkirstas kelias pasirinkti palankesnes reglamentavimo priemones ir apeiti priimtas priemones teikiant paskolas kitose valstybėse.

EBVDI jau įrodė esanti pasirengusi užtikrinti tokį koordinavimą, kai 2010 m. Austrijos institucijos įgyvendino dvi iniciatyvas paskoloms užsienio valiuta Austrijoje ir Rytų Europos bei NVS šalyse sureguliuoti.

Pirmosios iniciatyvos tikslas buvo sumažinti didelę paskolų užsienio valiuta (daugiausia Šveicarijos frankais) dalį Austrijoje. 2010 m. kovo mėn. Austrijos finansų rinkų priežiūros institucija patvirtino paskolų užsienio valiuta ir paskolų su grąžinimo mechanizmu Austrijos rizikos neapsidraudusiems privatiems namų ūkiams (vartotojams) teikimo ir valdymo minimalius standartus.

Banca d'Italia palaikė iniciatyvą sumažinti skolinimą užsienio valiuta Austrijoje. Suteikdama leidimą Austrijoje veikiančiai Italijos bankų grupei taikyti vidaus reitingais pagrįstą modelį (keliais metais anksčiau nei minimalius standartus priėmė Austrijos FRPI), ji aiškiai nurodė tarpininkui nesinaudoti palankesnėmis reglamentavimo sąlygomis perkeltiant vietos portfelio pozicijas į patrunuojančiosios įstaigos balansą ar skolinant tiesiogiai iš užsienio. Ši nuostata pasirodė naudinga ir siekiant išvengti naujų FRPI standartų dėl skolinimo užsienio valiuta nepaisymo Austrijoje.

Antrosios iniciatyvos tikslas buvo mažinti Austrijos bankų patrunuojamųjų įstaigų Rytų Europoje ir NVS šalyse kredito pozicijas, taikant *Oesterreichische Nationalbank* ir FRPI parengtus pagrindinius principus. Siekiant spręsti neatidėliotinas problemas, pagal pagrindinius principus reikalaujama, kad šiose šalyse veikiančios Austrijos bankai nebeteiktų naujų paskolų kitokia nei euro užsienio valiuta rizikos neapsidraudusiems namų ūkiams ir MVĮ sektoriui (eurais denominuotas vartojimo paskolas galima teikti tik aukščiausio kreditingumo kredito gavėjams). Kitame, dar neįgyvendintame, etape pagrindinių principų pagalba numatoma sureguliuoti ir būsto paskolų teikimą visomis užsienio valiutomis namų ūkiams bei rizikos neapsidraudusiems MVĮ, tai įvedant kiekvienoje šalyse atskirai ir veiksmus derinant su priimančiųjų šalių priežiūros institucijomis.

Kalbant apie ketinimą sureguliuoti skolinimą užsienio valiuta Rytų Europos ir NVS šalyse, Austrijos priežiūros institucija paragino Belgijos, Graikijos, Prancūzijos ir Italijos priežiūros institucijas (šiose šalyse daugiausia veikiančių bankų buveinės šalies priežiūros institucijas) ieškoti bendros pozicijos.

Banca d'Italia, kuris palaiko šią iniciatyvą, pabrėžė, kad norint sėkmingai įgyvendinti šį planą, būtinas priimančiosios šalies priežiūros institucijų sutikimas, atsižvelgiant į tai, kaip jos vertina skolinimo užsienio valiuta svarbą ir rizikumą savo šalyse.

Tačiau, kai 2011 m. Italijos bankų grupei, vykdančiai operacijas Rytų Europoje ir NVS šalyse buvo pradėtas taikyti vidaus reitingais pagrįstas modelis, *Banca d'Italia* paprašė tarpininko draudimą dėl pozicijų nacionaline valiuta perkėlimo į patrunuojančiąją įmonę taikyti ir jų patrunuojamiesiems bankams šiose šalyse.

III.2. Politikos priemonių veiksmingumo įvertinimas

Priemonių veiksmingumas labiausiai priklauso nuo dviejų veiksnių: i) nuo skolinimą užsienio valiuta skatinančių veiksnių ir ii) galimybės šių priemonių nepaisyti.

Atrodo, kad išpėjimai apie riziką, kuriuos paprastai bandoma taikyti pirmiausia, buvo neveiksminga priemonė per dideliam paskolų užsienio valiuta lygiui suvaldyti. Taip galėjo atsitikti dėl neteisingo rizikos vertinimo (t. y. suinteresuotieji subjektai nevertina rizikos taip pat, kaip priežiūros institucijos), bet greičiausiai taip atsitiko dėl savanaudiškų paskatų. Iš tiesų, yra moralinės rizikos klausimas, nes įstaigos tikisi visuomenės paramos, kai jų veikla yra tokia rizikinga ir plačiai paplitusi, kad jokia parama negalėtų sukelti dar didesnio pavojaus finansų stabilumui ir realiajai ekonomikai. Be to, tęsti tokią veiklą nepaisant rizikos gali būti ir asmeniškai naudinga. Tačiau tokie racionalūs veiksmai kartu gali prisidėti prie to, kad kaupiasi visuminė rizika, pateisinanti politinį atsaką.

Teoriškai paskatų klausimu rekomendacijose susiduriama su ta pačia problema. Vis dėlto nacionalinės institucijos mano, kad rekomendacijos buvo kažkuria prasme veiksminga priemonė, stengiantis suvaldyti per didelį skolinimą užsienio valiuta ar bent jau pagerinti kredito gavėjų kokybę, jei nesinaudojama palankesnėmis reglamentavimo priemonėmis kitose valstybėse.

Atrodo, kad paklauso pusei taikomos priemonės, tokios kaip paskolos ir įgyto turto vertės santykio bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio rodikliai, buvo veiksmingesnės, siekiant suvaldyti per didelį skolinimą užsienio valiuta ir susijusią riziką⁽³²⁾. Jas galima taikyti ir kaip vartotojų apsaugos priemones (tada jų laikytis privalėtų ir filialai), tokiu būdu apribojant galimybę pasirinkti palankesnes reglamentavimo sąlygas. Vis dėlto tiesioginiame tarpvalstybiniam skolinimui neįmanoma taikyti jokios nacionalinės priemonės. Atsižvelgiant į tai, kad palūkanų normų skirtumai (paklauso veiksny) yra svarbiausias veiksnys, skatinantis skolintis užsienio valiuta, paklausą veikiančios priemonės labiau padeda pasiekti pageidaujamą rezultatą.

⁽³²⁾ Tai patvirtina Vengrijos, Honkongo ir Pietų Korėjos atvejų analizė.

Pasiūlos pusei taikytų priemonių veiksmingumą nustatyti sunkiau, nes sudėtinga įvertinti, pavyzdžiui, kaip didesnė rizikos koeficientai verčia mažinti paskolų užsienio valiuta pasiūlą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad būtent dėl galimybės nepaisyti priemonių, jų poveikis kol kas buvo labai nedidelis, o ilgainiui jis dar susilpnėjo. Tuo tarpu skolinimas užsienio valiuta nemažėjo.

IV. ESRV REKOMENDACIJOS

POLITIKOS TIKSLAI

Politikos tikslai, kurie yra ESRV rekomendacijų dėl skolinimo užsienio valiuta pagrindas, susiję su anksčiau identifikuotomis rizikomis finansų stabilumui. Su rinkos rizika, per dideliu kredito augimu bei finansavimo ir likvidumo rizika susijusi kredito rizika gali tapti sistemiska, todėl ją reikia tinkamai įvertinti. Atsižvelgiant į tai, rekomendacijų tikslas turėtų būti:

- i) riboti patiriamą kredito ir rinkos riziką, taip didinant finansų sistemos atsparumą,
- ii) kontroliuoti per didelį kreditų (užsienio valiuta) augimą ir vengti turto kainų burbulų ir
- iii) riboti finansavimo ir likvidumo riziką, taip kiek įmanoma sumažinant šią neigiamo poveikio galimybę.

Pastarojo meto pokyčiai atskleidė, kad viena iš priežasčių, kodėl skolinimas užsienio valiuta pradėjo kelti susirūpinimą, buvo neteisingai įvertinta rizika. Atsižvelgiant į tai, reikėtų iškelti dar vieną tikslą – skatinti geriau vertinti su skolinimu užsienio valiuta susijusią riziką.

Be to, nacionalinės priemonės, kurios buvo įgyvendinamos iki šiol, skirtingu mastu buvo apeinamos pasinaudojant palankesnėmis reglamentavimo sąlygomis kitose šalyse. Atsižvelgiant į tai, visai Europos Sąjungai teikiamos rekomendacijos turėtų būti koordinuojamos Europos Sąjungos lygmeniu.

REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI

Toliau pateiktos politikos priemonės yra rekomendacijų, kurios turėtų būti įgyvendinamos tam tikrais atvejais, paketas. Kadangi suprantama, kad visiems atvejams tinkamo sprendimo dėl per aukšto skolinimo užsienio valiuta lygio nėra, rekomendacijose, nors jos ir konkrečios, pateikiami tik įgyvendinimo principai. Pavyzdžiui, rekomendacijose nenurodomi konkretūs per didelio skolinimo užsienio valiuta lygiai, nes kiekvienoje šalyje jie gali skirtis.

Rekomendacijos turi būti taikomos visose valstybėse narėse, tačiau įvairiose Europos Sąjungos šalyse skolinimas užsienio valiuta yra skirtingai paplitęs ir nevienodai sistemiskai svarbus. Taigi, vertindama rekomendacijų B–F įgyvendinimą, ESRV taikys proporcingumo principą atsižvelgdama į skirtingą sisteminę skolinimo užsienio valiuta reikšmę valstybėse narėse ir į kiekvienos rekomendacijos turinį bei tikslą. Šiuo tikslu ESRV naudos informaciją, gautą iš adresatų, kurie gali pateikti IV.2.3.2 dalyje nurodytus rodiklius. Proporcingo principas bus taikomas nepažeidžiant įprasto ir tinkamo skolinimo užsienio valiuta stebėjimo proceso.

Be to, rekomendacijos neturėtų daryti poveikio nacionalinių centrinių bankų įgaliojimams vykdyti pinigų politiką.

Jei minėtos priemonės yra taikytinos, jos skirtos tik kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, t. y. kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta nei natūraliu, nei finansiniu rizikos draudimu. Natūralus rizikos draudimas apima atvejus, kai namų ūkis ar nefinansinė korporacija gauna pajamų užsienio valiuta (pavyzdžiui, pinigines perlaidos iš užsienio ar eksporto pajamos). Finansinis rizikos draudimas reiškia, kad yra sudaryta sutartis su finansų įstaiga. Vis dėlto kai kurios rekomendacijos susijusios su rizika, kuri egzistuoja nepaisant to, ar kredito gavėjai yra nuo jos apsidraudę, ar ne, pavyzdžiui, rekomendacija dėl likvidumo ir finansavimo.

Šiose rekomendacijose skolinimas užsienio valiuta apibrėžiamas kaip bet koks skolinimas valiuta, kuri nėra kredito gavėjo teisėta mokėjimo priemonė.

Šio skyriaus likusioje dalyje pateikiamos ESRV rekomendacijos. Aptariami šie kiekvienos rekomendacijos aspektai:

1. rekomendaciją grindžiančios ekonominės priežastys,
2. įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus,
3. konkretūs tolimesni veiksmai ir
4. teisinis pagrindas, jei toks yra.

Šioje ataskaitoje teigiama, kad susirūpinimą kelia sisteminė rizika, kilusi dėl per didelio skolinimo užsienio valiuta. Vis dėlto nėra jokių makrolygio politikos priemonių, specialiai skirtų kovoti su tokia rizika. Atsižvelgiant į tai, toliau pateiktomis rekomendacijomis siekiama spręsti šios makrolygio rizikos problemą, naudojant šiuo metu turimas priemones, padedančias kovoti su per aukštą skolinimo užsienio valiuta lygį skatinančiu veiksniu arba kuria nors problemos dalimi.

SU VISŲ REKOMENDACIJŲ VYKDYMU SUSIJĘ VEIKSMAI

Igyvendindami visas rekomendacijas, adresatai turėtų:

- identifikuoti ir apibūdinti visas priemones (pateikiant grafikus ir veiksmų esmę), kurių buvo imtasi reaguojant į kiekvieną rekomendaciją,
- nurodyti, kaip priemonės, kurių buvo imtasi, padėjo siekti kiekvienos rekomendacijos tikslų, atsižvelgiant į atitiktus kriterijus,
- atitinkamais atvejais išsamiai pagrįsti, kodėl nebuvo imtasi rekomenduojamų priemonių arba kaip nors nukrypta nuo rekomendacijos.

Kaip nurodyta Reglamento (ES) Nr. 1092/2010 17 straipsnio 1 dalyje ⁽³³⁾, šis atsakymas turi būti tiesiogiai pateiktas ESRV ir Europos Sąjungos Tarybai. Gavusi atsakymą iš nacionalinių priežiūros institucijų, ESRV apie jį informuoja (laikydama konfidencialumo taisyklių) Europos bankininkystės instituciją (EBI).

KREDITO IR RINKOS RIZIKOS

IV.1. A rekomendacija – kredito gavėjų informavimas apie riziką

Nacionalinėms priežiūros institucijoms ir valstybėms narėms rekomenduojama:

1. reikalauti, kad finansų įstaigos suteiktų kredito gavėjams tinkamą informaciją apie su skolinimu užsienio valiuta susijusią riziką (tokia informacija turi būti pakankama, kad kredito gavėjai galėtų priimti informacija pagrįstus ir atsargius sprendimus) ir apie stipraus valiutos, kuri yra teisėta mokėjimo priemonė valstybėje narėje, kurioje kredito gavėjas nuolat gyvena, nuvertėjimo ir užsienio palūkanų normos padidėjimo poveikį dalinėms įmokoms;
2. skatinti finansų įstaigas teikti vartotojams paskolas nacionaline valiuta tokiems patiems tikslams kaip ir paskolas užsienio valiuta, taip pat siūlyti finansines priemones, skirtas apsidrausti nuo užsienio valiutų kurso rizikos.

⁽³³⁾ 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) Nr. 1092/2010 dėl Europos Sąjungos finansų sistemos makrolygio rizikos ribojimo priežiūros ir Europos sisteminės rizikos valdybos įsteigimo (OL L 331, 2010.12.15, p. 1).

IV.1.1. Ekonominės priežastys

Ši rekomendacija parengta dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, žvelgiant iš rizikos ribojimo politikos perspektyvos, finansinio stabilumo problemas galima būtų spręsti mažinant atotrūkį tarp kredito gavėjų ir teikėjų turimos informacijos. Suteikus pakankamai informacijos apie produktų ypatybes, rečiau pasirenkama netinkamai ir mažėja kredito rizika, nes labai tikėtina, kad „blogieji“ arba neinformuoti kredito gavėjai rinksis paskolas užsienio valiuta. Antra, žvelgiant iš pinigų politikos perspektyvos, pakankamas informacijos kiekis padeda sumažinti trintį rinkoje, o tai yra įprasta kliūtis, sutinkama bankų skolinimo bei plataus masto kredito suteikimo kanaluose. Galiausiai, žvelgiant iš vartotojo apsaugos perspektyvos, išsami ir skaidri informacija bei vienodi standartai yra itin svarbūs priimant pagrįstus sprendimus.

IV.1.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Šios rekomendacijos **pranašumai**:

- a. **Geresnis kredito gavėjų informavimas apie riziką.** Pakankama informacija apie riziką, susijusią su skolinimu užsienio valiuta (pavyzdžiui, apie valiutos kurso riziką, pinigų politikos sugriežtinimą užsienio šalyje ir t. t.), padeda kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, suprasti, kad paskolos užsienio valiuta nėra apsaugotos nuo rizikos⁽³⁴⁾.
- b. Jei kredito gavėjai būtų geriau informuoti apie riziką, kurią jie patiria imdami paskolą užsienio valiuta, jie suvoktų tokių paskolų riziką ir i) neišleistų tiek daug brangstant valiutai arba ii) nuspręstų imti paskolą nacionaline valiuta. Galiausiai, laikui bėgant, tai stabilizuotų kredito gavėjų pajamas ir **sumažintų išsipareigojimų nevykdymo atvejų skaičių, o kartu ir nuostolius.**
- c. **Intensyvesnis rizikos mažinimas.** Be to, būdami geriau informuoti apie riziką, kredito gavėjai vengtų per didelio skolinimosi arba pirktų įmokų apsaugos draudimą (pavyzdžiui, apimantį nedarbo riziką), įskaitant ir apsaugą nuo užsienio valiutos kurso svyravimo. Draudimas, žinoma, kainuoja.
- d. **Melagingos informacijos mažinimas ir paskolų pakeičiamumo didinimas.** Pagražinta informacija sukuria klientui draugiškesnio banko įvaizdį. Kai banko atstovui reikia aiškinti apie su skolinimu užsienio valiuta susijusią riziką, gali būti sunku taikyti agresyvius rinkodaros metodus. Reikalaujant, kad tam pačiam tikslui teikiamas paskolas įstaigos siūlytų imti nacionaline valiuta, didinamas paskolų pakeičiamumas (iš užsienio valiutos į nacionalinę valiutą ir atvirkščiai) ir taip skatinama kredito gavėjams naudinga konkurencija.

Vis dėlto yra ir **trūkumų**:

- e. **Trūkumų turintis paskolų keitimas.** Jei paskolos užsienio valiuta būtų netinkamai keičiamos į paskolas nacionaline valiuta (pavyzdžiui, dėl nepakankamo finansavimo) arba jei verslo ciklo metu paskolų užsienio valiuta palūkanos būtų mažesnės ir tuo metu mažiau svyruotų nei paskolų nacionaline valiuta palūkanos, gali būti patirta veiklos išlaidų⁽³⁵⁾.
- f. Finansų įstaigų patiriamos **išlaidos dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**, įskaitant laiką, praleidžiamą rengiant reikiamus dokumentams ir aiškinant kredito gavėjams apie dėl tokių paskolų kylančią potencialią riziką. Čia patenka ir nacionalinių priežiūros institucijų patiriamos išlaidos rengiant ir peržiūrint gaires.

IV.1.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.1.3.1. Laikas

Adresatai turi du kartus pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti. Pirmąją ataskaitą reikia pateikti iki 2012 m. birželio 30 d., antrąją – iki 2012 m. gruodžio 31 d.

IV.1.3.2. Atitikties kriterijai

A rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

⁽³⁴⁾ Kredito gavėjai, kurių rizika neapdrausta, t. y. daugiausia namų ūkiai, paprastai nežino apie skolinimo užsienio valiuta riziką. Juos gali suvilioti paskolų užsienio valiuta nominaliosios palūkanos, kurios yra mažesnės už paskolų nacionaline valiuta palūkanas, todėl jie paprastai linkę nepakankamai įvertinti nacionalinės valiutos nuvertėjimo riziką arba nesupranta tokio nuvertėjimo poveikio jų gebėjimui gražinti paskolą ir bendrai mokėtina sumai.

⁽³⁵⁾ Numatoma, kad veiklos pokyčiai ciklo metu vyks įgyvendinant visas rekomendacijas. Nepaisant to, kad šis veiksnys nuolat kartojasi, jis bus aptartas visose susijusiose rekomendacijose, nes kiekvienos rekomendacijos įgyvendinimas gali turėti skirtingą poveikį veiklai. Be to, tai padės ir skaitytojui, nes, priešingu atveju, jam tektų skaityti visus įvertinimo skyrius.

- Adresatai, kurie jau yra išleidę gaires, apimančias rekomendacijoje iškeltus klausimus, turi:
  - a. įvertinti, ar yra poreikis peržiūrėti gaires, atsižvelgiant į tai, kokie reikalavimai keliami gairių dar nepaskelbusiems adresatams;
  - b. jei paaiškėtų, kad gairės yra neišsamios (neatitinka A rekomendacijos), adresatai turi jas peržiūrėti ir pakeisti, kad gairės apimtų visus atitikties kriterijus.
- Adresatai, kurie dar nėra išleidę tokių gairių, turi:
  - c. išleisti ir paskelbti gaires;
  - d. šiose gairėse turi būti bent:
    - i) nurodytos finansų įstaigos, kurios įpareigtos informuoti, kokią įtaką įmokoms daro didelis vietos valiutos nuvertėjimas;
    - ii) nurodytos finansų įstaigos, kurios įpareigtos informuoti, kokią įtaką įmokoms daro didelis nuvertėjimas kartu su paskolų užsienio valiuta palūkanų normų padidėjimu.
- Visi adresatai turi:
  - e. įvertinti, ar yra paskolų nacionaline valiuta, kurios būtų lygiavertės finansų įstaigų teikiamoms paskoloms užsienio valiuta.

IV.1.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų. Valstybės narės gali teikti ataskaitas per nacionalines priežiūros institucijas.

Pirmoji ataskaita, kurią reikia pateikti iki 2012 m. birželio 30 d.:

- Adresatai, kurie jau yra paskelbę gaires, turi pateikti:
  - a. anksčiau priimtas gaires;
  - b. poreikio peržiūrėti gaires įvertinimą, atsižvelgiant į atitikties kriterijus;

— Adresatai, kurie dar nėra paskelbę tokių gairių, turi pateikti:

- c. ataskaitos teikti nereikia.

Antroji ataskaita, kurią reikia pateikti iki 2012 m. gruodžio 31 d.:

- Adresatai, kurie jau yra paskelbę gaires, turi pateikti:
  - d. peržiūrėtas gaires, jei adresatai nusprendė, kad anksčiau priimtas gaires reikia peržiūrėti.
- Adresatai, kurie dar nėra paskelbę tokių gairių, turi pateikti:
  - e. pagal šią rekomendaciją išleistas gaires.

— Visi adresatai turi:

- f. įvertinti, ar yra paskolų nacionaline valiuta, kurios būtų lygiavertės finansų įstaigų teiktosioms paskoloms užsienio valiuta. Prie šio įvertinimo galima pridėti, pavyzdžiui, įstaigų patikrinimo ataskaitas, patvirtinančias tokių paskolų egzistavimą.

IV.1.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

ESRV pripažįsta ir palankiai vertina pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nuosavybės, kuriame pateikiamos nuostatos, konkrečiai susijusios su skolinimu užsienio valiuta ir vartotojų apsauga⁽³⁶⁾. Šiame pasiūlyme numatoma, kad per dvejus metus po Direktyvos įsigaliojimo valstybės narės ją perkels į savo nacionalinius įstatymus. Parlamento ataskaitos dėl direktyvos projekte pateikiama daugiau nuorodų apie skolinimą užsienio valiuta, konkrečiai – apie galimybę konvertuoti paskolas užsienio valiuta⁽³⁷⁾.

Nepaisant to, ESRV rekomendacija vis tiek yra svarbi, nes ji apima platesnę sritį (t. y. ne vien tik gyvenamosios paskirties nuosavybę) ir joje pateikiama daugiau reikalavimų, nes konkrečiai nurodoma, kokį poveikį dalinėms įmokoms daro valstybės narės, kurioje kredito gavėjas nuolat gyvena, **didelis** teisėtos mokėjimo priemonės nuvertėjimas ir užsienio palūkanų normos padidėjimas, ir į ją įtraukta nuostata dėl paskolų pakeičiamumo (iš užsienio valiutos į nacionalinę ir atvirkščiai).

IV.2. B rekomendacija – kredito gavėjų kreditingumas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama:

1. stebėti skolinimo užsienio valiuta lygį ir nefinansinio privačiojo sektoriaus valiutų neatitikimų lygį bei imtis reikiamų priemonių skolinimui užsienio valiuta apriboti;
2. leisti, kad paskolos užsienio valiuta būtų teikiamos tik savo kreditingumą įrodžiusiems kredito gavėjams, atsižvelgiant į paskolos grąžinimo struktūrą ir kredito gavėjų gebėjimą atlaikyti nepalankių valiutų kursų ir užsienio palūkanų normos pasikeitimų poveikį;
3. apsvarstyti galimybę nustatyti griežtesnius garantavimo standartus, tokius kaip paskolos aptarnavimo ir pajamų santykis bei paskolos ir įgyto turto vertės santykis.

IV.2.1. Ekonominės priežastys

Ši priemonė turėtų padidinti finansų sistemos atsparumą nepalankiems valiutų kursų pokyčiams, galintiems paveikti kredito gavėjų gebėjimą grąžinti savo skolas. Atsparumas didės, nes sudarant sutartį kredito gavėjai turės įrodyti savo kreditingumą, kuris bus peržiūrimas visą sutarties laikotarpį, taip apribojant paskolų užsienio valiuta skaičių ir skolinamą sumą.

Paskolos ir įgyto turto vertės santykio bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio rodikliai taip pat padeda atrinkti kredito gavėjus: kredito teikėjai gali riboti papildomų lėšų teikimą nepaisydami kredito gavėjų noro mokėti nurodytą kainą (t. y. palūkanas).

IV.2.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Šios rekomendacijos **pranašumai**:

- a. Manoma, kad tai bus **pati efektyviausia priemonė**, padėsianti siekti tikslo sumažinti per didelį skolinimo užsienio valiuta lygį.
- b. Sparčiai augant ekonomikai ir brangstant valiutomis, finansų įstaigos, taikydamos politikos priemones, uždirba mažiau pelno, nes jų veikla tampa vis mažiau ir mažiau rizikinga. Kita vertus, viso ciklo metu poveikis gali būti atvirkščias, ir ši priemonė gali skatinti **kredito ciklų sklandumą**⁽³⁸⁾. Paskolos ir įgyto turto vertės santykio taikymas apsaugo bankus nuo per didelės rizikos, nes sumažina banko nuostolius, kai kredito gavėjas nebegali vykdyti savo įsipareigojimų (**mažesni nuostoliai dėl įsipareigojimų nevykdymo**)⁽³⁹⁾. Skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio taikymas apsaugo kredito gavėjus nuo per didelių išskolinimų ir su sutartimi susijusių išlaidų, atsirandančių dėl neatsakingo paskolos sutarties sudarymo ar nutraukimo (**mažiau įsipareigojimų nevykdymo atvejų**).

⁽³⁶⁾ KOM(2011) 142 galutinis. Žr. 9 straipsnio 1 dalies f punkto ir 11 straipsnio projektus.

⁽³⁷⁾ 2011 m. liepos 18 d. ataskaitos projektas dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nuosavybės Nr. 2011/0062(COD). Žr. pasiūlymus dėl keitimo Nr. 32, 140, 152, 153 ir 154.

⁽³⁸⁾ Viena iš svarbiausių pastarosios krizės pamokų buvo tai, kad išskolinimų skatinamas ekonomikos augimas yra lengvai pažeidžiamas ir turi būti siekiama ekonomikos augimo vidutiniu ir ilgu laikotarpiu.

⁽³⁹⁾ Tokiu atveju kredito gavėjas praranda nuosavybę. Nors šalyse, kuriose kredito gavėjai neturi teisės atsakyti būsto paskolos įsipareigojimų, dėl didelio paskolos ir įgyto turto vertės santykio gali lengvai susidaryti situacija, kai kredito gavėjo užstato vertė yra mažesnė nei likusi paskolos suma. (Teisė atsakyti būsto paskolos įsipareigojimų – tai būsto paskolos gavėjo teisė nutraukti paskolos sutartį neliekant atsakingu už likusią nesumokėtą paskolos sumą, jei jau išmokėta užstato vertė.)

- c. Nustačiusios minimalias pajamas ir užstato dydį, finansų įstaigos patirtų mažesnę kredito riziką (nes atrinktų patikimiausius kredito gavėjus). Tai reiškia, kad tam tikra dalis **kapitalo**, kuris kitu atveju būtų panaudotas nenumatytiems, su skolinimu užsienio valiuta susijusiems nuostoliams padengti, būtų išsaugoma kitai perspektyviai veiklai vykdyti.
- d. Rizika, kurią patiria nefinansinis privatusis sektorius dėl valiutų neatitikimų, apribojama, nes atrenkami kredito gavėjai, kurie yra labiausiai atsparūs nepalankiems valiutų kurso pokyčiams. Taikant griežtesnius reikalavimus kredito gavėjų kreditingumui, turėtų sumažėti nepalankių valiutos kurso pokyčių poveikis bankų paskolų užsienio valiuta portfeliui.
- e. Įgyvendinant didesnio kredito gavėjų kreditingumo tikslą, aiškių skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio bei paskolos ir įgyto turto vertės santykio rodiklių įvedimas yra skaidri priemonė, kuri būtų taikoma vienodai visiems jurisdikcijos kredito teikėjams. Be to, paskolos ir įgyto turto vertės bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykiai apima du pagrindinius aspektus, apibrėžiančius kredito gavėjo kreditingumą: užstatą, kurį jie gali pateikti, ir jų pajėgumą įvykdyti paskolos grąžinimo įsipareigojimus.

Vis dėlto yra ir **trūkumų**:

- f. **Galimos išlaidos dėl perspektyvios veiklos.** Nustatyti aukščiausius kreditingumo lygius (t. y. tinkamai nustatyti paskolos ir įgyto turto vertės bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykius) yra sudėtinga. Atsižvelgiant į tai tikėtina, kad nustačius tam tikrą protingą kreditingumo lygio ribą, kai kuriems kredito gavėjams, kurie kitu atveju būtų laikomi patikimais kreditingumo prasme, nebus suteikta paskola užsienio valiuta vien dėl nustatyto minimumo. Nepaisant to, ilgu laikotarpiu šias trumpalaikes išlaidas turėtų atpirkti vis sklandesniu tampantis kredito ciklas.
- g. Finansų įstaigos, kurios sparčiai augant ekonomikai ar brangstant valiutoms gali uždirbti mažiau, gali imti labiau rizikuoti, kad kompensuotų šį prarastą pelną.
- h. Kiti galimi iššūkiai – (nelikvidaus ir nemobilus) užstato įvertinimas nustatant paskolos ir įgyto turto vertės santykį bei pajamų nustatymas skolos įmokos dydžio ir pajamų santykio atveju. Taip pat procikliškumas, kuris gali kilti, jei paskolos ir įgyto turto vertės bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykių ribos laikui bėgant nekistų. Tačiau nustatyti **laikui bėgant kintančius paskolos ir įgyto turto vertės bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykius** jau savaime yra iššūkis. Pirmiausia, institucijos turėtų nustatyti ekonomikos ir kredito ciklo etapą. Antra, jos turėtų sugriežinti standartus, kai nuotaikos dėl ekonomikos iš esmės yra optimistinės. Dar vienas iššūkis yra susijęs su tuo, kad tai gali užtrukti, kol bus įgyvendinti teisės aktai ir (arba) pakeisti laikui bėgant kintantys santykiai.
- i. Be to, finansų įstaigos turės **išlaidų dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**, nes privalės stebėti kredito gavėjų kreditingumą. Numatoma, kad šios išlaidos bus nedidelės, nes įstaigos tai turėtų atlikti bet kuriuo atveju. Išlaidų dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo patirtų ir priežiūros institucijos, nes jos privalėtų stebėti, ar finansų įstaigos laikosi rekomendacijos.

IV.2.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.2.3.1. Laikas

Iki 2012 m. gruodžio 31 d. adresatai turi pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

IV.2.3.2. Atitikties kriterijai

B rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

- a. Skolinimo užsienio valiuta ir nefinansinio privačiojo sektoriaus valiutų neatitikimų lygio stebėjimas, įskaitant bent šiuos rodiklius:

— pinigų finansinių institucijų (PFI) rezidenčių skolinimas;

Atsargos:

- i) visos namų ūkiams išduotos paskolos bet kuria, išskyrus vietas, valiuta / visos namų ūkiams išduotos paskolos;
- ii) visos nefinansinėms korporacijoms išduotos paskolos bet kuria, išskyrus vietas, valiuta / visos nefinansinėms korporacijoms išduotos paskolos;

- iii) visos namų ūkiams išduotos paskolos bet kuria, išskyrus vietos, valiuta / pastarųjų keturių ketvirčių suvestinis BVP (nominalios kainos);
- iv) visi namų ūkių indėliai bet kuria, išskyrus vietos, valiuta / pastarųjų keturių ketvirčių suvestinis BVP (nominalios kainos);
- v) visos nefinansinėms korporacijoms išduotos paskolos bet kuria, išskyrus vietos, valiuta / pastarųjų keturių ketvirčių suvestinis BVP (nominalios kainos);
- vi) visi nefinansinių korporacijų indėliai bet kuria, išskyrus vietos, valiuta / pastarųjų keturių ketvirčių suvestinis BVP (nominalios kainos);

Srautai:

- vii) bet kuria, išskyrus vietos, valiuta išduotų naujų paskolų ir paskolų, kurių sąlygos buvo pakeistos, bendrieji srautai, jei reikia, suskirstyti į paskolas eurai, Šveicarijos frankais ir jenomis.
- Skolinimasis iš ne PFI (t. y. iš išperkamios nuomos bendrovių, vartojimo paskolas teikiančių finansų subjektų, kredito korteles išduodančių ar tvarkančių įmonių ir pan.):
- viii) visas ne PFI skolinimas namų ūkiams užsienio valiuta / visas ne PFI skolinimas namų ūkiams;
  - ix) visas ne PFI skolinimas nefinansinėms korporacijoms užsienio valiuta / visas ne PFI skolinimas nefinansinėms korporacijoms;

b. Informacijos apie naujas paskolas užsienio valiuta rinkimas, atsižvelgiant į kredito gavėjų kreditingumą.

c. Užtikrinimas, kad naujas paskolas užsienio valiuta gaus tik tiek kredito gavėjai, kurie gali įrodyti savo kreditingumą ir gebėjimą atlaikyti nepalankų valiutų kurso ir užsienio palūkanų normos pasikeitimų poveikį.

d. Jei yra, valstybės nustatytas minimumas, užtikrinantis kredito gavėjų kreditingumą ir (arba) pakankamas užstatas (pavyzdžiui, paskolos ir įgyto turto vertės santykis bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykis).

IV.2.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų. Ataskaitoje turi būti pateikta:

a. anksčiau minėti i)–ix) rodikliai laiko eilučių formatu. Duomenys turėtų apimti bent vienus metus po rekomendacijos išleidimo. Reikėtų pateikti bent jau mėnesinius rodiklių i) ir ii) duomenis, kitų rodiklių – ketvirtinius. Institucijos taip pat turėtų pateikti kiekvieno santykio rodiklių laiko eilutes, kad duomenis būtų galima analizuoti plačiau (t. y. skaičiuoti augimo tempą ir pan.). Be to, jei įmanoma, reikėtų įtraukti istorinius duomenis, apimančius trejus metus prieš rekomendacijos išleidimą. Duomenims apie skolinimą, surinktiems remiantis 2008 m. gruodžio 19 d. Reglamentu ECB/2008/32 dėl pinigų finansinių institucijų sektoriaus balanso (nauja redakcija)⁽⁴⁰⁾, teikiama pirmenybė nei kitiems nestandartizuotiems duomenų šaltiniams. Jei įmanoma, reikėtų pateikti duomenis apie ne PFI skolinimą užsienio valiuta (rodikliai viii) ir ix))⁽⁴¹⁾.

b. naujų paskolų gavėjų kreditingumo įvertinimas bei turimi duomenys apie tokį kreditingumą. Duomenys (jei tokie yra) apie naujų paskolų paskolos ir įgyto turto vertės bei skolos įmokos dydžio ir pajamų santykius.

⁽⁴⁰⁾ OL L 15, 2009.1.20, p. 14.

⁽⁴¹⁾ Šalys, kurios negali pateikti informacijos apie įsiskolinimus užsienio valiuta iš ne PFI ir išorės kredito įstaigų, turėtų atsargiai vertinti su skolinimu užsienio valiuta susijusią riziką. Jos yra raginamos tokius duomenis rinkti ateityje. Pripažįstama, kad šalių, pateikusių išsamiausių duomenų rinkinį (t. y. įskaitant duomenis apie skolinimą užsienio valiuta iš ne PFI), įsiskolinimo užsienio valiuta rodikliai gali būti didesni. Tačiau palyginti su šalimis, kurios tokios informacijos pateikti negali, šią informaciją pateikusios šalys nebus vertinamos savo nenaudai.

IV.2.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

Aukščiau minėtame pasiūlyme dėl direktyvos dėl kredito sutarčių dėl gyvenamosios paskirties nuosavybės⁽⁴²⁾ pristatomas valstybių narių išpareigojimas užtikrinti „kad teikdami paraišką gauti kreditą vartotojai pateiktų kreditoriams ir, jei taikoma, kredito tarpininkams išsamią ir teisingą informaciją apie savo finansinę padėtį ir asmenines aplinkybes“⁽⁴³⁾. Tai yra bendro pobūdžio pasiūlymas ir jis nėra taikomas specialiai skolinimui užsienio valiuta, tačiau įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad vartotojai pateiks tokią informaciją. ESRV rekomendacija yra išsamesnė nei pasiūlymas, nes pagal ją reikalaujama, kad kredito teikėjas įvertintų kredito gavėjo kreditingumą ir naujas paskolas teiktų tik tiems, kurie yra patikimi kreditingumo atžvilgiu.

KREDITO AUGIMAS

IV.3. C rekomendacija – skolinimo užsienio valiuta skatinamas kredito augimas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama stebėti, ar skolinimas užsienio valiuta sukelia per didelį kredito augimą apskritai ir, jei taip yra, priimti naujas ar griežtesnes taisykles nei numatyta B rekomendacijoje.

IV.3.1. Ekonominės priežastys

Švelnesni pakilimo ir nuosmukio ciklai, kurių būtų siekiama subalansuojant kredito lygius, gali padėti sumažinti laikui bėgant patiriamus veiklos nuostolius bei turto kainų burbulų tikimybę bei dydį. Taisyklės, kurios turi būti įgyvendinamos pagal šią rekomendaciją, veikia kaip priešciklinės priemonės ekonomikos pakilimo metu, kai gali reikėti kontrolės priemonių kreditams nacionaline ir užsienio valiutomis.

IV.3.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

a. Pagrindinis šios rekomendacijos **pranašumas** – **kredito ciklo pažabojimas**, kai kredito augimą skatina skolinimas užsienio valiuta. Tai apriboja ekonominio pakilimo ir infliacinį spaudimą, todėl sumažėja tikimybė, kad susidarys galiausiai subliūksiantis burbulas. Žvelgiant iš laiko perspektyvos, tikimasi, kad viso ciklo metu kredito srautai bus stabilesni, o vertės (pavyzdžiui, užstato vertės) bus prarandama mažiau. Kadangi rekomendacijoje nurodyti veiksmai mažina ekonomikos augimą trumpu laikotarpiu, priežiūros institucijos skatinamos taikyti griežtesnes priemones, kai rinkos dalyviai, įskaitant politikus, per daug rizikuoja ar nuotaikos dėl ekonomikos yra euforiškos. Be to, ši priemonė suteikia institucijoms reikalingo lankstumo, kai reikia dar griežtesnių taisyklių dėl kredito užsienio valiuta gavėjų kreditingumo.

b. Pagrindinis rekomendacijos **trūkumas** – **išlaidos dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo** – turėtų būti nereikšmingas, jei institucijos jau įgyvendino priemones kredito gavėjų kreditingumui užtikrinti.

IV.3.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.3.3.1. Laikas

Iki 2012 m. gruodžio 31 d. adresatai turi pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

IV.3.3.2. Atitikties kriterijai

C rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

a. stebėti, kokią įtaką bendram kredito augimui daro skolinimo (tiek nacionalinių, tiek užsienio finansų įstaigų) užsienio valiuta lygis, išskaidytas į pagrindines valiutas, ir nefinansinio privačiojo sektoriaus valiutų neatitikimai (namų ūkių ir nefinansinių korporacijų sektorius reikėtų stebėti atskirai). Šiuo tikslu galima naudoti rodiklius, nurodytus **IV.2.3.2** dalyje.

b. nacionaliniu lygmeniu apibrėžti, kada skolinimas užsienio valiuta skatina per didelį kredito augimą,

c. pagrįsti, jei institucijos nustato, kad kredito augimą skatina tik tam tikro tipo skolinimas užsienio valiuta nefinansiniam privačiajam sektoriui,

⁽⁴²⁾ Žr. 36 išnašą

⁽⁴³⁾ Žr. 36 projekto 15 straipsnio 1 dalį.

- d. nustačius, kad skolinimas užsienio valiuta skatina per didelį kredito augimą, imtis naujų arba griežtesnių priemonių nei jau naudojamos skolinimui užsienio valiuta mažinti, pavyzdžiui, taikyti paskolos ir įgyto turto vertės santykį arba skolos įmokos dydžio ir pajamų santykį ar pan.

IV.3.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų. Ataskaitoje turi būti pateikta:

- a. skolinimo užsienio valiuta augimas, palyginti su kredito augimu apskritai;
- b. apibrėžimas, kada skolinimas užsienio valiuta skatina per didelį kredito augimą;
- c. pateisinimas, jei institucijos nustato, kad kredito augimą skatina tik tam tikro tipo skolinimas užsienio valiuta nefinansiniam privačiajam sektoriui;
- d. priemonės, kurių imtasi, jei nustatyta, kad skolinimas užsienio valiuta skatina per didelį kredito augimą ir, jei aktualu, kaip priemonės buvo sugriežtintos;
- e. tokias priemones pagrindžiantys teisės aktai ir (arba) norminiai teisės aktai.

IV.3.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

Kaip siūloma Kapitalo reikalavimų reglamente (KRR) ⁽⁴⁴⁾, anticiklinė kapitalo apsaugos priemonė yra vienkartinė rizikos ribojimo priemonė, kuri gali netiesiogiai padėti riboti per didelį kredito augimą ekonomikos pakilimo metu. Vis dėlto rekomendacija skiriasi nuo tokios sistemos, nes jos pagrindinis klausimas – skolinimo užsienio valiuta skatinamas kredito augimas.

NETEISINGAI ĮVERTINTA RIZIKA IR ATSPARUMAS

IV.4. D rekomendacija – vidaus rizikos valdymas

Rekomenduojama, kad nacionalinės priežiūros institucijos sukurtų finansų įstaigoms gaires, siekiant, kad skolinimo užsienio valiuta rizikos būtų labiau įtraukiamos į šių įstaigų vidaus rizikos valdymo sistemas. Tokios gairės turėtų apimti bent jau vidaus rizikos vertinimą ir vidaus kapitalo paskirstymą. Iš finansų įstaigų turėtų būti reikalaujama tinkamai įgyvendinti gaires, atsižvelgiant į jų dydį ir sudėtingumą.

IV.4.1. Ekonominės priežastys

Ši priemonė skatina įstaigas geriau identifikuoti paslėptas ir mažai tikėtinų įvykių riziką ir internalizuoti susijusius kaštus. Jei nacionalinės kredito įstaigos skirtingai įtraukia skolinimo užsienio valiuta riziką į savo sistemas, šioje rekomendacijoje pateikiami labiau suvienodinti rizikos įvertinimo elementų metodai.

IV.4.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Šios rekomendacijos **pranašumai**:

- a. Gairių išleidimas aiškiai parodytų institucijų nuomonę, kad skolinimą užsienio valiuta būtina tinkamai įtraukti į kredito įstaigų vidaus rizikos valdymo sistemas, o kartu netiesiogiai leistų suprasti, kad skolinimas užsienio valiuta yra laikomas labiau rizikingu nei skolinimas nacionaline valiuta. Kadangi šios gairės apimtų bent jau vidaus rizikos vertinimą ir kapitalo paskirstymą, tai paskatintų **vertinti kreditus atsižvelgiant į riziką**. Tai atitinkamoms institucijoms turėtų suteikti galimybę atsižvelgti į kiekvienos atskiro finansų sektoriaus rizikos valdymo sistemos ypatumus.
- b. Finansų įstaigos stengtųsi dar labiau **internalizuoti kaštus**, susijusius su rizika dėl skolinimo užsienio valiuta, įtraukdamas juos į savo vidaus rizikos valdymo sistemas. Kuo labiau šie kaštai internalizuojami, tuo mažiau išorinių kaštų tenka kitiems ūkio subjektams.

⁽⁴⁴⁾ Žr. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento pasiūlymą dėl rizikos ribojimo reikalavimų investicinėms įmonėms ir kredito įstaigoms, KOM(2011) 452 galutinis, 2011.7.20. Pasiūlyme pateikiami pasauliniu mastu sutarti ir taikomi kredito įstaigų kapitalo ir likvidumo standartai, žinomi kaip Bazelio III sistema.

- c. Tikimasi, kad geriau įvertinus riziką vidutiniu ir ilgu laikotarpiais būtų vykdoma mažiau neperspektyvios veiklos, t. y. mažesni finansų įstaigų nuostoliai ir mažiau pajamų, kurias kredito gavėjai praranda negalėdami grąžinti paskolos, kai materializuojantis rizikai jie gali prarasti užstatą.

Vis dėlto yra ir **trūkumų**:

- d. Įgyvendinant šią priemonę, adresatų prašoma parengti gaires, kurios nėra **teisiskai privalomos**. Taigi, ar kredito įstaigos laikysis šių gairių, priklauso nuo institucijų sugebėjimo įtikinti kredito įstaigas jų laikytis. Dėl to skirtingi bankai ir šalys gaires tikriausiai įgyvendins nevienodai.
- e. **Išlaidos dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**, kurias patirs finansų įstaigos ir priežiūros institucijos, įtraukdamos šias gaires į savo vidaus rizikos valdymo sistemas ir vertindamos jų vidaus tinkamumą. Šios išlaidos neturėtų labai išaugti, nes tai yra tik viena iš įstaigų rizikos valdymo sistemų dalių, kurią finansų įstaigos jau turėtų būti parengę, o priežiūros institucijos – įvertinę (žr. Europos Sąjungos teisinį pagrindą **IV.4.4** dalyje).

IV.4.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.4.3.1. Laikas

Adresatai turi du kartus pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti. Pirmąją ataskaitą reikia pateikti iki 2012 m. birželio 30 d., antrąją – iki 2012 m. gruodžio 31 d.

IV.4.3.2. Atitikties kriterijai

D rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

— Institucijoms, kurios jau yra išleidusios gaires, apimančias rekomendacijoje iškeltus klausimus:

- a. įvertinti, ar yra poreikis peržiūrėti gaires, atsižvelgiant į tai, kokie reikalavimai keliami gairių dar nepaskelbusiems adresatams;
- b. jei paaiškėtų, kad gairės yra neišsamios (neatitinka D rekomendacijos), institucijos turi jas peržiūrėti, kad gairės apimtų visus atitikties kriterijus.

— Institucijos, kurios dar nėra paskelbusios tokių gairių, turi:

- c. išleisti ir paskelbti gaires;

d. šiose gairėse turi būti bent:

- i) reikalavimas, kad finansų įstaigos, suteikiančios kreditą užsienio valiuta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, į savo vidaus rizikos valdymo sistemas įtrauktų konkrečias su šia veikla susijusias rizikas;
- ii) reikalavimas, kad finansų įstaigos atsižvelgtų į rizikas, kylančias dėl skolinimo užsienio valiuta, atlikdamos savo vidaus rizikos vertinimą ir vidaus kapitalo paskirstymą.

IV.4.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų.

Pirmoji ataskaita, kurią reikia pateikti iki 2012 m. birželio 30 d.:

- Institucijos, kurios jau yra paskelbusios gaires, turi pateikti:
  - a. anksčiau priimtas gaires;
  - b. poreikio peržiūrėti gaires įvertinimą, atsižvelgiant į atitikties kriterijus.
- Institucijos, kurios dar nėra paskelbusios tokių gairių, turi pateikti:
  - c. Ataskaitos teikti nereikia.

Antroji ataskaita:

- Institucijos, kurios jau yra paskelbusios gaires, turi pateikti:
  - d. peržiūrėtas gaires, jei institucijos nusprendė, kad anksčiau priimtas gaires reikia peržiūrėti.
- Institucijos, kurios dar nėra paskelbusios tokių gairių, turi pateikti:
  - e. pagal šią rekomendaciją išleistas gaires.

IV.4.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

Vidaus rizikos valdymo klausimas buvo svarstytas daugelyje Europos bankininkystės priežiūros institucijų komiteto EBPIK / EBI ataskaitų. Be to, atitinkamų nuostatų yra Kapitalo reikalavimų direktyvoje (KRD) ⁽⁴⁵⁾ ir Kapitalo pakankamumo direktyvoje (KPD) ⁽⁴⁶⁾. Galiausiai Europos Komisija parengė žaliosios knygos projektą dėl bendrojo finansų įstaigų valdymo ir atlyginimų politikos ⁽⁴⁷⁾, kuri yra bendro pobūdžio ir konkretūs pasiūlymai joje nepateikiami.

EBPIK / EBI leidiniuose, kuriuose buvo nagrinėjamas bendrojo valdymo klausimas, užsimenama apie vidaus rizikos valdymą, tačiau apie skolinimą užsienio valiuta nekalbama. Galima teigti, kad ESRV rekomendacija yra ECPIK / EBI leidinių papildymas.

IV.5. E rekomendacija – reikalavimai kapitalui

1. Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama įgyvendinti konkrečias priemones pagal Bazelio II peržiūrėtos sistemos antrąjį ramstį ⁽⁴⁸⁾, ypač reikalauti, kad finansų įstaigos turėtų pakankamą kapitalą su skolinimu užsienio valiuta susijusiai rizikai, o ypač rizikai, kylančiai iš nelineinio santykio tarp kredito ir rinkos rizikos, padengti. Šiuo aspektu vertinimas turėtų būti atliekamas kaip priežiūros peržiūros ir įvertinimo procesas, apibrėžtas 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo 124 straipsnyje ⁽⁴⁹⁾, arba pagal atitinkamus būsimus Europos Sąjungos teisės aktus, nustatančius reikalavimus kredito įstaigų kapitalui. Atsižvelgiant į tai rekomenduojama, kad už atitinkamą kredito įstaigą atsakinga institucija pirmiausia imtųsi reglamentavimo veiklos. Jei konsoliduotos priežiūros vykdytojas mano, kad tokios veiklos nepakanka su skolinimu užsienio valiuta susijusiai rizikai nuslopinti, jis gali imtis stebimai rizikai sumažinti tinkamų priemonių, pavyzdžiui, nustatydamas papildomus reikalavimus Europos Sąjungoje esančios patrunuojančiosios kredito įstaigos kapitalui.
2. Europos bankininkystės institucijai (EBI) rekomenduojama sukurti gaires nacionalinėms priežiūros institucijoms dėl 1 dalyje nurodytų reikalavimų kapitalui.

Vertindama rekomenduotų priemonių veiksmingumą, ESRV remsis informacija, kurią atsiųs nacionalinės priežiūros institucijos, pranešdamos apie savo tolesnius veiksmus. Remdamasi šiuo įvertinimu, ESRV dar kartą peržiūrės klausimą dėl rizikos, kylančios iš nelineinio santykio tarp kredito ir rinkos rizikos iki 2014 m. pabaigos.

⁽⁴⁵⁾ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL L 177, 2006.6.30, p. 1).

⁽⁴⁶⁾ 2006 m. birželio 14 d. Direktyva 2006/49/EB dėl investicinių įmonių ir kredito įstaigų kapitalo pakankamumo (nauja redakcija) (OL L 177, 2006.6.30, p. 201).

⁽⁴⁷⁾ KOM(2010) 284 galutinis.

⁽⁴⁸⁾ Ramsčiai apibrėžiami pagal Bazelio II sistemą; žr. Bazelio bankų priežiūros komitetas, *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, June 2006*, kurį galima rasti Tarptautinių atsiskaitymų banko svetainėje www.bis.org.

⁽⁴⁹⁾ OL L 177, 2006.6.30, p. 1.

IV.5.1. Ekonominės priežastys

Šios priemonės tikslas – pakoreguoti paskolų užsienio valiuta įvertinimą internalizuojant susijusią riziką. Be to, didesnis kapitalas padidintų finansų sistemos atsparumą nepalankiam poveikiui, nes padidintų galimybę padengti nuostolius.

IV.5.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Šios rekomendacijos **pranašumai**:

- a. Turėdamos daugiau kapitalo, finansų įstaigos yra **atsparesnės** neigiamiems valiutų kursų pokyčiams, nes gali padengti didesnius nuostolius. Dėl to kredito srautas į ekonomiką netiesiogiai yra stabilėnis (viso ciklo metu).
- b. Didesni kapitalo reikalavimai pagal antrojo ramsčio pakankamo kapitalo reikalavimus skatina **vertinti kreditus atsivėlgiant į riziką** ir, kitoms sąlygoms nesikeičiant, mažina skolinimą užsienio valiuta. Vis dėlto didesnio kapitalo, skirto kredito įvertinimui, poveikis priklauso nuo pasiūlos ir paklausos elastingumo, kapitalo trūkumo ir konkurencijos. Jei konkurencija didelė, kapitalo gauti nesunku, o pasiūla per daug elastinga, galiausiai reikės nustatyti labai aukštus didesnio kapitalo reikalavimus, kad kapitalas darytų poveikį kredito vertinimui.
- c. Kuo labiau kaštai internalizuojami, tuo mažiau išorinių kaštų tenka kitiems ūkio subjektams. Finansų įstaigų internalizuoti kaštai gali būti perkelti vartotojams arba ne. Jei kaštai būtų perkelti vartotojams, padidėtų jau paimtų paskolų palūkanos, o atsivėlgiant dar ir į valiutos kurso riziką, vartotojų pajėgumas grąžinti kreditą sumažėtų. Žiūrint iš naujų paskolų perspektyvos, jei šie kaštai būtų perkelti vartotojams, būtų imama mažiau paskolų arba skolinamos mažesnės sumos. Jei kaštai nebūtų perkeltami kredito gavėjams, ekonominio pakilimo metu finansų įstaigos uždirbtų mažiau pelno. Vis dėlto poveikį viso ciklo metu sunku nustatyti ir jis gali būti teigiamas.

Vis dėlto yra ir **trūkumų**:

- d. Įgyvendinus rekomendacijos apribojimus, bent jau pirmame etape padidėtų įstaigų išlaidos. Jos atitiktų skirtumą tarp papildomo kapitalo kainos ir kredito „naujos“ kainos (kuri gali ir sumažėti dėl įstaigų didesnio atsparumo).
- e. Vykdydamos peržiūros procesą, priežiūros institucijos turėtų išlaidų dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo.
- f. Aiškiai nurodžius įgyti daugiau kapitalo, skirto nenumatytoms išlaidoms dėl skolinimo užsienio valiuta padengti, nedviprasmiškai reikalaujama, kad įstaigos įvertintų galimas išlaidas, kurios gali atsirasti nepalankiai pasikeitus valiutų kursams. Tačiau įstaigoms, kurios turi daug didesnį kapitalą negu pagal teisės aktus nustatytas minimalus kapitalo dydis, didesnio kapitalo reikalavimas gali ir nebūti veiklą varžantis veiksnys. Dėl to D ir E rekomendacijas reikėtų įgyvendinti kartu.

IV.5.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.5.3.1. Laikas

Iki 2012 m. gruodžio 31 d. nacionalinių įstaigų adresatai turi pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti. EBI turi pateikti dvi ataskaitas: pirmąją ataskaitą – iki 2012 m. gruodžio 31 d., antrąją – iki 2013 m. gruodžio 31 d.

IV.5.3.2. Atitikties kriterijai

E rekomendacijos atitikties kriterijai nacionalinių įstaigų adresatams yra šie:

- a. vykdydamos priežiūros peržiūros procesą, institucijos turėtų įvertinti, ar kreditą užsienio valiuta teikiančios įstaigos turi pakankamai kapitalo šios veiklos rizikai padengti;
- b. jei turimas kapitalas nepakankamas šiai rizikai padengti, institucijos turėtų nurodyti finansų įstaigoms šiam tikslui padidinti savo kapitalą.

Reikalavimai, skirti EBI:

c. parengti ir paskelbti gaires.

IV.5.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų.

Nacionalinių įstaigų adresatų ataskaitose turi būti pateikta:

- a. įrodymai apie didelę paskolų užsienio valiuta (užsienio valiuta iš kredito gavėjų, kurių rizika neapdrausta, perspektyvos) dalį teikiančių įstaigų priežiūros proceso įgyvendinimą;
- b. informacija apie tai, kaip priežiūros institucijos vertina įstaigų, teikiančių paskolas užsienio valiuta kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, kapitalo stygių, atsižvelgiant į antrojo ramsčio nuostatas;
- c. informacija, koks buvo vidutinis visos nacionalinės finansų sistemos kapitalo stygius (iš kapitalo, kuris nustatytas kaip būtinas po priežiūros peržiūros proceso, atėmus kapitalą, turėtą prieš priežiūros peržiūros proceso vykdymą).

EBI ataskaitoje turi būti pateikta:

- d. veiksmai, kurių imamasi gairėms, kurias reikia priimti iki 2012 m. gruodžio 31 d., parengti;
- e. gairės, kurios turi būti priimtos iki 2013 m. gruodžio 31 d.

IV.5.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

Kapitalo reikalavimus reglamentuoja KRD ir KPD, o ateityje taip pat Kapitalo reikalavimų reglamentas (KRR)⁽⁵⁰⁾. Šioje rekomendacijoje pasitelkiamos jau esamos (tačiau koreguojamos) sistemos, skirtos kovoti su dėl skolinimo užsienio valiuta kylančios rizikos. Pripažįstama, kad KRR pasiūlymas yra kūrimo etapo pabaigoje. Vis dėlto valstybės narės turėtų išlaikyti arba priimti nacionalines nuostatas (jei jos neprieštaruja Europos Sąjungos teisės aktams), skirtas kovoti su skolinimo užsienio valiuta kredito gavėjams rizika pagal standartizuotą požiūrį į kredito riziką, jei paskolos išduodamos kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta.

LIKVIDUMO IR FINANSAVIMO RIZIKA

IV.6. F rekomendacija – likvidumas ir finansavimas

Nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama atidžiai stebėti finansavimo ir likvidumo riziką, kurią finansų įstaigos patiria skolindamos užsienio valiuta, ir įstaigų bendras likvidumo pozicijas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas rizikai, susijusiai su:

- a) bet kokių turto ir įsipareigojimų terminų ir valiutos neatitikimų susidarymu;
- b) priklausomybe nuo užsienio rinkų užsienio valiutų sandoriams vykdyti (įskaitant valiutų palūkanų normų apskaitimo sandorius);
- c) finansavimo šaltinių koncentracija.

Kol anksčiau minėtos rizikos dar nepasiekė per aukšto lygio, nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama apsvaistinti galimybę apriboti patiriamą riziką vengiant nevaldomo esamų finansavimo struktūrų reguliavimo.

⁽⁵⁰⁾ Žr. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento pasiūlymą dėl investicinių įmonių ir kredito įstaigų protingų reikalavimų, KOM(2011) 452 galutinis, 2011.7.20. Pasiūlyme pateikiami pasauliniu mastu sutarti ir taikomi kredito įstaigų kapitalo ir likvidumo standartai, žinomi kaip Bazelio III sistema.

Vertindama rekomenduotų priemonių efektyvumą, ESRV remsis informacija, kurią atsiųs nacionalinės priežiūros institucijos, pranešdamos apie savo tolesnius veiksmus. Remdamasi šiuo vertinimu, ESRV peržiūrės šį klausimą iki 2014 m. pabaigos.

Pagal Komisijos pasiūlymą dėl kapitalo reikalavimų ⁽⁵¹⁾ EBI rinks informaciją apie likvidumo režimo diegimą ES lygiu, apimančią „reikalavimą padengti likvidumą“ ir „stabilų finansavimą“ ⁽⁵²⁾. EBI atsižvelgs į rekomendacijoje iškeltus klausimus ir gali nutarti parengti gaires prieš oficialiai įgyvendinant Reglamentą.

IV.6.1. Ekonominės priežastys

Atsižvelgiant į tai, kad finansavimas trumpu laikotarpiu yra pigesnis nei ilgu laikotarpiu, įstaigos gali trumpu laikotarpiu savo perfinansuoti. Tai susiję su moralinės rizikos problema, nes, kai rinkos tinkamai neveikia, finansų įstaigos tikisi visuomenės pagalbos dėl finansavimo užsienio valiuta, ypač per centrinius bankus ⁽⁵³⁾. Ši problema iškreipia padėtį, nes įstaigos nesitiki priimti visos rizikos. Atsižvelgiant į tai, šia rekomendacija bandoma spręsti tokį rinkos neveiknumą. Tai daroma ribojant refinansavimo ir koncentracijos rizikas, kad būtų pasiektas tvaresnis terminų neatitikimų lygis ir atsparumas nepalankiems pokyčiams finansavimo rinkose. Be to, šia rekomendacija siekiama sumažinti išplitimo riziką per likvidumo kanalą.

IV.6.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Šios rekomendacijos dėl finansavimo ir likvidumo įgyvendinimo **pranašumai**:

- a. Sumažinama **moralinės rizikos problema** nustatant finansavimo ir likvidumo rizikų, kurias įstaigos gali prisiimti, ribas.
- b. Ribojant refinansavimo riziką ir terminų keitimą bei koncentracijos riziką, padidinamas **atsparumas finansavimo rinkų nestabilumui**. Tai reiškia, kad krizių rinkose metu finansų įstaigos i) neturėtų tokių didelių finansavimo išlaidų, nes nepalankiomis sąlygomis jos neturėtų refinansuoti taip dažnai arba tiek daug, ir ii) galėtų ilgiau tęsti savo veiklą nesiimdamos griežtesnių priemonių, tokių kaip turto pardavimas ar kredito srauto nutraukimas.

Numatomi šie rekomendacijos **trūkumai**:

- c. Esant daug ir pigių finansavimo šaltinių, dėl skirtumo tarp „naujų“ finansavimo kaštų, susijusių su, pavyzdžiui, ilgesniu išpirkimo terminu, ir finansavimo kaštų, kurie būtų patiriami netaikant priežiūros intervencijos, **padidėtų įstaigų finansavimo kaštai**.
- d. Galiausiai padidėję finansavimo kaštai gali būti perkelti vartotojams, tad išaugtų **kredito kaštai**. Iš pirmo žvilgsnio tai gali atrodyti kaip trūkumas, tačiau iš tikrųjų tai gali padėti pakoreguoti šių paskolų įvertinimą.
- e. **Neaišku**, ar užsienio valiutų rinkoje **užtektų finansavimo šaltinių** ilgesniu laikotarpiu.
- f. Stebėdamos ir vertindamos patiriamos rizikos lygį, priežiūros institucijos turėtų **išlaidų dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**.

IV.6.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.6.3.1. Laikas

Iki 2012 m. gruodžio 31 d. adresatai turi pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

⁽⁵¹⁾ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl rizikos ribojimo reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms, KOM(2011) 452 galutinis, ir pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2002/87/EB dėl finansiniam konglomeratui priklausančių kredito įstaigų, draudimo įmonių ir investicinių įmonių papildomos priežiūros, KOM(2011) 453 galutinis.

⁽⁵²⁾ Žr. a) Bazelio bankų priežiūros komitetas, *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*, December 2010, skyriai II.1 ir II.2, paskelbta <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>, ir b) pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl rizikos ribojimo reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms, KOM(2011) 452 galutinis, 6 dalis, 9 dalies 444 straipsnis ir 10 dalies II antraštinės dalies 481 straipsnis.

⁽⁵³⁾ Šie pagalbos lūkesčiai gali skirtis atsižvelgiant į centrinių bankų įgaliojimus.

IV.6.3.2. Atitikties kriterijai

F rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

- a. stebėti finansų įstaigų finansavimo ir likvidumo sąlygas, įskaitant bent šiuos rodiklius ⁽⁵⁴⁾:
  - i) kiekvienos reikšmingos sandorio šalies suteikto finansavimo įsipareigojimai / visas turtas ⁽⁵⁵⁾;
  - ii) užsienio valiutų apskaitos sandorių suma / visi įsipareigojimai, išskaidyti pagal valiutas;
  - iii) turto užsienio valiuta ir įsipareigojimų užsienio valiuta terminų neatitikinai (kiekviena susijusia valiuta) ir turto nacionaline valiuta ir įsipareigojimų nacionaline valiuta terminų neatitikinai svarbiausiais laiko intervalais ⁽⁵⁶⁾, ⁽⁵⁷⁾;
  - iv) turto ir įsipareigojimų valiutos neatitikinai.
- b. riboti rizikos poveikį, jei nacionalinės priežiūros institucijos nustato, kad likvidumo ir finansavimo rizika yra per didelė.

IV.6.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų. Adresatų ataskaitose turi būti pateikta:

- a. finansų sistemos likvidumo ir finansavimo sąlygos ir kaip jas veikia skolinimas užsienio valiuta;
- b. rodikliai, nurodyti **IV.6.3.2** dalyje;
- c. finansavimui ir likvidumui kylančios rizikos apribojimus, jei tokie taikomi;
- d. tokius apribojimus nustatančio reglamentuojančio pobūdžio teisės akto ar oficialaus sprendimo, jei toks yra, kopija.

IV.6.4. Sąsajos su Europos Sąjungos teisiniu pagrindu

Iki šiol nepriimta jokių Europos Sąjungos reglamentų dėl likvidumo ir finansavimo. Perkėlus Bazelio III sistemą ⁽⁵⁸⁾ į Europos Sąjungos teisę, bus reikalaujama pakankamo likvidaus turto, padėsiančio vieną mėnesį atlaikyti nepalankų poveikį likvidumui. Bus taikomos papildomos stebėjimo priemonės (su stabilium finansavimu susijusios ataskaitos), kurios yra labiau susijusios su rekomendacijoje minimais struktūriniais aspektais (pavyzdžiui, terminų neatitikiniais). Tačiau šios stebėjimo priemonės kol kas bus naudojamos tik stebėjimo tikslais. Todėl tikimasi, kad institucijos pasitelks net tik į Europos Sąjungos reglamentas (kai tik jie bus priimti) įtrauktas stebėjimo priemones, bet ir visus kitus rekomendacijoje numatytus aspektus, pavyzdžiui, taikyti priemones ilgiau nei vienus metus. Be to, skiriasi įgyvendinimo laikas.

Kalbant apie likvidumo atsargų laikymą, Europos bankininkystės priežiūros institucijų komiteto „Gairėse dėl likvidumo atsargų ir išgyvenimo laikotarpių“ nurodomas toks reikalavimas: „kai už likvidumo valdymą atsakinga įstaiga turi reikšmingą kiekį atsargų kuria nors valiuta, jai savaime kyla reikšminga likvidumo šia valiuta rizika, todėl ji privalo turėti šiai rizikai skirtų atsargų“ ⁽⁵⁹⁾. Bet vėlgi, ESRV rekomendacija yra labiau struktūrinė.

⁽⁵⁴⁾ Rodikliai i) ir iii) yra panašūs į rodiklius, kurie yra naudojami kaip stebėjimo priemonės pagal *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, December 2010*, kurį galima rasti <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.

⁽⁵⁵⁾ Šis rodiklis atitinka Bazelio III sistemos stebėjimo priemonę III.2.2.A. dėl finansavimo šaltinių koncentracijos, *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, December 2010*, p. 33–34.

⁽⁵⁶⁾ Laiko intervalus nustato kiekviena nacionalinė institucija.

⁽⁵⁷⁾ Šis rodiklis atitinka Bazelio III sistemos stebėjimo priemonę III.1 dėl sutartinių terminų neatitikinimų, *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring, December 2010*, p. 32–33.

⁽⁵⁸⁾ Žr. 54 išnašą.

⁽⁵⁹⁾ <http://www.eba.europa.eu/documents/Publications/Standards—Guidelines/2009/Liquidity-Buffers/Guidelines-on-Liquidity-Buffers.aspx>. Žr. 75 pastraipą.

KOORDINAVIMAS IR APRĖPTIS EUROPOS SĄJUNGOS LYGMENIU

IV.7. G rekomendacija – abipusiškumas

1. Atitinkamų finansų įstaigų buveinės valstybių narių nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama skolinimui užsienio valiuta nustatyti bent jau tokio griežtumo priemones, kokios yra taikomos priimančioje valstybėje narėje, kurioje jos veikia teikdamos tarptautines paslaugas arba per filialus. Ši rekomendacija taikoma tik priimančiose valstybėse narėse nuolatinę gyvenamąją vietą turintiems kredito gavėjams suteiktoms paskoloms užsienio valiuta. Kai tinkama, priemonės turėtų būti taikomos individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygiu.
2. Atitinkamų finansų įstaigų buveinės valstybių narių nacionalinėms priežiūros institucijoms rekomenduojama savo interneto svetainėse paskelbti priemones, kurių ėmėsi priimančios šalies priežiūros vykdytojai. Priimančios šalies priežiūros vykdytojams rekomenduojama apie visas esamas ir naujas skolinimui užsienio valiuta taikomas priemones pranešti visiems susijusiems buveinės šalies priežiūros vykdytojams, ESRV ir EBI.

IV.7.1. Ekonominės priežastys

Nacionalinių priežiūros institucijų įgyvendintų priemonių veiksmingumą sumažino didelė finansų sektoriaus integracija Europos Sąjungoje. Pasiiekti finansinį stabilumą Europos Sąjungos lygmeniu galima tik taikant reglamentavimo sistemą visose valstybėse narėse ir vengiant spragų.

Pastabos:

Tokiomis aplinkybėmis priemones reikia taikyti plačiai, Europos Sąjungos (ar net tarptautiniu) lygmeniu. Buveinės šalių institucijos turėtų vykdyti nacionaliniu lygmeniu priimtas priemones, o buveinės ir priimančiosios šalių institucijos turėtų siekti efektyvesnio bendradarbiavimo. Siekiant palengvinti abipusišką priemonių taikymą ir pagerinti buveinės bei priimančiosios šalių institucijų veiksmų derinimą, priežiūros institucijų kolegijose galima būtų aptarti priežiūros priemones.

Tam, kad būtų aiškus abipusiškumo principo įgyvendinamas, toliau pateikiami keli paaškinimai ir pavyzdžiai.

Praktiniu požiūriu, ši rekomendacija reiškia, kad jei Europos Sąjungos A šalyje įgyvendinama tam tikra makrolygio priemonė, skirta kovoti su skolinimu užsienio valiuta, visos kitos Europos Sąjungos nacionalinės priežiūros institucijos turėtų nurodyti savo prižiūrimoms įstaigoms taikyti tą priemonę teikiant kreditus užsienio valiuta klientams A šalyje ir skolinant per filialus ar vykdant tarptautinę veiklą. Vis dėlto tai netrukdo buveinės šalies priežiūros institucijai atlikti jungtinę priežiūrą.

Tarptautinės bankų grupės atveju reikalavimas taikyti visas priemones individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygiu nereiškia, kad priemonė, kurią buveinės šalis pradeda taikyti savo šalies kredito gavėjams, turi būti taikoma visų kitų šalių, kuriose veikia bankų grupė (ir kurie yra konsoliduojami atitinkamų bankų grupių balansuose), kredito gavėjams. Pavyzdžiui, jei A šalis būsto paskoloms užsienio valiuta pradeda taikyti griežtesnę paskolos ir įgyto turto vertės santykį, ši priemonė netaikoma būsto paskoloms užsienio valiuta kitose (priimančiosiose / ne A) šalyse, kuriose veikia A šalies bankas. Vis dėlto, laikantis abipusiškumo principo, visi kitų (ne A) šalių bankai, veikiantys A šalyje (per filialus ar tiesiogiai per centrinę būstinę), turėtų pradėti taikyti griežtesnę paskolos ir įgyto turto vertės santykį būsto paskoloms užsienio valiuta A šalyje.

Hipotetinis pavyzdys: A šalis nustato sistemine riziką dėl skolinimo užsienio valiuta ir sugriežtina tuo metu taikomą paskolos ir įgyto turto vertės santykio rodiklį būsto paskoloms, teikiamoms užsienio valiuta savo šalies klientams. B, C ir D šalys yra priežiūros institucijų, prižiūrinčių įstaigas, kurios A šalyje teikia paskolas užsienio valiuta (per dukterines įmones, filialus ir tiesiogiai per centrinę būstinę), buveinės šalys. Prieš tai, kol įsigalios sugriežtintas paskolos ir įgyto turto vertės santykio rodiklis, A šalis informuoja B, C ir D šalis apie naują priemonę ir jos įgyvendinimo datą. Šios šalys savo pasirinktais būdais nurodo prižiūrimoms įstaigoms, kurios teikia paskolas užsienio valiuta A šalyje, pradėti taikyti griežtesnę paskolos ir įgyto turto vertės santykį visai veiklai, vykdomai A šalies teritorijoje. Tokiu atveju griežtesnis paskolos ir įgyto turto vertės santykis būtų taikomas A šalies teritorijoje, nepaisant to, kas yra kreditorius (jei tai – Europos Sąjungos kreditorius).

IV.7.2. Įvertinimas, aptariant pranašumus ir trūkumus

Pagrindiniai šios rekomendacijos **pranašumai**:

- a. įgyvendinus šią rekomendaciją, sumažėtų galimybė pasinaudoti palankesnėmis reglamentavimo sąlygomis kitose valstybėse, todėl nacionalinių priežiūros institucijų taikomos **priemonės** dėl skolinimo užsienio valiuta būtų **veiksmingesnės**. Be to, įvedus reikalavimą tinkamai informuoti susijusias priežiūros institucijas, būtų kaupiama papildoma tarptautinio bendradarbiavimo patirtis.

- b. reikalaujant, kad rekomendacijos būtų įgyvendinamos individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygiu, būtų užtikrinama, kad finansinių grupių viduje rizikos klausimai būtų sprendžiami panašiai, neatsižvelgiant į vietą.

Trūkumai ir kaštai:

- c. priežiūros institucijų **išlaidos dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**: pradėjus taikyti naują makrolygio priemonę, skirtą kovoti su skolinimo užsienio valiuta keliama rizika, nacionalinės (priimančiosios šalies) institucijos turėtų informuoti visas buveinės šalies priežiūros institucijas, kad šios reikalautų jų prižiūrimų finansų įstaigų taikyti priimančiosios šalies standartus. Sunkumų gali kilti dėl to, kad svarbu laiku įtraukti ir informuoti buveinės šalies institucijas apie suplanuotas priemones.

IV.7.3. Rekomendacijų vykdymas

IV.7.3.1. Laikas

Iki 2012 m. gruodžio 31 d. adresatai turi pranešti ESRV apie veiksmus, kurių ėmėsi šiai rekomendacijai įgyvendinti.

IV.7.3.2. Atitikties kriterijai

G rekomendacijos atitikties kriterijai yra šie:

- a. vengti galimybės pasinaudoti palankesnėmis reglamentavimo sąlygomis;
- b. pateikti įrodymų, kad kitose šalyse veikiančių įstaigų reikalaujama laikytis abipusiškumo principo. Įrodymu gali būti tarpusavio supratimo memorandumai, priežiūros institucijų kolegijų vidiniai susitarimai, oficialūs sprendimai ar kiti aktai, pakankamai garantuojantys abipusiškumo principo taikymą;
- c. tiesioginis tarptautinis skolinimas valiuta, kuri nėra besiskolinančios šalies nacionalinė valiuta (informaciją turi pateikti buveinės šalių institucijos);
- d. kalbant į visų rekomendacijų taikymo sritį, A–F rekomendacijų atitikties kriterijus turėtų būti taikomas individualiu, subkonsolidacijos ir konsolidacijos lygiu.

IV.7.3.3. Ataskaitos dėl rekomendacijų vykdymo

Ataskaitos turi būti pateikiamos laikantis visų atitikties kriterijų.

Adresatų ataskaitose turi būti pateikta:

- a. akto, įrodančio abipusiškumo principo taikymą, kopija;
- b. trumpas abipusiškumo principo veiksmingumo įvertinimas.

A–F rekomendacijų ataskaitose turi būti nurodyta taikymo sritis.

BENDRAS POLITIKOS PRIEMONIŲ ĮVERTINIMAS

Visų rekomendacijų atveju, jų įgyvendinimo nauda bus didesnė nei su jomis susiję kaštai.

Pagrindinis šių priemonių tikslas – įvairiomis priemonėmis mažinti sisteminę riziką, atsižvelgiant į poreikį taisyti klaidas, dėl kurių kyla sisteminė rizika.

Vienas iš pagrindinių pranašumų – **moralinės žalos sumažinimas** koreguojant paskatas (pavyzdžiui, vidaus rizikos valdymo tobulinimas ir reikalavimai kapitalui) arba ribojant riziką (pavyzdžiui, kredito gavėjų kreditingumo reikalavimai). Atsižvelgiant į šio reiškinio pobūdį, t. y. didelį poveikį, pasireiškiantį jei rizikos veiksniai materializuotųsi, finansų įstaigos gali nesiimti blogiausio scenarijaus sprendimo, nes tikėtusi, kad priežiūros institucijos joms padės.

Kitas pranašumas – didesnis finansų sektoriaus **atsparumas** ir kredito srauto ribojimas ekonomikos pakilimo metu. Tai turėtų būti naudinga vertinant ir iš **laiko** perspektyvos – pavyzdžiui, sproguos burbului būtų prarandama mažiau vertės. Galiausiai šios rekomendacijos netiesiogiai, bet labai padėtų institucijoms efektyviau vykdyti ekonominę politiką.

Pagrindinės išlaidos yra susijusios su didesnėmis finansų įstaigų **kapitalo ir finansavimo išlaidomis** ir su tuo, kad nebeteikiant paskolų užsienio valiuta, gali būti sunku rasti tinkamą arba, kai kurių kredito gavėjų, kurių rizika neapdrausta, atveju, pakankamą pakaitalą. Todėl tam tikrais ciklo etapais gali šiek tiek sumažėti kredito srautas, kuris sulėtintų ekonomikos augimą trumpu laikotarpiu. Vis dėlto vidutiniu ir ilgu laikotarpiais šios priemonės turėti paskatinti ekonomikos augimą.

Be to, tiek finansų įstaigos, tiek priežiūros institucijos turės **išlaidų dėl atitikties kriterijų įgyvendinimo**.